

T. C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLİMLER VE TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DENİZLİ İLİ EMEKLİ SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ MESLEĞİNE YÖNELİK
DENEYİMLERİ

Melek ÖZTÜRK

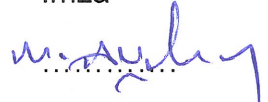

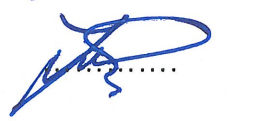
Danışman
Prof. Dr. Süleyman İNAN

YÜKSEK LİSANS TEZ ONAY FORMU

Bu çalışma, Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı'nda jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Mithat AYDIN
Üye: Prof. Dr. Süleyman İNAN
Üye: Yrd. Doç. Dr. Zafer TANGÜLÜ

İmza

Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun ~~23/01/2017~~ tarih ve ~~3./23~~ sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Şükran TOK

Enstitü Müdürü

ETİK BEYANNAMESİ

Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- Bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.

Melek ÖZTÜRK

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın çıkış noktası saygıdeğer danışmanım sevgili hocam, Prof. Dr. Süleyman İnan'ın emekli sosyal bilgiler öğretmenleriyle görüşme fikrini benimle paylaşmasıyla olmuştur. Tarih öğretmenliği mezunu olmam dolayısıyla, tarihle ve eğitimle (öğretmenlikle) ilgili olan bu konu beni çok heyecanlandırdı ve süreç böylece başladı. Beni tezin fikir aşamasından itibaren destekleyen ve yazım aşamasında yardımlarını esirgemeyen hocam Prof. Dr. Süleyman İnan teşekkürü en çok hak eden isimdir. Ona yüksek lisans eğitim boyunca verdiği desteklerden ve bu çalışmanın gelişimine yaptığı katkılardan dolayı sonsuz teşekkür borçluyum.

Verilerin toplanması aşamasında emekli sosyal bilgiler öğretmenlerine kartopu yöntemiyle ulaşabildiğimiz için verilerin toplanması biraz zaman aldı. Emekli olmalarına rağmen çok aktif olan öğretmenlerimize ulaşmak, ulaşıldığında görüşme için kabul almak, görüşmeyi kabul edenleri ses kaydı ve fotoğraf çekimi için razı etmek bazen yorucu olmasına rağmen sonuçları görmek motive ediciydi. Yapılan görüşmelerin kayda alınmasından sonra zorlayıcı kısım görüşmelerin kayda dökülmesiydi. Kayda alınan görüşmelerin yazıya dökülmesi aşamasında yardımlarını esirgemeyen sevgili kardeşim Dilek Öztürk'e teşekkürlerimi sunarım.

Tezin yazım aşamasında kaynaklara ulaşmada, yazılan bölümleri danışmanıma sunmadan ön değerlendirmeden geçirmesiyle ve her şartta motivasyonumu yükseltmesiyle teşekkür etmem gereken isim İsmail Çakmak. Aynı odayı paylaştığım mesai arkadaşım Kudret Aykırı'ya anlayışından ve bana iş yerinde çalışma ortamı sağlama çabalarından dolayı teşekkür ederim. Bu süreçte desteklerinden ve dostluklarından ötürü Ayтуğ Özaltun Çelik, Merve Canbeldek, Nurbanu Duran'a, uzakta olan ailemin duygusal boşluğunu hissettirmeyen ve manevi destek sağlayan Tülay

Aygören'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. 'Annem' ve 'Babam'a beni bu noktaya getiren emeklerinden dolayı ömrüm boyunca minnet borçluyum.

Bu çalışmanın yürütülmesinde tabi ki görüşmeyi kabul eden ve çalışmanın ortaya çıkmasını sağlayan ve katkıda bulunan bütün emekli sosyal bilgiler öğretmenlerine teşekkür ederim. Onların nezdinde benim olduğum yerde bulunmamı sağlayan hayatımın bir noktasına bulunmuş ve etkilemiş olan bütün öğretmenlerime/hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

Melek Öztürk

ÖZET

Denizli İli Emekli Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Mesleğine Yönelik Deneyimleri

Melek Öztürk

Emekli sosyal bilgiler öğretmenlerinin deneyimlerinden faydalanmayı amaçlayan bu çalışma, görüşülen kişilerin anlatılarını öğretim programı, eğitim politikası, çevresel etkiler bağlamında değerlendirmeyi hedeflemektedir. Genellemeye ya da toplumsal bir sonuca ulaşmaya çalışmayan araştırmada nitel yöntemlerden sözlü tarih tercih edilmiştir. Araştırmada Denizli ilinde yaşayan 5 kadın 6 erkek toplam 11 emekli sosyal bilgiler öğretmeniyle yapılan görüşmeler kullanılmıştır. Çalışmada amaçlı örneklem seçilmiş ve kişilere kartopu yöntemi ile ulaşılmıştır. Sözlü tarih yöntemine uygun olarak hazırlanan yarı yapılandırılmış ve açık uçlu sorular emekli sosyal bilgiler öğretmenlerine yöneltilmiştir. Görüşmeler sesli olarak kaydedilmiş ve görüşmelerin birebir çözümlenmelerinden elde edilen veriler araştırmanın amaçları bağlamında temalar oluşturularak analiz edilmiştir. Bu temalar emekli öğretmenlerin sorulan sorulara verdikleri yanıtlardan oluşturulmuş ve bulgular bu temalar altında değerlendirilmiştir.

Görüşülen emekli sosyal bilgiler öğretmenlerinin mesleki deneyimlerini incelemek ve günümüze katkılarını değerlendirmek için yapılan bu çalışmadan çıkan bulgular incelendiğinde emekli öğretmenlerin mesleki deneyimlerini etkileyen unsurların büyük oranda eğitim aldıkları okullar ve etkilendikleri öğretmenleri olduğu söylenebilir. Ailevi durumlar, öğretmenlik yaptıkları dönem, öğrenci profilleri ve okulun teknik imkânları emekli öğretmenlerin meslek deneyimlerini daha az etkileyen unsurlar olduğu öğretmen anlatılarından çıkarılan bulgulardandır. Öğretmen okulu ve başka liselerden mezun olan emekli öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde kullanılan öğretim yöntem ve

teknikleri bakımından farklılıklar olduğu ortaya çıkartılmıştır. Rehberlik, idealist olma, fedakârlık bakımlarından ise öğretmenler benzer eğilimler göstermişlerdir.

Sonuç kısmında sözlü tarih görüşmelerinden elde edilen bulgular ışığında emekli sosyal bilgiler öğretmenlerinin mesleki deneyimleri ile ilgili değerlendirmeler yapılmıştır. Öneriler kısmında bulgular ve elde edilen sonuçlar ekseninde araştırmacılara, öğretmenlere ve eğitim kurumlarına önerilerde bulunulmuştur.

ABSTRACT

Experiences of Retired Social Studies Teachers in Denizli to Social Studies

Teaching Profession

Melek ÖZTRÜK

This study which its purpose was to benefit from the experiences of retired social studies teachers was aimed to evaluate the interviewees' narratives in terms of curriculum, educational policy, environmental impacts. In this study, oral history from qualitative research methods was preferred that did not attempt to reach a social outcome. In the study, the interviews were used with 11 retired social studies teachers, 5 female and 6 male, living in Denizli. The participants were selected by using from the snowball sampling method which was one of purposive sampling methods. Semi-structured and open-ended questions prepared according to the oral history method were directed to retired social studies teachers. The interviews were recorded and the data were obtained by transcribing these recordings verbatim. These data were analyzed by creating themes in the context of the objectives of the study. The themes were formed by using retired teachers' responses to the asked questions and the findings were evaluated under these themes.

When considered the findings from this study which was realized to examine the professional experience of interviewed retired social studies teachers and to evaluate their contributions to the present days, it could be said that the factors affecting the professional experience of retired teachers are the schools where they were educated and the teachers they were influenced. Familial situations, the period they were teachers, their students' profiles and the technical possibilities of their schools were factors that had less influences on the professional experience of retired teachers. It was revealed that there were differences in the teaching methods and techniques used in the social studies course

of retired teachers who graduated from teacher's training school and other high schools. They showed similar tendencies for guidance, idealism and sacrifice.

As a conclusion, the professional experiences of retired social studies teachers was evaluated in the direction of the findings from oral history interviews. In the suggestion section, the advices were given to researchers, teachers and educational institutions on the basis of the findings and the results.

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZ ONAY FORMU	iii
ETİK BEYANNAMESİ	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZET	vii
ABSTRACT	ix
İÇİNDEKİLER	xi
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xv
BİRİNCİ BÖLÜM: GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	1
1.1.1. Problem Cümlesi.....	2
1.1.2. Alt Problemler.....	2
1.1. Amaç.....	2
1.2. Önem	3
1.3. Varsayımlar.....	4
1.4. Sınırlılıklar	4
1.5. Tanımlar	4
İKİNCİ BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	7
2.1. Sözlü Tarih.....	7
2.1.1. Akademik Bir Yöntem Olarak Sözlü Tarih.....	7
2.1.2. Öğretim Yöntemi Olarak Sözlü Tarih.....	10
2.2. Sözlü Tarihin Gelişimi	13
2.2.1. Türkiye’de Sözlü Tarih	18
2.3. 1975-2004 Arası Eğitim.....	19
2.3.1. 1968 Sosyal Bilgiler Programı	20
2.3.2. 1990 Sosyal Bilgiler Programı	22
2.3.3. 1997 İlköğretim Program Değişikliği ve 1998 Sosyal Bilgiler Programı	24
2.3.4. Eğitim Enstitüleri	26
2.5. İlgili Araştırmalar.....	27
2.5.1. Sözlü Tarih Yöntemi Kullanılan Akademik Çalışmalar	27
2.5.2. Eğitim Alanında Yapılan Sözlü Tarih Araştırmaları.....	34
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: YÖNTEM	37
3.1. Araştırmanın Modeli	37

3.2. Çalışma Grubu	38
3.3. Verilerin Toplanması	38
3.3.1. Görüşme Soruları	39
3.4. Verilerin Analizi.....	41
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: BULGULAR.....	43
4.1. Tanışma ve Geçmiş Hatırlama.....	43
4.1.1. Ailevi Durumlar	43
4.1.2. Eğitim Hayatı (Enstitüye Kadar).....	45
4.2. Enstitü Dönemi	46
4.2.1. Enstitüye Başlama.....	47
4.2.2. Enstitüde Dersler.....	48
4.2.3. Enstitüde Güvenlik Sorunu	51
4.3. Eğitim Hayatlarında Etkilendikleri Öğretmenler/Hocalar	53
4.4. Öğretmenlik Mesleğini Tercih	58
4.4.1. Göreve Başlayınca Hissedilenler	61
4.4.2. Görev Yapılan Yerler.....	64
4.5. Emekli Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Öğrenci Profilleri	67
4.6. Derslerde Kullandıkları Yöntemler.....	72
4.8. Emekli Olma- Mesleği Bırakma	85
4.9. Emeklilik Sonrası Mesleğe İlişkin muhasebe “Mesleğe Geri Dönsem...”	87
BEŞİNCİ BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER	89
5.1. Sonuç.....	89
5.1. Öneriler	95
KAYNAKÇA.....	97
EKLER.....	104
EK A: GÖRÜŞME BİLGİLERİ	105
EK B: GÖRÜŞME SORULARI	107
EK C: SÖZLÜ TARİH GÖRÜŞMESİ KULLANIM İZİN FORMU	108
EK D: Adem Kılınç, Isparta Eğitim Enstitüsü Diploması	109
EK E: Ayşe Baldan (Öztürk), Bursa Eğitim Enstitüsü Diploması	110
EK F: Gülten Tok (Adıgüzel), Necati Eğitim Enstitüsü Diploması	111
EK G: İbrahim Büyükçulhacı, Balıkesir Necati Eğitim Enstitüsü Diploması	112
EK H: Musa Sabancı, Bursa Eğitim Enstitüsü Diploması	113
EK I: Ömer Özden, Gazi Eğitim Enstitüsü Diploması.....	114
EK J: Necati Eğitim Enstitüsü Not Çizelgesi (İbrahim Büyükçulhacı)	115
EK K: Öme Özden’e Ait İlkokul/Ortaokul/Lise Diploması.....	116

EK N: İbrahim Büyükçulhacı'ya Ait Teftiş Raporu	117
EK O: İbrahim Büyükçulhacı'ya Ait Atama Yazısı.....	118
EK P: Ayşe Baldan'ın öğrenci evini ziyareti (1990).....	119
EK R: Ayşe Baldan'ın öğrencileri Vali Recep Yazıcıoğlu ziyaretinde (2003).....	119
EK S: Adem Kılınç'a Ait MEBSİS Kimlik Kartı	120
EK T: İbrahim Büyükçulhacı'ya Ait İlgöretmen Okulları Eleme Sınavları Giriş Belgesi.....	120
EK S: Özgeçmiş	121

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2.1. 1990 İlkokul programı 4.Sınıf Sosyal bilgiler Dersi Üniteler ve Konuları...23	
Tablo 2.2. 1990 İlkokul programı 4.Sınıf Sosyal bilgiler Dersi Üniteler ve Konuları...23	
Tablo 2.3. 1998 İlköğretim Programı 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Üniteleri.....25	
Tablo 2.4. 1998 İlköğretim Programı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Üniteleri.....25	
Tablo 2.5. 1998 İlköğretim Programı 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Üniteleri.....25	
Tablo 2.6. 1998 İlköğretim Programı 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Üniteleri.....26	
Tablo 4.1. Balıkesir Necati Eğitim Enstitüsü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Not Durum Çizelgesi (1978).....49	
Tablo 4.2 Emekli Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çalıştıkları Şehirleri Gösteren Harita..... .64	

KISALTMALAR LİSTESİ

Akt. : Aktaran

bkz. : Bakınız

Çev. : Çeviren

DİE : Devlet İstatistik Enstitüsü

Ed. : Editör

Haz. : Hazırlayan

MEB : Millî Eğitim Bakanlığı

TDK : Türk Dil Kurumu

s. : Sayfa

BİRİNCİ BÖLÜM: GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Ülkemizde 2005 yılından bu yana yapılandırmacı (oluşturmacı) anlayışıyla eğitim-öğretim uygulanmaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2005). Bu anlayış içinde sosyal bilgiler dersi öğretim programı, bütüncül ve öğrenci merkezli bir bakış açısıyla bilginin kazanılmasında ve kullanılmasında aktif bireyler yetiştirmeyi hedeflemektedir (Yazıcı ve Koca, 2014, s.22). Bilgiyi üretmek ve kullanmak için gerekli beceri, kavram ve değerlerle öğrenciyi donatarak etkin vatandaş olmasını desteklemektedir.

Yapılandırmacı eğitimin temel alınmasından önce öğretim programlarında sosyal bilgiler dersi tek disiplinli olması ve geleneksel yaklaşım yöntemler ile yürütülmesi açısından eleştirilmektedir (Öztürk, 2009, s.1-3). Değişen ve gelişen ülke şartlarında çağın gereklerine uygun olabilmesi için ihtiyaçlar doğrultusunda öğretim programları sürekli bir gelişim içindedir. Sosyal bilgiler dersi hayatın içinden çıkmış ve sosyal hayatla bütünleşmiş olduğu için tüm programlar içinde değişime en fazla uğramış derstir (Koyuncu, 2015, s.2). Değişen sosyal bilgiler programlarını, uygulandığı dönem içerisinde değerlendirmek yerinde olacaktır. Ayrıca sadece öğretim programlarının iyileştirilmesi çalışmalarının tek başına yeterli olmayacağı, bu programlarının uygulayıcıları olan öğretmenlerin ne denli etkili olduğu da biz araştırmacılara açıktır. İyi bir programın kötü bir uygulayıcıyla niteliksel anlamda başarı sağlanamayacağı malumdur. Bu çerçevede program, öğretmen, aile ve okul iş birliği sağlandığında eğitim etkili olacak ve amaçlarına ulaşabilecektir.

Burada bir nokta dikkati çekmektedir. Her dönemde başarılı (eğitimin amaçları doğrultusunda) insanlar yetişmiştir. Bu insanların tesadüfi olarak yetişmiş olması düşünülemez. Eğitim politikaları ve ders öğretim programlarının başka araştırmacılar

tarafından incelendiği ancak öğretmenlerinin göz ardı edildiği tespit edilmiştir. Bu çalışmada günümüzün başarılı insanların yetişmesinde etkisi olduğu düşünülen sosyal bilgiler öğretmenlerinin mesleki deneyimleri incelenmeye çalışılmıştır. Bunun ise dönemin (1980-2005) eğitim-öğretim uygulamalarının belirlenmesinde katkısı olacağı düşünülmüştür.

1.1.1. Problem Cümlesi

Emekli sosyal bilgiler öğretmenlerinin, sosyal bilgiler dersine yönelik mesleki deneyimleri (kullandıkları öğretim yöntem ve teknikleri, eğitim anlayışları) nelerdir?

1.1.2. Alt Problemler

Bu problem cümlesinden hareketle oluşturulan alt problemler ise şöyledir;

- Emekli sosyal bilgiler öğretmenlerinin eğitim/öğretim hayatlarının mesleki deneyimlerine katkıları nelerdir?
- Emekli sosyal bilgiler öğretmenlerinin etkilendikleri öğretmenlerin/hocaların mesleki deneyimlerine olumlu/olumsuz katkıları nelerdir?
- Emekli sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğretmenlik yaptıkları dönemin mesleki deneyimlerine katkıları nelerdir?
- Emekli sosyal bilgiler öğretmenlerinin mesleki deneyimleri bugünün/geleceğin öğretmenlerine nasıl katkı sağlayabilir?

1.1. Amaç

Bu araştırmanın amacı, günümüzün başarılı (eğitimin amaçları doğrultusunda) insanların yetişmesinde etkisi olduğu düşünülen emekli sosyal bilgiler öğretmenlerinin, sosyal bilgiler öğretmenliği mesleğine yönelik deneyimlerini incelemektir. Bu doğrultuda araştırmacı, Denizli ilinde yaşayan emekli sosyal bilgiler öğretmeniyle görüşmeler yaparak, onların mesleki deneyimlerini incelenmeye, onların mesleklerine ve

öğrencilerine bakış açılarını ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Bu deneyimlere etki eden faktörler (öğretim programı, eğitim politikası, çevresel etkiler) bu çalışmanın yardımcı temalarıdır.

1.2. Önem

Bu çalışma, günümüzün insanlarını yetiştiren öğretmenler (Sosyal Bilgiler Öğretmenleri) üzerine odaklanması ve onların mesleki deneyimlerini incelemesi açısından önemlidir. Öğretim programı ve yöntemleri eleştirilen, siyasi olarak karmaşanın olduğu, ekonomik imkânların zor, teknik ve teknolojik imkânların yetersiz olduğu 1980 ve sonrası dönemde sosyal bilgiler öğretmenleri derslerini nasıl işliyordu? Hangi yöntemleri kullanıyordu? Onu meslek hayatında bulunduğu noktaya (öğretmen olarak) getiren deneyimler nelerdi? Öğrencilerini başarıya götüren süreçte ne gibi etkenler önemliydi? Bu araştırma bu soruların cevaplarını bulmak amacıyla başlatılmıştır. Böylece eğitim tarihindeki yazılı tarih dışında kalan; sosyal bilgiler öğretmenin sınıf içi ve dışındaki deneyimlerinin, öğretmen- öğrenci ilişkisinin belirlenmesi gibi boşlukların doldurulması hedeflenmiştir.

Bahsedilen bu amaçlar doğrultusunda yöntem olarak sözlü tarih seçilmiştir. Sözlü tarih görüşülen kişilerin konu hakkında fikirlerini almaktan ziyade, belleklerinden çıkan hatıraların tarihe katkıda bulunmasını hedeflemektedir. Bu çalışmada görüşülen emekli sosyal bilgiler öğretmenlerinin dönemin eğitim-öğretim politikalarını uygulayıcıları olması bakımından sözlü tarihin amaçlarına uygundur.

Sosyal bilgiler eğitimi araştırmaları incelendiğinde ülkemizde emekli sosyal bilgiler öğretmenleriyle ilgili yapılan çalışma bulunmadığı tespit edilmiştir. Geçmişin deneyimlerinden faydalanmama gibi bir düşüncenin, tarih disiplini içinde barındıran sosyal bilgiler dersi için bir eksiklik olduğunu belirtmek yerinde olacaktır. Bu düşünceden

hareketle geleceği inşa ederken geçmişin tecrübelerinden faydalanmak ve hataları tekrar etmemek için emekli sosyal bilgiler öğretmenlerinin hatıralarına/anlatılarına başvurulmuştur.

1.3. Varsayımlar

- Araştırma için seçilen yöntemin, araştırmanın amacına uygun olduğu düşünülmektedir.
- Görüşme yapılan emekli sosyal bilgiler öğretmenlerinin dönemin (1980-2005) eğitim anlayışıyla ilgili önemli bilgiler verecekleri düşünülmektedir.
- Dönem hakkında sorulan soruları cevaplarken yaşadıkları ve anımsadıkları gibi anlatacakları varsayılmaktadır.
- Döneme yönelik eğitim anlayışının teorik boyutlarının emekli sosyal bilgiler öğretmenlerinin anlatıları ile uyumu ve farklılıklarının ortaya çıkacağı beklenmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

- Araştırma yüksek lisans eğitim süresi ile sınırlıdır.
- Araştırma Denizli ilinde yaşayan, görüşme yapılan emekli sosyal bilgiler öğretmenleriyle sınırlıdır.
- Araştırma görüşme yapılan emekli sosyal bilgiler öğretmenlerinin verdiği cevaplar (anlatılar) ile sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Bu çalışma boyunca sıklıkla geçen bazı kavramların anlamlarında birlik için uzlaşmak gerekiyor. Zira bu kavramların diğer araştırmacılar tarafından ortaya konulan farklı açıklamaları da mevcuttur. Bu çalışmanın araştırmacısı, aşağıda seçilen bu

kavramlara ilişkin açıklamalarda eğitim bilimine (pedagojiye) yakın anlamları yeğlemiştir.

Sosyal Bilgiler: Kavrayış düzeyleri gözetilerek sosyal (beşerî) bilimlerin gerçek hayat ve yaşanan toplumla ilgili seçilmiş konularına yer veren bir derstir (İnan, 2014).

Öğretmen/Hoca: Temelde anlam farkı gözetilmeyen bu iki kavram tez boyunca görüşülen kişilerin anlatılarına sadık kalınarak iç içe geçti. Ancak hoca tabiri daha çok enstitüde öğretim elemanlarını, öğretmen ise enstitü öncesi (ilkokul/ortaokul/lise) öğreticilerini kasteder. Türk Dil Kurumu sözlüğünde hoca için ‘öğretmen’ tanımlaması yapılırken öğretmenin açıklaması “*Mesleği bilgi öğretmek olan kimse, hoca, muallim, muallime*” şeklindedir (Türk Dil Kurumu [TDK], 2005).

Yazılı Tarih: İlk tarihçi olarak kabul edilen Herodot’un Pers (sözlü kaynakları kullanarak) yazdığı Herodot Tarihi ile başlayan, geçmişin kayıt altına alınması ve tarihçiler tarafından araştırılarak yeniden yorumlanmasıdır (Alkan, 2016, s.26).

Sözlü Tarih: Sözlü tarih, kişilerin yaşadıkları olaylarla ilgili anılarını belleklerinden gün yüzüne çıkartarak, kayıt altına alınmasından sonra yazıya aktarılan bilgilerin tarih anlatısı oluşturmak için kullanıldığı bir araştırma yöntemidir. Sözlü tarihe ilişkin daha ayrıntılı tanımlara kuramsal çerçeve bölümünde değinilmiştir.

Bellek: Yaşananları, öğrenilen konuları, bunların geçmişle ilişkisini bilinçli olarak zihinde saklama gücü, dağarcık, akıl, hafıza, zihin (TDK, 2005).

Eğitim Enstitüsü: Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren 1981’de Yüksek Öğretim Kurulu’nun kurulmasına kadar olan dönemde ortaokulların öğretmen ihtiyacını karşılayan Yüksek Öğretim Kurumu. Bizim tezimizde bolca atıf yaptığımız Eğitim Enstitüleri ise 1967-68 öğretim yılından itibaren Fen Bilgisi, Matematik, Sosyal Bilgiler, Türkçe, İngilizce, Fransızca, Almanca, Beden Eğitimi, Resim İş, Müzik, Tarım ve Eğitim

isimlerinde 12 bölümle öğretim yapmaya başlamışlardır. (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2003).

Öğretim Yöntemi: Öğretimde yöntem, bir konunun veya ünitenin işlenişinde takip edilen sistemli yoldur (Kemertaş, 2003, s. 117).

Öğretim Tekniği: Öğretim tekniği, öğretim yönteminin uygulanış biçimidir (Tan, 2005, s. 75).

Öğretim Programı: Okulda ya da okul dışında bireye kazandırılması planlanan dersin öğretimiyle ilgili tüm etkinlikleri kapsayan yaşantılar düzeneğidir (Demirel, 2011, s. 6).

Anlatı: Sözlü tarih görüşmelerinde, kişinin yaşamış olduğu olayları/deneyimleri belleğinden çıkararak sözlü olarak yorumlama biçimidir.

Görüşme Kılavuzu: Araştırma konusu hakkında görüşülen kişiden bilgi toplamak için araştırmacı/uzman tarafından geliştirilen sorular listesidir.

Kayıt Cihazları/Teyp ve Kaset: Manyetik bir bant üzerine sesleri kaydeden ve gerektiğinde okuyan, yeniden kullanılmasını sağlayan cihaz ve aparatı. Günümüzde bu cihazların yerini cep telefonları almış görünmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Sözlü Tarih

2.1.1. Akademik Bir Yöntem Olarak Sözlü Tarih

Sözlü tarih tanımları veya tanım denemelerinde, çoğu zaman örtüşmeler dikkat çekmektedir; yalnızca bu tanımların unsurlarında vurgular çeşitlenmektedir. Bu yüzden aşağıda sözlü tarihin ne olduğu ile ilgili tanımları belirli kümeler halinde vermek kadar, tasnife girmeyecek olan tanımların da sırayla verilmesinin sakıncasız olacağını düşünüyoruz.

Tarih denilince akıllara gelen olaylar ve kişiler; toplumu bütün olarak ilgilendiren büyük değişimler veya dönüşümlere neden olanlardır. Bu resmi tarihin ‘büyük şahsiyetler’ üzerinden yazılmasından ve öyle aktarılmasından kaynaklanmaktadır. Sözlü tarih, resmi/yazılı tarihin içine o zamana kadar bilinmeyen insanları sokar ve kapsamını genişletir (Thompson, 1999, s.18). Connerton (1999) sözlü tarihin, *seslerini duyuramayacak grupların tarihini araştırmak* olduğunu söyler (s.34). Frenco (2003) benzer şekilde sözlü tarihin geleneksel tarih içinde seslerini duyuramayanların ifade aracı olduğunu belirtir (s.21). Sözlü tarih, değişen toplumlardan ve kültürlerden insanları dinleyerek, onların hatıralarını, yaşam deneyimlerini ve öykülerini kayıt altına alıp bu kayıtların yorumlanmasıyla gerçekleştirilir (Thompson, 2006, s.23-37). İlyasoğlu (2006) alt sınıf insanların, eğitilmiş olmayanların, kamusal alan dışındakilerin, azınlık gruplarının, din, siyaset, cinsel tercih gibi nedenlerden baskılanan toplumsal grupların tarihte fazlaca silik olduklarını ve deneyimlerinin bilinmediğini, sözlü tarihin bu gizli kalmış sesleri ve kayıp bağları ortaya çıkardığını belirtmektedir. Danacıoğlu (2001) sözlü tarihi “belli bir döneme ait kişisel tanıklık ve/veya yaşantıların belleğin derinliklerinden çıkarılıp değerlendirilmesi yoluyla toplumların tarihlerinin inşasına katkıda bulunan bir araştırma yöntemi” olarak tanımlamaktadır (s.133).

Sözlü tanıkların anlatıları, yazılı belgeler ile maddi kalıntıların yanında değerlendirilmek üzere yeni kaynakların kullanıma sokulmasıdır (Tosh, 1997, s.5). Sözlü tarih son yıllara artan bir şekilde akademisyenler, tarihçiler ve diğer disiplinler tarafından da kullanılmaya başlanmıştır. Bu çalışmaların önemli noktalarından biri de tarihciliğe farklı bakış açısı katması ve yazılı kaynakların '*iktidarını kırmasıdır*' (Öztürkmen, 2001-2002, s.115-121).

Sözlü tarih için hem eski tarih biçimi hem de yeni bir tarih yazım yöntemi denilebilir. Yazıdan önce sözel bilgiler ve anlatılar mevcuttu. Bu anlatılar sözlü tarihin ilk örnekleriydi. Günlük hayatta yaşanan olaylar, acılar veya savaşlar neticesinde insanın iç dünyasından yansımalar olarak ortaya çıkan mitler, destanlar, atasözleri, türküler, şiirler gibi ürünler olabilir. Burada tarihinin dikkat etmesi gereken bunların edebi metinler olduğu ve tek amacının tarihsel bilgiler vermek olmadığıdır (Togan, 1985, s.36-50; Fidan, 2011, s.140; Küpüç, 2014, s.4).

Türkiye'de sözlü tarih üzerine kayda değer birçok çalışmada imzası bulunan Neyzi, kitabında sözlü tarih hakkında şu ifadelerle yer vermiştir; "Sözlü tarih, tarihi belgelerden yararlanmakla birlikte, ağırlıklı olarak sözlü tarihçi ile görüşmecinin birlikte oluşturdukları ve ses ve/veya görüntü kaydı yapılan bir anlatı metninin sözlü tarihçi tarafından çözümlenmesini içeriyor" (Neyzi, 2009, s.15). Creswell (2013) sözlü tarihin, olaylar ve bu olayların sebep- sonuçlarına ilişkin kişi ya da kişilerden sağlanan düşünceler ve anlatılar olduğunu belirtir (s.73). Kabapınar (2014) sözlü tarihi bir tarihsel konunun, onu yaşayan 'aktörlerin' dile getirdiklerinin incelenmesi ve yorumlanması ile ortaya çıkan ürün olarak betimlemektedir (s.189). Sözlü tarih alanında çalışmalar yapan Baum (1995) sözlü tarih için "anlatıcıların birinci el bilgilerden söyleyebileceği hatıraların kayıt altına alınmasıdır" tanımını geliştirmiştir (s.1). Stradling (2003) sözlü tarihi, geçmişe ilişkin sözlü tanıklıkların kayda geçirilmesi ve analiz edilmesi şeklinde tanımlamaktadır.

Sözlü tarihin odak noktaları; geçmiş hakkında önceki kuşaklarca aktarılmış ortak bilgiler (sözlü gelenek), bir kişinin basından geçen, hayatına şekil ve anlam vermede rol oynamış olan olayların aktarıldığı bir anlatı (sözlü biyografi), bir kişinin geçmişte yaşadığı belirli olaylar, konulara ya da deneyimlere ilişkin kişisel anıları ve bir olay sırasında veya hemen sonrasında görgü tanıklarının sözlü ifadeleri, şeklinde sıralanabilir. (Sarı, 2007, s.43).

Hatıralar, deneyimler ve yaşam öyküleri yapılan mülakatlar ile belgeler haline getirilir. Bu mülakatlar da sözlü tarihi diğer çalışma yöntemlerinden ayıran en önemli özelliktir. Mülakatlar sayesinde görüşmeci ile görüşülen arasında etkileşim kurulur. Sözlü tarih yöntemini diğer tarih çalışmalarından ayıran bu özelliği, onu antropoloji ve sosyoloji gibi disiplinlere yaklaştırır. Böylece sözlü tarih disiplinler arası bir yöntem haline gelir (Yıkılmış, 2016, s.29). Say (2016) sözlü tarihin bu özelliğinden dolayı, onun bireysel tarihle toplumsal tarihin çakışma noktasında olduğunu söyler. Sözlü tarih, görüşülen kişilerin toplumsal olgulara bakış açılarını incelemek için etkili bir yöntemdir. Sözlü tarih bu anlamda etnografik, yani konuya içerden bakmamızı sağlayan bir yöntemdir. Sözlü tarihin klasik etnografiden farkı, katılımcı gözlemden çok anlatı ağırlıklı olmasıdır. Klasik bir sosyal bilim görüşmesinden farkı ise, yaşamöyküsel anlatılar üzerinde yoğunlaşması, yani görüşmelerde zaman boyutunun ‘merkezi’ bir rol oynamasıdır (Neyzi, 1999, s.6).

Günümüze gelecek olursak, teknolojinin ilerlemesiyle kayıt işlemleri kolaylaşmış, kayıtların azalmasıyla mektup yerine telefon görüşmeleri tercih edilmeye başlanmıştır. Bu durum görüşmelerin hızlanmasına ancak belgelerin ortadan kalkmasına neden olmuştur. Aynı teknoloji, telefonların ses kaydetme özelliğiyle anıları, deneyimleri kayıt altına almayı kolaylaştırdı. Araştırmacılar görüşmeler yaparak ve deneyimleri ses kaydından çözümleyerek yeni bir arşiv oluşturma şansını elde etmişlerdir. (Tarih Vakfı, 2016; Kaya, 2013, s.13). Bu noktadan sonra yazılı kaynaklar bir tarihçiye yeterli

gelmeyecektir. Yakın tarihin tanık olanların anlattıkları, tarih bilimi için ölçülemez değerdedir. “Sözlü tarih gelecek için bugünün kolektif belleğidir” (Küpüç, 2014, s.5).

Akademik bir yöntem olarak sözlü tarihin, tarih inşası oluşturmada katkısının yanında sınırlılıklarından da söz etmemiz gerekmektedir. Sözlü tarihe eleştiriler, genel olarak belgeye dayalı tarih yazan araştırmacılar tarafından gelmektedir. Bu eleştiriler; görüşme yapılan kişilerin geçmişe ait anılarını anlatırken yanılabilirlikleri ve yanlış bilgiler verebilecekleri, sözlü tarihe dayalı çalışmaların kişisel görüşleri içerdiği şeklindedir (Demircioğlu, 2005, s.311). Sözlü tarihe ilişkin yapılan eleştiriler incelendiğinde bazı dezavantajlarının olduğu görülmektedir. Yaşlanma sonucunda hafıza tahribata uğrayabilir ve nostaljik anlatımlara sebebiyet verebilir. Bu tür dezavantajlar olsa da araştırmacı sözlü tarih çalışmalarında bunları avantaja çevirebilir. Sözlü tarih, tarihsel hafızanın ortaya çıkartılması sürecinde kişilerin geçmişi nasıl anlamlandırdıkları, bu deneyimleri kendi hayatlarını ve dış dünyayı yorumlamada nasıl kullandıkları konusunda bir araç olabilir. İnsan hafızasının öznel kurgulardan oluşmaktadır ve bu insan varlığının/tarihinin bir parçasıdır (Çaykent, 2016, s.172). Bunlara ek olarak sözlü tarihin sınırlılıkları belge tarihçiliğinin sınırlılıklarından daha fazla değildir. Sözlü anlatılar kişilerin deneyimlerine ve kişisel görüşlerine yer verirken, belgelerde de onları kayıt altına alan kişilerin öznel görüşleri bulunabilmektedir.

2.1.2. Öğretim Yöntemi Olarak Sözlü Tarih

Sözlü tarih, başlangıçta sadece akademik alanda tarih yazımında bir yöntem olarak görünüyordu. Ancak II. Dünya savaşı sonrası sözlü tarih, Avrupa’da akademik tarihçilikte yerini almasından sonra tarih eğitimi alanında da kullanılır bir yöntem olmuştur (Sarı, 2014, s.251). 1970’lerde sözlü tarih, arşiv çalışmalarıyla hızla büyürken, ‘resmi eğitimde’ de yer almaya başlamıştır. Amerika kırsal kesim Rabun Gap’taki küçük bir kasaba lisesinde sosyal bilgiler öğretmeni Eliot Wigginton, öğrencilerini geçmiş

hakkında röportaj yapmaya göndererek ulusal boyutta bir üne kavuşan *Foxfire* (okul gazetesi) projesini başlatmış oldu. Bu projeye *hiçbir şey yapamazlar* denilen öğrenciler yöre halkıyla görüşmeler yapıyor, kayıtlar tutuyor, fotoğraf çekiyor ve yaşlı insanların bir araya geldiği toplantılar düzenliyorlardı. Böylece sözlü tarihin kısıtlı imkânlarla sahip okullarda nasıl uygulanabileceğine ve öğrencilere nasıl faydalı olabileceğine dair kanıtlar sunulmuş oldu (Thomson, 1999, s. 155; Sarı, 2007, s.56).

Ülkemizde eğitim alanında 2004 yılında yapılan değişikliklerle ‘sözlü tarih’ kavramı sosyal bilgiler programında 4. sınıftan itibaren yerini almış görünmektedir (Ata, 2009, s.33-47). Milli eğitimin temel ilkeleri doğrultusunda sosyal bilgilerin amacı:

21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilke ve inkılâplarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren), sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmektir. (MEB, 2005).

Demircioğlu (2010) yeni eğitim anlayışı doğrultusunda sözlü tarihe dayalı olarak gerçekleştirilecek etkinliklerle öğrencilerin pek çok beceri kazanabileceğini varsaymaktadır (s.104-105). Okullarda sözlü tarihe dayalı etkinliklerin uygulanması öğrencilerin; araştırma, soru sorma, eleştirel düşünme, mülakat sorusu hazırlama, veriler elde etme, analiz ve yorum yapabilme, gözlem ve organizasyon becerilerinin geliştirilmesine katkıda bulunabilir. Ayrıca yaparak yaşayarak öğrenme fırsatı sunar, kronoloji anlayışının gelişmesine, süreklilik ve değişim gibi kavramların öğrenilmesine yardımcı olur. Öğrencilerin okul ile yaşam arasında bağ kurmasına imkân verir. Sözlü tarih uygulaması yapan öğrenci insanların geçmişte yaşadıkları günlük yaşantılarıyla ilgili bilgi sahibi olur, bu bilgileri kendi yaşam koşullarıyla karşılaştırarak değişim ve sürekliliği algılamalarına yardım eder (Sarı, 2007, s.110). Tarihi konular öğrenci için sıkıcı olmaktan çıkar ve

öğrencilerin tarihe başka açılardan bakmasını sağlar. Dersler ezberden kurtulur, öğrencinin katılımı artar (Somersan, 1998, s.390). Uygulama yapılması öğrencilerin sorumluluk almalarını sağlar ve küçük birer tarihçi olarak tarih yapma olanağı elde ederler (Akçalı ve Aslan, 2012, s.678; Kaya 2013, s.13). Kabapınar (2014) sözlü tarihin uygulanmasında öğrencilerin birer tarihçi olarak, tarihçilerin uyguladığı basamaklara ilişkin deneyimler yaşamasının ve metodolojik bakış çerçevesinde bazı kavramlara (kaynakların önemi, güvenilirlik, önyargı) ilişkin farkındalık kazanmalarının önemli olduğunu belirtir (s.290). Eğitimde sözlü tarih etkinliklerinin kullanımıyla öğrenci ders kitabı içinden çıkar ve tarihe farklı bir bakış açısı geliştirir (Sarı, 2007, s.110).

Eğitimde yakından uzağa ilkesi, öğrencinin iletişim halinde olduğu çevrenin daha kolay algılanmasıdır. Stradling (2003) öğrencilerin yakınındaki kaynaklara örneğin, binaların mimarisine, sokak, köy ve şehir isimlerine, köprülere bir tarihi belge olarak bakıp, okuyabildiğinde eğitimin daha verimli olacağına inanmaktadır. Aile tarihi veya çevredeki yaşlılarla yapılan sözlü tarih çalışmaları da buna örnek oluşturabilir. Bu uygulanabilirlik açısından mümkün görünmektedir (s.138).

Sözlü tarih okul dışı öğrenimin bir unsuru olarak değerlendirilebilir ve okullarda öğrencilerin sözlü tarihin ilk görüşmelerini büyükanne ve büyükbabalarıyla yapmalarının sağlanması öğrenciler için önemlidir. Bunun sonucunda eğitim *kurumsal sığınaklarından* çıkarak dış dünyaya taşacaktır. Aile tarihinin sözlü tarih yöntemiyle araştırılması; öğrenciyi aktif kılacağı için öğrenci merkezli bir yaklaşımdır ve ailenin okul faaliyetlerinin içine çekilmesini sağlar (Safran ve Ata, 1998, s.1; Sarı, 2007, s.109). Yapılacak aile tarihi çalışmaları, bireysel yaşamöyküleri ile toplumsal süreç arasında kurulan bağlantıları keşfedecek, biyografi ile tarih arasındaki ortak noktalar *geçmişin dokusunu* zihinlerde yediden kuracaktır (Durakbaşa, 2001, s.157).

Dokümanter bir araştırma olmamakla birlikte Türkiye’de öğrencilere yaptırılan örnek sözlü tarih uygulamalarından bahsetmek yerinde olacaktır. Değişen eğitim yapısıyla birlikte kolay uygulanabilirlik ve öğrenciye kazandıracığı beceriler göz önünde bulundurularak öğretmenler tarafından sıklıkla kullanılan bir yöntem haline gelmiştir. Öğrencilerin yakın çevrelerindeki (özellikle aile büyükleri) ile yaptıkları sözlü tarih görüşmesi videoları son zamanlarda internet sitelerinde çokça karşılaştığımız görüntüler haline gelmiştir.*

2.2. Sözlü Tarihin Gelişimi

Sözlü tarih, var olan en eski tarih türüdür ve geçmişi insanların sözü kullandığı kadar eskiye dayanmaktadır. Bu yönden sözlü tarih, hem insanlık tarihi kadar eski hem de yeni bir araştırma yöntemidir denilebilir (Kaya, 2013, s.14). Yazı öncesi toplumlardan başlanarak sözlü gelenek uzun yıllar boyunca tarihçilerin yararlandığı temel malzemeydi. Sözlü anlatılar ve hafıza yazı öncesi toplumların, kültürlerinin devamlılığında önemli bir araçtı (Misztal, 2003, s.23). İlk tarihçiler olarak bilinen Herodot ve Thukydides sözlü bilgilerden yararlanarak ilk tarih kitaplarını kaleme almışlardır (Danacıoğlu, 2001, s.131). Herodot, Pers savaşlarını yazarken savaşın sonunda yapılan antlaşmalarda isimleri yer alan kişilerle görüşmeler yapmış ve bunları aktarmıştır (Özçelik, 2001, s.33). Yine Herodot’un çağdaşı siyasi tarihin öncüsü olarak bilinen Thukydides de Peloponnesos Savaşlarıyla ilgili eserini bir kentten diğerine seyahat ederek, bizzat savaşa katılan askerlerle görüşerek hazırlamıştır (Danacıoğlu, 2001, s.131). Herodot’un öykücü anlatımından farklı olarak savaş siyasi olarak ve sebep sonuç ilişkisine dayanarak kaleme almıştır. Bilinen bu iki ilk tarihçi de kaleme aldıkları tarihin büyük bir kısmını sözlü

* İnternetteki el yordamıyla seçtiğimiz örnek iki çalışma için bkz.:

4.sınıf öğrencisi Aslı Kınav babaannesini ile yaptığı sözlü tarih çalışması için.

<https://www.youtube.com/watch?v=nmvZ0cCLnog>

4.sınıf öğrencisi Sait Çatalsakal’ın babasıyla aile tarihi hakkında yaptığı çalışma için.

http://www.dailymotion.com/video/x28i7ss_emir-sozlu-tarih-calismasi_school

kaynaklara dayanarak yazmışlardır. Bu nedenle sözlü malzemenin tarih biliminin ortaya çıkışıyla kullanılmaya başlandığı söylenebilir (Akçalı, 2007, s.59; Küpüç, 2014, s.15).

Söz ile tarihin ilişkisi yüzyıllar boyunca sürmüştür. İlkçağdan sonra Ortaçağ tarih yazımına bakıldığında Yunan ve Roma tarih yazımının devam ettirildiğini görmekteyiz. Ortaçağda da rivayetçi yöntem değişmeden kalmıştır. Ortaçağ tarihçisinin de kendisine ulaşmış olan rivayetlerin gelişmesini incelemek veya onları oluşturucu öğelerine ayırmak için elinde sözlü tarihten başka hiçbir araç yoktu. (Collingwood, 1996, s.90-95; Özer, 2012, s.40-41).

Ortaçağın kapanmasından sonra Avrupa düşüncesinde tarihsel inceleme yeniden başlamıştır. Rönesans'la birlikte sözlü kaynakların yanı sıra yazılı kaynaklar da kullanılmaya başlanmıştır. Bununla birlikte belge araştırması için değerli bir yardımcı olarak eski teknikler kullanımda kalmıştır. Tarih metodu olarak belge kullanımı matbaanın yaygınlaşması ve basılı eserlerin çoğalması ile önem kazanmıştır. Fransız İhtilali'nden sonra özel arşivlerin açılması ile tarih yazıcılar arşivlere yönelmişlerdir. Böylece tarihe, bilim olma özelliğinin kazandırılmasında nesnel olma ve belgeye dayandırma temeli ön plana çıkmış, sözlü bulgular da önemini yitirmeye başlamıştır (Özer, 2012, s.41). 19. yüzyılda modern anlamda akademik tarihin ortaya çıkışıyla sözlü tarihe dayalı ürün kullanımı eski önemini kaybetmiştir (Demircioğlu, 2010, s.103).

Modern akademik tarihin kurucusu olarak kabul edilen Ranke, 19. yüzyılın başında sistematik tarihsel metot eğitimiyle tarih alanına ağırlığını koymuş ve mesleki tarih eğitimini önce Fransa'ya, daha sonra da Avrupa ve Amerika'ya yaymıştır. Langlois ve Seignobos, *Tarih Çalışmalarına Giriş* el kitabında “Tarihçi belgelerle çalışır. Belgelerin yerini hiçbir şey tutmaz. Belge yoksa tarih yoktur.” diyerek, konuya ödünsüz yaklaşmıştır. Böyle bir süreçte tarih yazımında sözlü kaynakların kullanımı 19. yüzyılda modern akademik tarih ile birlikte hemen hemen ortadan kalkmıştır (Langlois ve

Seignobos, 1937, s.15–16; Tunçay, 1993, s.2; Somersan, 1994, s.369; Thompson, 1999, s.44; Sarı, 2007, s.38). 19. Yüzyılın ortalarından itibaren, diğer bilim insanları gibi tarih bilimciler için de gerçek, bilginin nesnel bir gerçeklikle örtüşmesinden meydana geliyordu. Tarihçiler için *belge* bilimselliğin ölçütü olarak görülmeye başlayınca belgeler olmadan tarih yazılmayacağı kanaatine varılmıştı. *Tarih* ile *söz* bağlarını koparmaya başlamış ve tarih için *bilimsel* kelimesi vurgulanmaktaydı. Tarihe bir bilim olma özelliğinin kazandırılmasında nesnellik ve belgeye dayandırma temeli ön plana çıkmış, söz ve bulgular da böylece önemini yitirmişti (Iggers, 2000, s.1-3).

İnsan deneyimleri, gözlem, mülakat öznel kabul edilerek tarihin dışında bırakılmıştır. Böylece toplumsal olayların yalnızca belgelendirilebilen bir kısmı tarihin konusu olarak görülmüştür. Bunun sonucunda tarih, iletişimsel belleği öznel olduğu için görmezlikten gelmiş ve sıradan insanlar ile ilgili yapılan görüşmeler tarihin malzemesi olarak kabul edilmemiştir. Böylelikle tarihin konusu devlet adamları ve kurumlar, önemli komutanlar ve kahramanları içermiştir. Tarihin konusu devlet ve devlet adamlarına yoğunlaşınca sıradan insanların yaşamları, duyguları, ne yiyip ne içtikleri önem arz etmeyip tarihin malzemesi olmaktan çıkartılmıştır (Danacıoğlu, 2001, s.130-133).

1929 ekonomik krizi sonrası Amerika’da işsiz kalan sosyal araştırmacılar kullanılarak, ihmal edilmiş kesimlerinin tarihi hafızalarını derleme çalışmaları başlatılmıştır. Bu çalışmalar kapsamında zenciler, işçiler ve çiftçilerle görüşmeler yapılmıştır. Çalışmaların çoğu yayınlanmamasına rağmen 1939 yılında W. T. Couch’un *These Are Our Lives* (İşte Bizim Hayatımız) adıyla yayınlanan bu eseri; sosyal antropoloji, etnoloji ve folklor araştırmalarına hatırı sayılır bir ivme kazandırmanın yanında ilk sözlü tarih çalışmaları için önemli bir tecrübe olmuştur (Starr, 1996, s.46; Thompson, 1999, s.51; Metin, 2002, s.2; Özer, 2012, s.41)

II. Dünya Savaşı sonrasında insan sesinin kaydedilmesine olanak veren teknolojik gelişmeler sayesinde sözlü tarih çalışmaları yeniden gündeme gelmiş ve sıradan insanların tarihi de yazılmaya başlanmıştır. II. Dünya Savaşında cephede savaşan askerlerin bellekleri harp tarihinin sözlü kaynağı olarak görülmüş ve bu askerlerin belleklerine başvurulmuştur. Askerlerin anıları, sözlü görüşmeler yapan araştırmacılar tarafından kaydedilmek suretiyle yazıya dökülmüştür. 1942 yılında bu mülakatlar araştırmacı Joseph Gould tarafından ‘Sözlü Tarih’ olarak nitelendirilmiştir. Böylece ‘sözlü tarih’ kavramını kullanan ilk kişi Joseph Gould olmuştur (Fischer, 2011, s.6; Küpüç, 2014, s.20). Gould sözlü tarihin misyonunu da şöyle açıklamıştır; *‘Tarihin krallar, kraliçeler, antlaşmalar, görüşmeler, büyük savaşlar ve Sezar, Napolyon, Pontius Pilate, Kolomb gibi mühim zevattan oluştuğunu sanıyoruz, ama bu sadece yüzeysel tarihtir ve büyük ölçüde yanlıştır. Sözlü tarihle, tarihi aşağılara indirecek, yukarılarda inşa edilen tarih yerine kısa gömleklilerin yani halkın işleri, aşkları, üzüntüleri, yaşam deneyimleri hakkında söylediklerini, bu merasimsiz tarihi koyacağım.’* Gould’un bu sözleriyle ifade ettiği sözlü tarih, tarih araştırmalarında yeniden yer almaya başlamıştır (Danacıoğlu, 2001, s.130-131; Özer, 2012, s.42).

Bilinen ilk modern sözlü tarih çalışmasını 1948 yılında Columbia Üniversitesinde, Alan Nevins adlı araştırmacı gerçekleştirmiştir. Nevis’in bu çalışmasında eski parlamento üyeleri, bakanlar, generaller ve diplomatların anıları derlenmiş, mühim veya zengin adamın tarihi araştırılmıştır. Bu çalışma teybe kaydedilmiş, saklanılmış ve gelecekteki araştırmacılar için kullanılabilir olma konusunda disiplinli ve sistematik olması sözlü tarihin akademik anlamda gelişimini sağlamıştır. Nevis’in sözlü tarih çalışması ve bu çalışmayı takip eden diğer çalışmalarda elitlere odaklanma söz konusudur (Starr, 1996, s.43; Thompson, 1999, s.52; Danacıoğlu, 2007, s.137; Sarı, 2007, s.53-54; Demircioğlu, 2010; 103).

Sözlü tarih gelişmesini 1950’li ve 1960’lı yıllarda yavaş ama etkili şekilde devam ettirmiştir. Bu yıllarda aslında tarihin kahramanlar ve alçakların tarihinden meydana gelmediğini fark ettiler (Tosh, 20005, s.196). Tarihçiler artık aile ve topluluk tarihinin önemini fark etmeye başlamış ve giderek artan sayıda tarihçi, yeni toplumsal tarihle ilgilenmeye başlamışlardır (Kyvig ve Marty, 2000, s.5). 1966 yılına kadar Amerika’da 90’a yakın sözlü tarih bürosu kurulmuştu. Farklı atölye çalışmaları yürütülmüş ve *The Oral History Review* adında bir dergi yayınlanmıştı (Sarı, 2007, s.55). Sözlü tarih çalışmaları 1970’lerde arşivleme çalışmalarıyla hızla büyürken, aynı zamanda eğitim alanında da yer almaya başlamıştı. Amerika kırsal kesiminde Eliot Wigginton isminde bir öğretmen öğrencilerini bölgenin yaşlılarıyla görüşmeler yapmak için yönlendirmişti. Bu görüşmeler daha sonra okul gazetesi olan *Fioxfire*’da basılmış, zamanla ünü ülke çapına ulaşmış ve okullarda uygulanmak üzere örnek teşkil etmiştir (Thompson, 1999, s.156).

Avrupa ülkelerinde sözlü tarihin gelişim süreci Amerika’dakinden farklı ilerlemiştir. Avrupa’da sözlü tarih II. Dünya Savaşı sonrasında akademik araştırmalarda ve tarih eğitiminde yerini almıştır. İngiltere’de temel dinamik, savaş sonrası sosyoloji ve sosyal tarihin önem kazanmasına dayanmaktadır (Akçalı, 2007, s.60).

1980’lerde sözlü tarih, tarih disiplini içinde kendine gerçek anlamda yer bulmaya başlamıştır. Bunun nedeni akademisyenlerin dikkatini çeken bazı alanlarda belgelere dayalı tarihin yetersiz kalmasıdır. Tarihçiler yakın tarihte ilgilendikleri alanda yeterli belge bulamayınca biyografilere ve araştırma yaptıkları kişilere ait anıları toplama yoluna girişmişlerdir. Sözlü tarih, bu dönemde tarih yazımında sıradan insanları birey olarak akademik tarihin uğraşı alanına da dâhil etmiştir. Pulcu ve arkadaşları (2006, s.3) sözlü tarihin gelişmesinde, sözlü kaynakların korunabilmesi ve saklanabilmesinde teknolojik gelişmelerin de önemli bir payı olduğunu belirtir (Küpüç, 2014, s.22).

2.2.1. Türkiye’de Sözlü Tarih

Hafızaya dayalı bilgilerin objektifliği her zaman tartışılrsa da sözlü gelenek Türk tarih yazıcılığında köklü bir geçmişe sahiptir. Destanlar, menkıbeler, efsaneler, hikâyeler, kıssalar gibi sözlü kültür ürünleri toplum belleğinde çok uzun yıllardır hâkimiyetini sürdürmüş olması sözlü anlatımı bir geleneğe dönüştürmüştür. Osmanlı tarihlerini yazanlar veya vakanüvislerin yazdıkları tarihlerin bir kısmı kendi tanıklıklarına dayanmaktadır. (Sarı, 2007, s.79).

Osmanlı Devleti’nde sözlü tarihe kaynak olabilecek bilgiler Osmanlı göç bürolarının ve uluslararası araştırma komisyonlarının mağdur insanlarla birebir yaptıkları görüşme komisyonlarına dayandırılabilir. Ancak Osmanlı tarihçileri Osmanlı Devleti’nin son dönemlerine ışık tutabilecek olan bu kaynakları değerlendirmeye almamışlardır. Türkiye’de kurumsal anlamda ilk sözlü tarih çalışmaları Cumhuriyetin kuruluşundan sonra Halkevleri bünyesinde folklor ürünlerinin derlenmesi ile başlamıştır. Halkevlerinin folklor ürünlerini araştırma ve basım faaliyetleri sözlü tarihin Türkiye’deki gelişiminde önemli bir adımdır. (Danacıoğlu, 2001, s.13; Sarı, 2007, s.80).

Cumhuriyet’in ilk yıllarında Behice Boran, Pertev Naili Boratav ve Niyazi Berkes’in sosyoloji, kültür ve halkbilimi eksenli yaptıkları çalışmaları Türkiye’de sözlü tarihin kurumsal temellerinin atılmasında bir başka önemli adımdır. Pertev Naili Boratav 1930’lardan başlayarak 1940 yıllarında yurt dışına gitmek zorunda kalacağı döneme kadar köylerde ve kasabalarda dolaşarak sözlü kültür ürünlerini yazıya geçirmiştir. Niyazi Berkes, 1942’de Ankara’nın 13 köyünde gerçekleştirdiği sosyolojik araştırmasında sözlü görüşmeler yapmıştır. Behice Boran’ın Manisa’nın dağ ve ova köylerinde karşılıklı toplum değişmelerini gözlemlediği sosyoloji çalışmasında sözlü kaynaktan sıkça yararlanmıştır. Bundan sonra duraklama dönemine giren sözlü tarih çalışmaları 1970 ve

1980 yıllarında farklı bir boyutla canlanmışır. Bu yıllarda Ermeni olaylarıyla ilgili sözlü tarih denemeleri görölmektedir (Öztürk, 2010, s.15).

1990'larda yakın tarihe duyulan merak ve ilgi ile hafızalarda kalan bilgilerin toplanması önem kazanmışır. Bu anlamda Türkiye'de demokratikleşme sürecinde kendini dışlanmış hissededen ve kimlik sorunu yaşayanlar tarafından yapılan çalışmalar ve kurulan hafıza merkezleri sözlü tarihin belli bir tema etrafında toplanmasına neden olmuştur. Bunun yanında Tarih Vakfı'nın yürüttüğü sözlü tarih çalışmaları ve yürütölen tezler ile sözlü tarih önem kazanmaktadır. Siyasi/yazılı tarihe meydan okuma yanıyla dikkat çeken bu tür çalışmalar yeni açılımlar getirmiştir. Son yıllarda ise ima edilen kesimlerin elinde gibi görölen sözlü tarih yöntemini kullanmadaki biriciklik kaybedilmiş, bugün hemen her kesim bu çalışmanın faydasını görmüştür. Nitekim özellikle yerel, eğitsel ve mikro çalışmalarla milli tarihin inşasında kullanılabileceğinin örnekleri çıkmaya başlamıştır.

2.3. 1975-2004 Arası Eğitim

Görüşölen emekli sosyal bilgiler öğretmenlerinin enstitü öğrenim hayatlarına denk gelen yıllar ve öğretmenlik yaptıkları dönemin çoğu (oransal olarak) 1968 eğitim-öğretim programının uygulandığı zaman dilimi içerisindeydir. Bununla birlikte öğretmenlik yaptıkları zaman içerisinde 1990 programı ve 1997 yılında yapılan değışiklikler de mesleki deneyimlerini etkileyen unsurlardır. Bu nedenle görüşölen kişilerin mesleki deneyimlerini değerlendirebilmek için onların eğitim aldıkları (1975-1980) ve sosyal bilgiler öğretmenliğı yaptığı dönemlerde, iki kişi hariç*, 1980-2005 yıllarına denk gelen sosyal bilgiler dersi öğretim programlarına bakmak yerinde olacaktır.

* Emekli sosyal bilgiler öğretmenlerinden Musa Sabancı 2015 yılında emekli olmuş ve Pernur Şimşek 2004 yılında emekli olmasına rağmen halen bir özel eğitim kurumunda çalışmaktadır.

2.3.1. 1968 Sosyal Bilgiler Programı

1968 ilkököl programı hem tek hem de çift öğretim yapan (uzun ve kısa günler olarak farklı ders saatleri uygulanan) okullar ile birleştirilmiş sınıfların olduğu okullar arasında ortak bir anlayış oluşturmak, kullanılacak öğretim yöntem ve tekniklerinde görüş birliği sağlamak ve uygulamaları kolaylaştırmak için hazırlanmıştır (Koyuncu, 2015, s.32). Programın getirdiği en önemli yenilik, daha önceki programlarda 1. 2. ve 3. sınıflar için sağlanmış olan toplulaştırma (toplu dersler) anlayışının ilkököl 4.ve 5. sınıflarda da uygulamaya konmasıdır. 1948 programında tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi olarak okutulan dersler bu programda *Sosyal Bilgiler* olarak birleştirilmiştir (Arslan, 2000, s.42-48).

Dersin amaçlarının davranışlara dönüştürülebilmesi için programda belirtilen esaslar ise aşağıda belirtilmiştir:

Yakın Çevre: Öğrencilerin en çok etkisi altında kaldıkları ve etkileşimde buldukları ortam yakın çevreleridir. Yakın çevre eğitim amaçlarına ulaşmak için bütün sınıflarda hareket noktası olarak kabul edilmelidir.

Öğretimde Toplulaştırma: İlkokul çağındaki çocuklar, varlıkları, olayları ve kendisine öğretilmek istenen bilgileri bilim dallarına göre sıralanmış olarak kavrayamaz, genel olarak olayları toptan algılayabilir. Bunun için de tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi dersleri ‘Sosyal Bilgiler’ adı altında birleştirilmiştir.

Konular ve Üniteler: İlkokul öğrencilerinin psikolojik özellikleri göz önünde bulundurularak özellikle ikinci devre (4-5) ders konuları hafifleştirilmiş, bazı konular çıkarılmış, bazı konular da kısaltılmıştır. Programdaki ders konuları bilim dallarının aralarındaki yakın ilişki ve sıkı bağlar dikkate alınarak öğretim üniteleri içinde kaynaştırılmıştır. Konuların seçimi ve öğretim ünitelerinin düzenlenmesinde, ilkököl öğrencilerinin ilgi ve ihtiyaçlarının karşılanması, kabiliyetlerinin geliştirilmesi, onların

etkinliğe yöneltilmesi ve eğitim amaçlarına uygun davranışların geliştirilmesi esas kabul edilmiştir. Çerçeve program olarak hazırlanmış ve çevresel özellikler ve sınıf seviyesine göre ayrıntıların belirlenmesi öğretmene ve öğrenciye bırakılmıştır (Cicioğlu, 1985, s.104-105).

Millî Eğitim Bakanlığı sosyal bilgiler programının giriş kısmında tarih, coğrafya ve yurttaşlık derslerinin Sosyal Bilgiler başlığı altında birleştirilmesi hakkında şunları demiştir;

Ancak, öğrencinin iyi bir vatandaş olarak yetişebilmesi için, her şeyden önce içinde yaşadığı çevresi, vatani ve dünyayı iyi tanınmasına; ortaya çıkan problemleri başarı ile çözebilmesine yarayacak sağlam temel bilgilere ve genel kültüre ihtiyacı vardır. Bu yüzden, ilk ve orta dereceli okul programlarındaki Sosyal Bilgiler (Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi) konularının payına çok önemli görevler düşmektedir.

İşte, son yıllarda, daha hayati ve öğrenciye daha uygun, ona tam bir anlayış ve kavrayışla birlikte, olumlu bir davranış ve maharet kazandıracak, bir niteliğe eriştirilebilmesi amacı ile Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi konularının birbiriyle olan sıkı ilişkileri göz önünde tutularak, bu derslerin “Sosyal Bilgiler” adı altında toplanmasına ve ünitelerin işlenmesinde, konuların çeşitli yönlerden ele alınmasını mümkün kılacak metotların uygulanmasına girişilmiştir (MEB, 1973, s.5).

Müfredata giren ve kademeli olarak (1968 ilkokul ve 1970 ortaokul) uygulanmaya başlanan sosyal bilgiler dersinin amaçlarına bakacak olursak dikkati çeken noktalar; hak ve özgürlüklerden bahsedilmemesi, görev ve sorumlulukların ön planda tutulması ve *‘mükemmel insan olarak yetişirler’* ibaresidir. Milliyetçiliğin ve devletçiliğin ön planda tutulması da söz konusudur. “Şerefli geçmişi olan büyük bir milletin evlatları olduklarını anlarlar. Kanuna ve devlet otoritesine uyma duygusunu ve alışkanlığını kazanırlar. Bugünkü uygarlığın uzun bir geçmişin eseri olduğunu kavrar ve bu uygarlıkta Türk milletinin hizmetini ve payını anlarlar.” (MEB, 1968 İlkokul programından Akt. Ambarlı, 2010, s.78-79). Bunların yanında 1968 programı sosyal bilgiler açıklamalarına baktığımızda, amaçlarda bulunan *mükemmel insanlar ve şerefli geçmişi olan* gibi keskin ifadelerden daha yumuşak, öğretmenlere yol gösterir nitelikte açıklamalar bulunmaktadır.

- Sosyal Bilgiler dersine ait konular programda birleştirilerek üniteler halinde verilmiştir. Öğretmen bunlar arasında gerekli gördüğü değişmeyi yapabilir.

- Ünitelerin işlenmesinde yakından uzağa ilkesine uyulmalıdır. Sosyal bilgilerde öğrencilerin milletimize karşı güven ve takdir duygularını kuvvetlendirmek için gereken gayret harcanmalı ve Atatürk'ün "Türk Öğün, Çalış, Güven" ve "Ne mutlu Türküm diyene" sözleri bu çalışmaların temeli olmalıdır.
- Öğretmen üniteleri işlerken çalışmalara ve hazırlıklara bizzat katılmalı, öğrencilerin çalışmalarını kolaylaştırmalı ve onlara rehber olmalıdır.
- Bu dersin öğretiminde yalnız soru-cevap veya takrir (düz anlatım) değil, çeşitli metotlara yer vermelidir. Özellikle, öğrenciyi kendi kendine aktif yapan ve onu araştırmaya ve incelemeye sevk eden metotlara öncelik verilmelidir.
- Bu derste çocuğun özel görüşlerine ön planda yer verilmeli ve bunlar değerlendirilmelidir. Öğretmen Yurttaşlık Bilgisi konularını öğrencilere kavratmak için okulun içinde ve dışında geçen olaylardan yararlanmalı ve öğrencileri hayat ile sıkı sıkıya temas ettirmelidir.
- Öğretmen her fırsattan yararlanarak Türklerin tarihte oynadıkları rolü belirtmeli, askerlik, idare hukuk, ilim, fen ve sanat alanlarında başka milletlere örnek olduklarını göstermelidir
- Öğretmen geçmiş üzerinde dururken, çocuklara o devirde kullanılan eşyayı, araçları, sur, kale, cami, çeşme, köprü, ev, kitaplık vb. gibi yerleri veya bunların resimlerini inceletmelidir.
- Bu derste öğrencilere gereksiz bilgi vermekten, özellikle ezberden kaçınılmalı, onlara günlük yaşayışlarında veya ileriki hayatlarında yararlı olacak bilgiler verilmelidir. (Ambarlı, 2010, s. 79-81).

Açıklamalar incelendiğinde; rehber olma, öğretmene esneklik tanıma, öğrencinin görüşlerini ön planda değerlendirme, derste yalnız soru cevap ve takrir (düz anlatım) değil farklı metotlar kullanma, öğrenciyi kendi kendine aktif yapan ve onu araştırma incelemeye sevk eden metotlara öncelik verme, ezberden kaçınma, yakında uzağa ilkesine uyma gibi günümüz anlayışına yakın ibareler bulunmaktadır. 1968 ilkokul programında her öğrencinin birbirinden farklı olduğu, öğrencilerin farklı alanlarda başarılarının farklı olabileceğinin dikkate alınması gerektiği ve öğrencilerin bireysel olarak değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir (Çelenk, Tertemiz ve Kalaycı, 2000).

1985 yılında ortaokullarda okutulan sosyal bilgiler dersi kaldırılmıştır. Milli tarih, milli coğrafya ve vatandaşlık bilgileri olarak üç bölüme ayrılmış ve 6. 7. ve 8. sınıflarda sosyal bilgilerin gelişimine ara verilmiştir. (Çatak, 2015, s.83).

2.3.2. 1990 Sosyal Bilgiler Programı

1990 yılında Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının kararıyla 4. ve 5. sınıflar için 'Sosyal Bilgiler Dersi Programı' kabul edilmiştir. Bu program 1968 yılı programından amaçlar bakımından çok farklı değildir. En büyük fark program içindeki ünitelerin konulara bölünmesidir. Ek olarak konular içinde okuma parçalarına yer verilmesi de bu

programda görülen bir özelliktir (Çatak, 2015, s.83). 1990 sosyal bilgiler programında üniteler ve konular/bölümler şu şekildedir:

Tablo 2.1

1990 İlkokul programı 4.Sınıf Sosyal bilgiler Dersi Üniteler ve Konuları

Üniteler	Konular/Bölümler
Yaşadığımız Yer	Aile, Okul ve Toplum Hayatı Yakın Çevremiz
İlimiz ve Bölgemiz	Türkiye Haritasında İlimiz ve Bölgemizin Yerini Nasıl Buluruz? İlimiz ve Bölgemizi Tanıyalım İlimizin Yönetimi Yurdumuzdaki Coğrafi Bölgeler
Yurdumuz ve Türkiye	Yurdumuza Genel Bakış Yurdumuzda, Eğitim, Sanat ve Spor Yurdumuzda Sosyal Yardımlaşma Kurumları
Tarih, Tarihte Anadolu, Türkler ve İslamiyet	Tarihe giriş Türklerin Anayurdu ve Anadolu Uygarlıkları İslamiyet'in Doğuşu ve Türklerin İslamiyet'i Kabulü
Türklerin Anadolu'ya Yerleşmesi	Büyük Selçuklu İmparatorluğu Anadolu Selçuklu Devleti Selçuklu Uygarlığı Vatan ve Millet

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, 1990.

Tablo 2.2

1990 İlkokul programı 4.Sınıf Sosyal bilgiler Dersi Üniteler ve Konuları

Üniteler	Konular/Bölümler
Osmanlı İmparatorluğu	Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Osmanlı Devleti'nin Yükselme Devri Osmanlı Uygarlığı ve Avrupa'daki Yenilikler
Dünyamız, Yurdumuz ve Komşularımız	Dünyamız ve Türkiye Yurdumuzda Nüfus Yurdumuzda Ekonomik Hayat Yurdumuzun Komşuları
Osmanlı İmparatorluğunun Duraklama ve Gerileme Devri Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk	Osmanlı İmparatorluğunun Duraklama Devri Osmanlı İmparatorluğunun Gerileme Devri Birinci Dünya Savaşı Sonunda Osmanlı İmparatorluğunun Durumu Kurtuluş Savaşı Türk İnkılabı ve Önemi Cumhuriyetimizin Kurucusu: Atatürk

Üniteler	Konular/Bölümler
Dünyaya Toplu Bakış	Dünyayı Tanıyalım Türkiye Cumhuriyeti'nin Dış Siyaseti Atatürk'ün Son Günleri ve Ölümü Atatürkçü Düşünce Sistemi İkinci Dünya Savaşı
Demokratik Hayat ve Anayasamız	Demokratik Hayat Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Devlet ve Vatandaş

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, 1990.

1990 sosyal bilgiler dersi programı ünite ve konu dağılımları incelendiğinde şunlar söylenebilir. Sosyal bilgiler dersi için 4. sınıf konuları yakından uzağa ilkesine uygun olarak yakın çevreden başlamakta, ilimiz ve bölgemiz olarak devam etmektedir. Daha sonra tarih konularına giriş yapılmış ve Türk tarihi ile devam etmiştir. Sosyal bilgiler dersi 5. sınıf konuları 4. Sınıfın devamı niteliğinde olup daha çok tarih ve demokrasi ağırlıklıdır. Öğrencilerin yaş ortalamaları düşünüldüğünde konuların ağır ve bilgi yüklü olduğu yorumu yapılabilir.

2.3.3. 1997 İlköğretim Program Değişikliği ve 1998 Sosyal Bilgiler Programı

1997 yılında ilkokul ve ortaokullar birleştirilerek ilköğretim adını almış ve sekiz yıllık bu okullar zorunlu ve kesintisiz hale getirilmiştir (Resmî Gazete, 1997). İlköğretimin bütünlüğüne uygun olarak hazırlanan 1998 sosyal bilgiler programı günümüz sosyal bilgiler programına yakın olarak beceriye önem veren bir programdır (Çatak, 2015, s.85). Bu anlamda sosyal bilgiler programının amaçlarında yer alan “Bugünü daha iyi değerlendirebilmeleri için geçmiş çağlardaki sosyal, ekonomik ve siyasi olayların neden ve sonuçlarını günümüzle kıyaslama yaparak, düşünme, araştırma ve akıl yürütme yeteneğini geliştirirler” ibaresi dikkat çekidir (MEB, 1998, s.537-538).

Daha önceki sosyal bilgiler programında olmayan bir yenilik de özel amaçların getirilmesidir. Özel amaçlar her sınıf düzeyinde ve üniteler için belirtilmiştir. Üniteler

içinde özel amaçların sayısı ve ünite için öngörülen ders saatlerinin yer aldığı tablolar özel hedeflerin sonuna eklemiştir (Dündar, 2008, s 41).

1998 Sosyal Bilgiler Programı'nda ilk defa Sosyal Bilgiler dersinde kullanılabilir araç-gereçler listesine yer verilmiştir. Sosyal Bilgiler dersinde kullanılabilir araç-gereçler, “harita ve levhalar”, “video kasetler”, “film şeridi” olarak belirtilmiştir (MEB, 1998a s.65-568).

1998 yılında yapılan değişiklikle sosyal bilgiler dersi 4. 5. 6. ve 7. sınıflarda okutulmaya başlanmıştır. Sınıfların sosyal bilgiler programlarında ünite başlıkları şöyledir:

Tablo 2.3

1998 İlköğretim Programı 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Üniteleri

4. Sınıf Üniteleri	
Ünite 1	Aile, Okul ve Toplum Hayatı
Ünite 2	Yakın Çevremiz
Ünite 3	İlimiz ve Bölgemizi Tanıyalım
Ünite 4	Tarih, İlk Yurdumuz ve Tarihte Anadolu

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, 1998

Tablo 2.4

1998 İlköğretim Programı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Üniteleri

5. Sınıf Üniteleri	
Ünite 1	Vatan ve Millet
Ünite 2	Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk?
Ünite 3	Güzel Yurdumuz Türkiye
Ünite 4	İslamiyet'in Doğuşu, Yayılışı ve Türkler

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, 1998.

Tablo 2.5

1998 İlköğretim Programı 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Üniteleri

6. Sınıf Üniteleri	
Ünite 1	Demokratik Hayat
Ünite 2	Coğrafya ve Dünyamız
Ünite 3	Türkiye Tarihi
Ünite 4	Türkiye'miz
Ünite 5	Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, 1998.

Tablo 2.6*1998 İlköğretim Programı 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Üniteleri*

7. Sınıf Üniteleri	
Ünite 1	Türkiye'nin Coğrafi Bölgeleri
Ünite 2	İstanbul'un Fethi ve Sonuçları
Ünite 3	Avrupa'da Yenilikler
Ünite 4	17. ve 18. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti
Ünite 5	19. ve 20. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti
Ünite 6	Osmanlı Kültür ve Uygarlığı
Ünite 7	Yurdumuzun komşuları ve Türk Dünyası

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, 1998.

2.3.4. Eğitim Enstitüleri

Cumhuriyet döneminde ortaokullara öğretmen yetiştiren kurumlar (Eğitim Fakülteleri kurulana kadar) eğitim enstitüleridir. Eğitim Enstitüleri, ilk olarak Türkçe öğretmeni yetiştirmek için 1926 yılında Konya'da açılan 'Orta Muallim Mektebi' ile ortaokul ihtiyacını karşılamak için öğretmen yetiştirmeye başlanmıştır. Bir yıl sonra pedagoji bölümü eklenen 'mektep' Ankara'ya nakledildi ve 1929 yılında bugünkü Gazi Eğitim Fakültesi binasına taşınarak adı 'Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü' olmuştur. 1940'lı yıllarda ortaokul öğretmeni açığını kapatmak amacıyla, öğretmen yetiştiren enstitülerin sayısı artırılmaya karar verilmiştir. Bu amaçla Balıkesir, İstanbul, İzmir gibi başka şehirlerde yeni enstitüler açılmıştır. Enstitülerin sayısı 1965 yılı sonrasında politik kaygıların etkisiyle çok hızlı bir artış göstermiştir. 1977 yılına gelindiğinde ülkemizde eğitim enstitüsü sayısı 18'e ulaşmıştı. Aynı yıl üç yıllık eğitim enstitülerinin de niteliğini artırmak amacıyla sayıları 10'a indirilmiştir. Bu enstitüler 1981 yılında Yüksek Öğretim Kurulu'nun kurulmasından sonra 'Eğitim Fakültesi' adıyla üniversitelere bağlanmıştır. (Kavcar, 2002, s.1-3).

2.5. İlgili Araştırmalar

2.5.1. Sözlü Tarih Yöntemi Kullanılan Akademik Çalışmalar

Türkiye’de sözlü tarih çalışmalarının akademik anlamda önem kazanması ve bu tür çalışmaların çoğalması Tarih Vakfı’nın 1993’de Paul Thompson’u davet ettiği bir atölye düzenlemesiyle olmuştur. Vakıf aynı yıl Kültür Bakanlığı’nın desteklemesiyle ilk sözlü tarih projesinin başlattı. Bu çalışmadan sonra Vakıf pek çok sözlü tarih projesine öncülük etti ve birçok sözlü tarih kitabı yayımladı. Kitapların dışında 1998 yılında Cumhuriyetin 75. Yılı dolayısıyla, 13 belgesel filmden oluşan *Cumhuriyet’in Anıları: Sözlü Tarih ve Belgesel Film Projesi*’nde Cumhuriyet’e tanıklık etmiş üç kuşağın anılarına yer verildi. Bunlardan başka Tarih Vakfı’nın desteklediği ve yayınladığı çoğu kitap ve daha başka sözlü tarih çalışmalarından aşağıda bahsedilmiştir.

Leyla Neyzi; *İstanbul’da Hatırlamak ve Unutmak/Birey, Bellek ve Aidiyet* (1999), *Ben Kimim?/Türkiye’de Sözlü Tarih, Kimlik ve Öznellik* (2009) ve *Nasıl Hatırlıyoruz? Türkiye’de Bellek Çalışmaları* (2011) ve Leyla Neyzi ve Haydar Darıcı ortak çalışması olan *Özgürüm Ama Mecburiyet Var/Diyarbakırlı ve Muğlalı Gençler Anlatıyor* (2013) adlı çalışmaları Türkiye’de yapılan öncü ve sözlü tarihin Türkiye’deki gelişimi açısından önemli çalışmalardır. Neyzi bu eserlerde öncelikle sözlü tarihin ne olduğu üzerine yazılar yazar ve nasıl olması gerektiği hakkında bilgiler verir ve onun çalışmaları yapılacak olan sözlü tarih araştırmacılarına yol gösterici niteliktedir. Araştırmacı “İstanbul’da hatırlamak ve Unutmak” isimli çalışmasında 1995-1999 yılları arasında İstanbul’da farklı kuşak ve çevrelerden kişilerle yaptığı sözlü tarih görüşmelerinden seçilen otuz yedi yazısına yer vermiştir. Çalışmada zaman ve mekân ile toplumun zaman ve mekân arasındaki sınırları belirsiz alanda, kişilerin hayatlarıyla tarihin buluşma noktalarında benliğin izini sürüyor. *Nasıl Hatırlıyoruz? Türkiye’de Bellek Çalışmaları*, Leyla Neyzi’nin yayına hazırladığı çeşitli araştırmacıların bellek çalışmalarının derlendiği bir

kitaptır. Kitapta toplanan bellek çalışmaları hat sanatından günümüze intikalinden 12 Mart romanlarına, bir ulusal bellek mekânı olarak Anıtkabir'den Türkiye'de çalışan Moldovalı kadınlara kadar geniş bir yelpazede dolaşırken, okuyucularına hatırlama sürecini incelemenin aynı zamanda unutma sürecinin farkında olmayı gerektirdiğini de gösteriyor. Yazarın bir diğer kitabı *Ben Kimim? /Türkiye'de Sözlü tarih, Kimlik ve Öznellik*, 1996-2003 yılları yapılan sözlü tarih görüşmelerinden yola çıkılarak kimlik ile ilgili tartışmalara katkıda bulunmasının yanı sıra tarih ve bellek arasındaki ilişkiyi irdeliyor. Leyla Neyzi ve Haydar Darıcı'nın Diyarbakırlı ve Muğlalı gençlere yaptığı sözlü tarih görüşmelerinden oluşan *Özgürüm Ama Mecburiyet Var* isimli kitabı, birini ve ötekini tanımanın insanı nasıl genişlettiğine dair bir harita çıkartıyor.

Esra Danacıoğlu, *Geçmişin İzleri Yanıbaşımızdaki Bir Tarih İçin Kılavuz (2001)* adlı sözlü tarih çalışması 1999 yılında başlayan Yerel Tarih Grupları Projesi'nin bir parçası niteliğindedir. Çalışmanın amacı tarihi, soyutlamaların, uzak alanların ve zamanların konusu olmaktan çıkartıp tanıdık, bildik, yanımızdaki bir değere dönüştürmektir.

Cumhuriyette Çocuktular (2007) Mine Göğüş Tan, Özlem Şahin, Mustafa Sever ve Aksu Bora'nın hazırladıkları bir sözlü tarih projesidir. Çocukları tarihin öznelere olarak tanımlıyor ve tarih içinde nasıl konumlandıklarını anlamayı deniyor. Görüşülen kişilerin çocukluk anıları aracılığıyla geçmişimizi daha eksiksiz ve doğru olarak algılamayı hedefliyor. Aynı zamanda üniversite öğrencilerinin geleneksel tarih öğretimi içinde zaman zaman yabancılaştıkları bir dönemi ve kuşağı daha yakından tanımlamaları adına önemli bir çalışmadır.

Tarih Vakfı 6-7 Haziran 1993'te İstanbul'da sözlü tarihin öncülerinden Paul Thompson'un onur konuşmacısı olduğu bir tarih atölyesi düzenlemiştir. Tarih vakfı, bu konferansta ortaya çıkan ürünleri paylaşmak, değerlendirmek ve iş birliklerini geliştirmek

amacıyla, bu atölye çalışmasının onuncu yılında, 26-27 Eylül 2003'te, *Kuşaklar, Deneyimler, Tanıklıklar Türkiye'de Sözlü Tarih Çalışmaları Konferansı* adıyla kitaplaştırdı. Bu kitap bu konferansa sunulan bildiriler ve yapılan katkılardan oluşmaktadır.

Türkiye'de Sözlü Tarihten İletişim Araştırmalarında Yararlanma Üzerine Notlar (2010) adlı çalışmasında Serdar Öztürk, iletişim ve sözlü tarih arasındaki ilişkiye değinmiş ve iletişim çalışmalarında sözlü tarihten nasıl yararlanılabileceği hakkında önerilerde bulunmuştur. Bu çalışma sözlü tarihin farklı disiplinler içinde kullanımını açısından önemlidir.

Torunlar (2009) adlı çalışmada Ayşe Gül Altınay ve Fethiye Çetin, sözlü tarih yöntemiyle Türkiye'de yaşayan 25 Ermeni asıllı kişiyle görüşmeler yapmışlar ve kitaplara yansımayan hayatlara değinmişlerdir. 240 sayfa olan kitapta 1915 olaylarının *torunlar* için ne ifade ettiği inceleniyor. Kitapta resmi tarih kaynakları da kullanılarak karşılaştırmalar yapılmıştır.

Erkek Kulübünde Siyaset/ Kadın Parlamenterlerle Sözlü Tarih (2013), Serpil Çakır tarafından millet vekili olan kadınlarla yapılan görüşmelerden hazırlanmış bir kitaptır. Kitapta öncelikle süreç hakkında bilgi verilmiş ve görüşmeleri yapmanın zorluğu üzerinde durulmuştur. Yazar kitapta siyasette kadınların serüveni hakkındaki bölümlerden sonra "*Parlamenter Kadınların Yaşadığı Sorunlar*" başlığıyla yapılan sözlü tarih görüşmelerini incelemiştir. Çalışma sadece siyaset yapan kadınların sorunlarını değil kadın hareketinin erkek siyasetine verdiği tepkiyi ortaya koyuyor.

Anneanne sırlarını eskitmiş aynalar (2002) Mine Göğüş Tan ve Eser Köker'le yüksek lisans öğrencileri Gülsen Ülker Al, Satı Atakul, Çiğdem K. Aydın, Nuran Bayer, Menekşe İldan Çiftçi, Ebru Saner Kaan, Güzide Önem, Özlem Şahin ve Güzin Yamaner'in 1997-1998 yılları arasında yapılan "*Oto/biyografi/Anneanne Atölyesi*"

ürünü kolektif bir kitaptır. Yazarların her biri anneanesi hakkında hatıralarından yola çıkarak ve tarihi belgelerle destekleyerek onların hayatlarına ışık tutmayı amaçlamışlardır.

Özgür Fındık tarafından hazırlanan ve önce 2011 yılında belgesel olarak yayınlanan daha sonra *Kara Vagon/ Dersim-Kırım ve Sürgün (2012)* ismiyle kitaplaşan çalışma, 1937-1938 yıllarında Dersim (Tunceli) olaylarının tanıklarından 22 kişiyle yapılan görüşmelerden oluşmaktadır. Çalışmada Dersim Ermenileri, Kürt Alevi ailelerin yanı sıra 1937-38 döneminde Dersim’de askerliğini yapan kişilerin de anlatılarına yer verilmiştir.

Eski Van’a Doğru Bir Yolculuk (2014) Mehmet Kul ve Suvat Parin öncülüğünde, Van Yüzüncüyıl Üniversitesi Sosyoloji bölümü öğrencilerince yürütülmüş bir sözlü tarih atölyesi çalışmalarından hazırlanmış kolektif bir kitaptır. Çalışma, Van’ın kent belleğini ve kimliğini güçlendirmek için şehrin geçmişine, mikro alanlarda yaşanmış ama yazılı tarihe konu olmamış ilişkiler ve değerler bağlamında sözlü tarih yöntemiyle ışık tutmaktadır.

Pelin Böke İzmir’de mübadele ve Kurtuluş Savaşı’yla ilgili yaptığı, toplanması kendi ifadesiyle yaklaşık on yıl süren, sözlü tarih görüşmelerini *İzmir 1919-1922 Tanıklıklar (2006)* ismiyle kitaplaştırmıştır. Çalışmada İzmir’de yaşanan işgal ve bu işgalin günlük hayata etkileri tanıklardan anlatılarından aktarılmaktadır.

Kitaplaşan sözlü tarih çalışmalarının yanında araştırmacılar tarafından yürütülen tezler ve makaleler de tarihe katkıda bulunmaktadır. Sözlü tarih alanında yapılan tezler/makaleler çeşitlilik göstermektedir. Müzik, folklor, dans, kent tarihi, savaş tarihi, basketbol tarihi gibi çok çeşitli alanlarda yapılan sözlü tarih çalışmalarından aşağıda bahsedilmiştir.

Togay Şenalp, *1950'lerden Bugüne Makam Müziğinin Değişimi Sözlü Tarih Çalışması (2012)* isimli doktora tezinde sözlü tarih yöntemiyle, 14 kişiyle görüşmeler yaparak veri toplamıştır. Şenalp çalışmanın amacını “şehirli ve çok kültürlü anlayıştaki bir üst dil olan Türk Makam Müziğinin bugüne ulaşabilmiş inceliklerinin bilimsel bir tespitini yapmak ve böylece müziğimizin kimliğini koruyarak gelecekte var olmasına destek olmaktır” şeklinde açıklamaktadır.

1960-1980 Yılları Arasında İstanbul'da Halk Dansları- Sözlü Tarih Çalışması (2013), İlker Kızmaz tarafından hazırlanmış bir tez çalışmasıdır. Araştırmacının kendi ifadesine göre çalışma halk danslarının İstanbul'daki yakın tarihini resmi tarihin ötesinde incelemeyi ve detaylarına inmeyi amaçlamıştır. 1960-1980 arasındaki halk dansı *emekçileri* ile görüşmeler yapılarak, o yıllarda yaptığı çalışmalar, dönemin siyasi atmosferini halk danslarına etkisi hakkında sorulan sorulara yanıt aranmıştır.

Meral Akbaş, *Mamak Askeri Cezaevi'nde Bir Kadın Koğuşunda 'Kamusal'ı Tartışmak: Bir Sözlü Tarih Çalışması (2009)*, isimli tez çalışmasında Mamak Askeri Cezaevi'nde tutuklu olarak kalan kadınların 12 Eylül askeri darbesinin sonrasına dair yaşam anlatılarına dayanarak hazırlanmıştır. Sözü edilen cezaevinde tutuklu ve/veya hükümlü olarak bulunmuş kadınlarla yapılan görüşmelerden yola çıkılarak, kadın koğuşlarında nasıl bir kamusal yaşam sürdürüldüğü, kadınların bir arada nasıl yaşadığı, hangi dayanma ve direnme taktikleriyle ayakta kalmaya uğraştıkları incelenmiştir.

Samsun'daki Kıbrıs Gazilerinin Gözüyle 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı Üzerine Bir Sözlü Tarih Çalışması (2012) isimli tezde Bilgin Ayhan, Kıbrıs Barış Harekâtı'na bizzat katılmış olan gazilerin söylemlerinden ve anılarından yola çıkarak hazırlamıştır. Harekâtın siyasi tarihi de anlatılan tezde gazilerin biyografileri ve savaş sonrası durumlarına da yer verilmiştir.

Sarıkamış Harekâtı'nın Toplumsal Bellekteki İzdüşümleri (2007) isimli lisans tezde Ferya Çalış Ersöz, sözlü tarih, folklor ve bellek bağlamında Sarıkamış harekâtını incelemiştir. Yaşanmış olayların nasıl folklorlaştığı, günümüze taşındığı ve toplumsal belleğin nasıl oluştuğu açıklığa kavuşturmaya çalışmıştır. Görüşme yapılan kişiler birebir Sarıkamış Harekâtı'na katılmamış, ancak Kars, Kars'ın ilçeleri ve köylerinde yaşayan gazi ve şehit yakınlarıdır.

1970-1975 Dönemi İlkokul Öğrencilerinin Eğitim Deneyimleri: Sözlü Tarih Yöntemiyle Bir Çalışma (2010), Mehmet Sağlam'ın hazırladığı, 2015 yılında *Sözlü Tarih Yöntemiyle 1970'ler İlkokul Öğrencileri* ismiyle kitaplaşan sözlü tarih yöntemi kullanılarak yapılmış çalışmadır. Araştırma kapsamında 1970-75 arasında ilkokula gitmiş 50 kişiyle görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler sonucunda araştırmacı dönemin Türkiye'sinin siyasi, ekonomik, toplumsal, kültürel ve ilkokul eğitimine yönelik değişimleri değerlendirmiştir.

Tarihsel Alanlarda Sözlü Tarih Bilgisine Dayalı Kentsel Tasarım Kriterlerinin Oluşturulması Kemeraltı Anafartalar Caddesi (İzmir) (2009) isimli tez, Göksel Köksoy Karpat'ın yapmış olduğu bir sözlü tarih çalışmasıdır. Çalışma kent tarihi araştırmalarında bir ilki gerçekleştirmiş ve yerel tarih kaynaklarına (arşiv belgeleri, istatistiki bilgiler vb.) ek olarak sözlü tarih görüşmelerini veri olarak kullanmıştır.

Savaş Hikâyeleri ve Geçmişini Yeniden İnşa Etmek: Kore Gazileri ile Sözlü Tarih Çalışması (2008) Gülsema Lüyer'in, Kore Gazileri ile yaptığı sözlü tarih araştırmasıdır. Lüyer araştırmasını yapılan görüşmelerin yanında dönemin gazete haberleriyle de desteklemiştir. Çalışmada araştırmacı Kore Savaşını özel kılan nedenleri incelemiş, bugün üzerinden geçmişin nasıl anlatılaştığını yani bugünün süzgecinden tarihi inşa etmenin nasıl bir şey olduğunu ortaya koymuştur.

Sözlü Tarih Çalışması: Derikli Ermenilerde ve Kürtlerde Mekân ve Hafıza (2014)

Lokman Sazan tarafından hazırlanmış tez çalışmasıdır. Çalışmada Ermeni olayları tartışmalarına Derikli tanıkların (halen orada yaşayan) anlatılarından bakmayı hedeflemiştir. Yapılan görüşmelerden elde edilen veriler aracılığıyla hem genel anlamda Kürtlerin hem de mikro alanda Deriklilerin *yüzleşme ve yeniden bir arada* yaşama dair düşünceleri ve algıları üzerinde durulmuştur.

Esra Özkaya, *Çukurova Anonim Halk Edebiyatı ve Âşık Edebiyatında Sözlü Tarih (2014)* isimli tez çalışmasında, sözlü tarihin unsurlarından olan Çukurova yöresine ait folklor ürünlerini incelemiştir. Bu kapsamda sözlü tarihle ilgili olduğu düşünülen âşık destanları, ağıtlar ve türküleri tespit edilmiştir. Tespit edilen âşık destanların, ağıtların ve türkülerin Çukurova yöresindeki sosyal yaşamla ilgisi ve bu metinlerin yaratılması sürecinde etkili olan toplumsal olaylar çalışmada açıklanmaya çalışılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nde Kurulan İlk Kadın Basketbol Takımına Dair Sözlü Tarih Çalışması (2015), Ezgi Duyfem Kırılmaz'ın yürüttüğü alışılmışın dışında bir sözlü tarih çalışmasıdır. Çalışmada 1960-1970 yılları arasında, Türkiye Cumhuriyeti'ni yurt dışında ilk kez temsil eden kadın basketbolcuların hayatları, basketbol deneyimleri ve yaşadıkları süreçler sözlü tarih yöntemiyle incelenmektedir. Çalışma aynı zamanda bahsedilen basketbolcu kadınlar üzerinden dönemin sporcu kadınlara bakışlarını ve da değerlendirmektedir. Dönemin basketbol gelişmeleri dönemin gazete haberleriyle takip edilmiş ve çalışma desteklenmiştir.

Denizli'nin Kalkınmasında Özcü Bir Kuruluş: Sümerbank -Bir Sözlü Tarih Çalışması- (2006) Süleyman İnan'ın sözlü tarih yöntemiyle yapmış olduğu bir kurum tarihi ve aynı zamanda şehir tarihi araştırmasıdır. Çalışmada toplumsal bellekte yer edinmiş Sümerbank fabrikası sözlü tarih yöntemiyle araştırılmıştır. Bu amaçla Sümerbank fabrikasında çalışmış olan 11 kişiyle görüşmeler yapılmıştır. Çalışmada

konuya dışarıdan bakmak amacıyla fabrikada çalışmamış ekonominin içinden kişilerle görüşmeler yapılarak araştırmaya katkı sağlanmıştır.

Pomak Yemek kültürünün Yaşayan İzleri: Bir Sözlü Tarih Çalışması (2014)

Melahat Yıldırım Saçılık ve Samet Çevik tarafından hazırlanmış farklı bir sözlü tarih araştırmasıdır. Çalışmanın konusu, Erdek nüfusunun büyük bir kısmını oluşturan Pomakların* yemek kültürüdür. Araştırmacı bu kültürün unutulmaya yüz tutmuş lezzetlerini gün yüzüne çıkarmak için bölgede yaşayan yaşlı insanlarla sözlü tarih görüşmeleri yapmıştır.

Türkiye’de sözlü tarihi akademik yöntem olarak kullanan çalışmaların pek çoğunun bazı kesimler tarafından daha fazla tercih edildiğini görmekteyiz. Bunun sebebinin sözlü tarihin amaçlarının tarih içinde seslerini duyuramayanların ifade aracı olmasından ve gizli kalmış seslerin ortaya çıkarılmasından kaynaklandığını söyleyebiliriz.

2.5.2. Eğitim Alanında Yapılan Sözlü Tarih Araştırmaları

Türkiye’de sözlü tarihin eğitim alanında kullanılmaya başlanması çok eski değildir. 2005 yılında yapılan değişiklikle sözlü tarih çalışmaları tarih öğretimi açısından incelenmeye başlanmıştır. Bu çalışmalar incelendiğinde kapsamlı çalışmalarıyla İbrahim Sarı’nın yüksek lisans ve doktora tezleri bu alanda sıklıkla referans gösterilen çalışmalardır.

İbrahim Sarı, *Sosyal Bilgiler Dersi Tarih Ünitelerinde Bir Yöntem Olarak Sözlü Tarih (2002)* adlı yüksek lisans tez çalışması sözlü tarih yöntemine dayalı tarih öğretimi konusunda yapılmış ilk çalışmalardan birini yapmıştır. Teorik aşamada sözlü tarih ve gelişimi hakkında bilgiler veren çalışma, uygulanabilecek örnek sözlü tarih projeleri ve

* Pomaklar genel anlamıyla Pomak’ça konuşan, Slav kökenli Balkanların beş ülkesine (Bulgaristan, Yunanistan, Türkiye, Makedonya, Arnavutluk) yayılmış Müslüman bir halktır. Daha ayrıntılı bilgi için bkz. <http://pomaktarihi.blogspot.com.tr/2007/04/kaypedilen-kimlik-pomaklar.html>

sözlü tarih görüşme soruları, görüşme yapan kişiler için bir rehber taslağı da hazırlamış ve sunmuştur.

Yine İbrahim Sarı tarafından hazırlanmış olan *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sözlü Tarih Etkinliklerinin Öğrenci Başarı, Beceri ve Tutumlarına Etkisi (2007)* isimli doktora tezi, tarih öğretiminde sözlü tarih yönteminin kullanımına ilişkin bir araştırmadır. Çalışma 7. sınıfa giden 46 öğrenci ile yürütülmüş ve bu öğrencilere Kıbrıs Gazisi ile sözlü tarih görüşmesi yaptırılmıştır. Araştırma sosyal bilgiler ve tarih derslerinde sözlü tarih yöntemine dayalı tarih öğretimi ile sosyal bilgiler ve tarih derslerinin daha ilginç ve zihinlerde daha kalıcı olabileceğini savunmaktadır.

Tarih Öğretimi Açısından Sözlü Tarih Yazımı: Karaca Dergâhı Örneği (2009) Gülsüm Kumru tarafından hazırlanmış bir yüksek lisans tezidir. Çalışma, Alevi kurumları ve Karaca Dergâhını yerel tarih ve sözlü tarih çalışmaları açısından değerlendirmiştir. Araştırmacı sözlü tarihi, *tarih öğretimi açısından vatandaşlık kavramının önemini vurgulamak amacıyla* kullandığını belirtmiştir.

Engin Kaplan'ın yüksek lisans tezi olan *İlköğretim Öğrencilerinin Tarihsel Düşünce Becerilerinin Sözlü Tarih Çalışmalarıyla Geliştirilmesi (2005)* isimli araştırması eğitim alanında yapılmış bir sözlü tarih çalışmasıdır. Araştırma kapsamında sekizinci sınıfa giden altı öğrenciye huzur evinde yaşayan kişilerle sözlü tarih çalışması yaptırılmıştır. Bu çalışmada öğrencilerin sözlü tarih çalışması yapmasını öğrencilerin tarihsel düşünme becerilerindeki değişimler gözlenmiştir.

Sosyal Bilgiler Dersinde Örnek Bir Sözlü Tarih Uygulaması (2010) Sibel İncegül tarafından hazırlanmış yüksek lisans tezidir. Araştırma beşinci sınıf öğrencilerine yaptırılan, oyun ve oyuncak ile ilgili, sözlü tarih çalışması üzerinden değerlendirmeler içermektedir. Çalışmada araştırmacı sosyal bilgiler dersinde sözlü tarih yöntemi kullanılmasının öğrenmenin kalıcılığında olumlu katkılar sağladığını ve öğrencilerin tarih

öğretimi, sosyal bilgiler, tarihçi ve tarihsel kanıta ilişkin algılamalarında tarih metodolojisi ve yapılandırmacı eğitim felsefesine uygun anlayış geliştirdiklerini söylemektedir.

Yerel ve Sözlü Tarih Algısının Ortaöğretim Öğrencileri Üzerindeki Yansımaları: Tunceli Merkez Örneği (2012) Yusuf Arslan tarafından hazırlanmış doktora tezidir. Çalışmada 12. sınıfa giden 40 öğrenci ile yarı yapılandırılmış mülakat, 108 öğrenci ile açık uçlu soru formu uygulaması yapılmıştır. Öğrencilerin okulda ve okul dışında anlatılan, birbirine rakip tarih söylemleri karşısında tercihlerini nasıl yaptıklarını, karşılaştıkları direnç noktalarını, tarih bilgilerini hangi yönde geliştirmek istediklerini, resmi tarih karşısında kendilerini nasıl konumlandıklarını ve hangi gerekçelerle yerel tarih bilgisini bırakmaya istekli olmadıklarını analiz etmiştir.

Türkiye’de Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Bir Sözlü Tarih Çalışması (1937-1954) (2003), Selçuk Uygun tarafından hazırlanmış bir sözlü tarih çalışmasıdır. Araştırmacı 1937-1954 yıllarında görev almış ilkökul (sınıf) öğretmenlerinin yetişme biçimlerini, karşılaştıkları sorunları ve öğretmenlik mesleğine ilişkin konuları, kendi tanıklıklarından yola çıkarak mezun oldukları okullar, cinsiyet ve siyasi eğitim görevleri bağlamında değerlendirmiştir. Çalışma öğretmenlerin Türk eğitim tarihinde öğretmenlik mesleği ve öğretmen yetiştirme konusunda yeni veri ve yorumların kazandırılması yönünden önemlidir.

Tarih ve sosyal bilgiler eğitiminde sözlü tarih çalışmalarının kullanılması ve geliştirilmesi ile ilgili tarih ve sosyal bilgiler öğretimi kitaplarının içinde bölümler de bulunmaktadır. Bu bölümlerin çoğu yukarıda bahsi geçen kişiler tarafından hazırlandığı için tekrar zikredilmemiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Nitel araştırma yöntemi, sosyal bilimlerde son yıllarda kullanımı gittikçe artan bir yöntemdir. İnsan ve toplumun değişen yapıda olması, nitel alanla ilgili olgu ve olayları incelerken genelleme yapmaktan çok, anlamaya çalışmanın daha önemli olduğu kanaatine varılmıştır. Özellikle sosyal olguların kendine özgü boyutlarıyla bütüncül olarak ele alınması gerekliliği vurgusu, nitel yöntemin ön plana çıkmasına neden olmuştur (Karataş, 2015, s.62). Nitel yöntemin kullanılması özellikle sosyal bilimlerin insan ve toplumu incelemesinden dolayıdır. Toplumsal ve insani davranışlar sayılarla anlaşılacak kadar karmaşıktır. Nitel araştırma 'niçin/neden' gibi soruların cevaplarının bulunabilmesine, olayların ve algıların gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik bir yöntemdir.

Emekli sosyal bilgiler öğretmenlerinin mesleki deneyimlerini bütüncül bir yaklaşımla ele almayı amaçlayan bu çalışmada nitel yöntem tercih edilmiştir. Bunun nedeni emekli sosyal bilgiler öğretmenlerinin mesleki deneyimlerini (kullandıkları öğretim yöntem ve tekniklerini) incelemek için derinlemesine bir araştırma yapma gerekliliğidir. Nitel yöntem kullanılarak ele alınan konularda derin bir kavrayışa ulaşma çabası vardır. Nitel araştırmalarda kesin sonuçlara ya da sonuçların topluma genellemesi kaygısı güdülmez (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s.48-65). Derinlemesine araştırma yapabilmek için nitel yöntemlerden sözlü tarih tercih edilmiştir.

Sözlü tarih yönteminin seçilmesindeki amaç; emekli öğretmenlerin yazmaktan çok konuşmayı (görüşmeyi) tercih etmeleridir. Ayrıca sözlü tarih yönteminin bireysel deneyimleri ön planda tutmasıdır (Tan, 1997, s.32). Bu yöntemde kendisiyle görüşülen kişiler, araştırmanın nesnesi değil, öznesi konumundadır ve böylece görüşmeler bir etkileşim ve katılım sürecine dönüşür (Uygun, 2003, s.20). Bu bağlamda emekli sosyal

bilgiler öğretmenlerinin mesleki deneyimleri üzerine yapılan bu araştırmada, emekli sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde kullandıkları öğretim yöntem ve teknikleri üzerine odaklanılmıştır. Bunu yaparken emekli sosyal bilgiler öğretmenlerinin mesleki deneyimlerine etki eden faktörler (öğretim programı, eğitim politikası, çevresel etkiler) çalışmanın temalarını oluşturmuştur.

3.2. Çalışma Grubu

Çalışma grubu, Denizli ilinde yaşayan (ulaşılabilen ve görüşmeyi kabul eden) emekli sosyal bilgiler öğretmenlerinden oluşmaktadır. Çalışmada amaçlı örneklem seçilmiştir. Görüşülen kişiler beş kadın altı erkek toplam 11 kişidir. Görüşme yapılan kişi sayısı araştırmacının yeterli gördüğü noktada sonlandırılmıştır. Nitel araştırmalarda kaç kişiyle görüşülecek, kaç yere gidilecek ve kaç belge incelenecek gibi soruların kesin bir cevabı yoktur. Görüşmelerde, görüşme yapılan kişi sayısı, sorulan sorulara ve toplanan verilere göre araştırmacıya bağlıdır (Marriam, 2015, s.79).

3.3. Verilerin Toplanması

Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda görüşme, temel veri toplama araçlarından biridir. İnsanların gerçekliğe ilişkin algılarına, anlamalarına, tanımlamalarına ve gerçeği inşa edişlerine vakıf olabilmenin en iyi yollarından biridir. Aynı zamanda karşıdakini anlamak için kullanılan en güçlü yöntemlerdendir (Punch, 2011, s.166). Görüşmelerde araştırmacı bir kâşif gibi hareket eder ve gerekli durumlarda ilave sorular sorarak gerçekliğin izini sürer ve görüşmecinin öznel bakış açısı ve düşüncelerine önem verir (Karataş, 2015, s.63). Yöntemin seçilmesinde görüşme yapılan grubun yaş ortalaması göz önünde bulundurulmuştur. Bu yaş grubundaki insanların yazmaktan çok sözlü ifadeyi tercih etmeleri nedeniyle görüşme yöntemi tercih edilmiştir. Görüşme yapılan kişilere kartopu örnekleme ile ulaşılmıştır. Bu aşamada öncelikle tez danışmanım Prof. Dr. Süleyman

İnan'ın sosyal bilgiler öğretmenlerinden 2 kişi ve tavsiye ettiği 1 kişi ile görüşme yapılmış daha sonra Denizli Milli Eğitim Müdürlüğü'ne gidilmiş ancak emekli olan öğretmenlerin çoğunun iletişim bilgilerinin eksik olmasından dolayı buradan sadece 1 kişiye ulaşılabilmektedir. Bu aşamadan sonra kartopu örneklemeyle emekli öğretmenlere ulaşılmıştır. Bu yaklaşım daha fazla bilgi edinilebilecek kişilere ulaşmada kullanılmaktadır. Görüşme yapılan kişilere kiminle görüşme yapabileceğinizi sora sora yeni bilgi yüklü durumlar elde edilir ve kartopu gittikçe büyür (Patton, 2014, s.237). Böylece görüşülen kişilerin görüşme yapan araştırmacıya olan güveni artmış ve görüşmeyi kolaylıkla kabul etmişlerdir. Ayrıca konuşmaya daha istekli kişilere ulaşılmıştır. Kendisine ulaşıp görüşmeyi kabul etmeyen bazen de kabul edip görüşme günü çeşitli mazeretlerle (ses kaydını istememe vb.) görüşmeyi iptal eden emekli sosyal bilgiler öğretmenleri olmuştur.

Veri toplama sürecinde her bir kişiyle önce yüz yüze veya telefonla tanışma görüşmesi yapılmış, çalışmanın amacı ve süreç hakkında bilgiler verilmiştir. Böylece görüşülen ve görüşmeci arasında bir güven sağlanmıştır. Görüşmeler çoğunlukla emekli sosyal bilgiler öğretmenlerinin evlerinde gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin ikisi görüşülen kişilerin iş yerinde, görüşmeye uygun ortamlarda, ve bir görüşme de araştırmacının iş yerinde gerçekleştirilmiştir.

3.3.1. Görüşme Soruları

Görüşmede sorulan sorular ulaşılmak istenen verilere göre titizlikle hazırlanmış ve birbirlerini destekleyecek sorular hazırlanmıştır. Görüşme yapılan kişilerle görüşmeler birebir yapılmış ve birbirini destekleyen sorularla güvenirlilik artırılmaya çalışılmıştır. Gökdemir'in sözlü tarih çalışmalarında yöntem hakkında belirttikleri dikkate alınmış ve sorulacak sorular olabildiğince sınırlandırılmıştır. Uzun ve karmaşık sorular kişinin sıkılmasına neden olacağı için mümkün olduğunca yalın ve kısa sorular yöneltilmiştir

(Gökdemir, 2015, s.210). Açık uçlu sorular sorulmuş ve görüşülen kişilerin *evet- hayır* şeklinde cevap verebileceği soru biçiminden uzak durulmuştur. Açıklama yapmayı ve ayrıntılı cevaplar vermeyi gerektiren nasıl, neden gibi soru/sorular yöneltilmiştir. Gerekli görülen durumlarda elde edilen belgeler üzerinden sorular sorulmuştur.

Görüşme kılavuzundaki sorular, uzman görüşü doğrultusunda incelenmiş ve düzenlenmiştir. Sorularda kişisel bilgilere öncelik verilmiştir. Böylece görüşme yapılan kişiyi daha yakından tanıma fırsatı elde edilmiş, görüşmeye görüşmecinin rahat cevap vereceği sorularla başlanmıştır. Görüşmelerde tarihi bir sıra izlendi ve aralarda birbirini destekleyici sorular sorulmuştur.

Görüşmede sorulan sorular ise şöyledir:

- Kendinizi tanıtır mısınız? (Kısaca hayatınız)
- Hangi enstitüden kaç yılında mezun oldunuz?

-Elinizde mevcutsa diplomanızı görebilir miyim?

- Öğrenim gördüğünüz Enstitü 'de hangi dersler vardı?

-Transkriptiniz mevcutsa üzerinden takip edelim. Yoksa hatırladıklarınızı sırayla listeleyelim.

- Üniversitede hocalarınız nasıl ders işlerdi?

-Varsa ders notlarınızı görebilir miyim?

- Öğrenim hayatınızda etkilendiğiniz öğretmenleriniz/hocalarınız kimlerdi?

-Sizi nasıl etkilediler?

- Öğretmenlik mesleğini nasıl/ neden tercih ettiniz?
- Öğretmenliğe kaç yılında/yaşında başladınız?

-Göreve başladığınızda neler hissettiniz?

- Nerelerde görev yaptınız? (Kırsal veya şehirde yapılan öğretmenlik deneyimlerinin karşılaştırması)

-Öğrenci profili nasıldı?

- Öğretmenlik yaptığınız sürede derslerin işlenişinde hangi öğretim yöntem ve tekniklerini kullandınız?
- Öğretmenlik yaptığınız sürede derslerin işlenişinde uyguladığınız özgün yöntemler var mıydı?

-Varsa nelerdi?

- Öğretmenlik yaptığınız dönemde eğitim politikası nasıldı?
- Hangi yılda emekli oldunuz?

-Neden bıraktınız?

-Emekli olunca neler hissettiniz?

- Şu cümleyi nasıl tamamlarsınız?

Öğretmenlik mesleğine geri dönsem....

3.4. Verilerin Analizi

Yapılan görüşmeler sonunda emekli öğretmenlerle yapılan görüşmelerin ses kayıtları kişilerin kendi anlatılarına bağlı kalınarak çözümlenmiştir. Her ses kaydına görüşme yapılan kişinin adının ve soyadının baş harfleri verilmiştir. Yazıya dökülen görüşmelerde konuşma dilinden kaynaklanan ve anlamayı zorlaştıran durumlarda içeriğe sadık kalınarak yazıya eklemeler/çıkarmalar yapılmıştır. Böyle durumlarda köşeli parantez [] içinde araştırmacının açıklamaları bulunmaktadır. Doğrudan alıntılarda konuşmanın anlam bütünlüğünü bozmamak için arada söylenen birkaç cümlenin çıkarıldığı olmuştur. Bunlar ise üç nokta (...) ile belirtilmiştir. Ayrıca konuşma dilinde çok tekrarlanan (yani, evet, sonra vb.) kelimeler anlatımın akışını bozduğu ve anlaşılabilirliği azalttığı durumlarda metin içinden çıkartılmıştır.

Yapılan bu sözlü görüşmeleri, söyleniş amaçlarından saptırılmadan çalışmada kullanılmak üzere oluşturulan temalar altında analiz edilmiştir. Temalar görüşme yapılan

kişilerin verdiği cevapların ayrıntılı analiz edilmesiyle belirlenmiştir. Görüşmelerin analiz edilmesinden sonra belirlenen temalar altında anlatılar bir araya getirilmiştir. Bu şekilde daha sistematik bir çalışma imkânı ortaya çıkmıştır. Belirlenen temaların tekrar değerlendirilmesiyle gerekli görülen durumlarda alt temalar oluşturulmuştur. Her konu başlığında araştırmanın anlaşılabilirliğini artırmak için anlatıları yorumlayıcı ve değerlendirici giriş cümlelerine yer verilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: BULGULAR

Bu bölümde “Denizli ili emekli sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretmenliği mesleğine yönelik deneyimleri” adlı araştırmadan elde edilen bulgulara ve bu bulguların yorumlarına değinilecektir. Bulgular ve yorumlara geçmeden önce görüşme yapılan emekli sosyal bilgiler öğretmenleri hakkında ön bilgi vermek yerinde olacaktır. Görüşülen emekli sosyal bilgiler öğretmenleri 5’i kadın, 6’sı erkek toplam 11 kişidir. Doğum tarihleri 1949 ile 1960 yılları arasında değişmektedir. Bu kişilerin 4’ü Genel Lise, 4’ü Öğretmen Lisesi, 2’si Ticaret Lisesi ve 1’i İmam Hatip Lisesi mezunudur. Öğrenim gördükleri enstitüler ise; Isparta Eğitim Enstitüsü, Bursa Eğitim Enstitüsü, Buca Eğitim Enstitüsü, Balıkesir Necati Eğitim Enstitüsü, Samsun Eğitim Enstitüsü, Atatürk Eğitim Enstitüsü, Gazi Eğitim Enstitüsüdür. 10 kişi emekli olurken 1 kişi öğretmenlik mesleğini bırakmış müdür (İlçe Milli Eğitim Müdürü) olarak çalışmaktadır. Emekli olanlardan 1’i özel kolejde öğretmen olup 1’i de yurt müdürü olarak görev yapmaktadır.

4.1. Tanışma ve Geçmiş Hatırlama

Görüşme yapılan kişilerden ilk önce istenen kendilerini tanıtmalarıydı. Burada alt sorular doğum tarihleri, doğum yerleri ve üniversiteye (Eğitim Enstitüsü) kadar olan eğitim geçmişleriydi. Sorulan sorulara bazı öğretmenler kısa kısa cevaplar verirken, bazıları da çocukluk dönemine ve eğitim hayatına dair ayrıntılı bilgiler vermişlerdir.

4.1.1. Ailevi Durumlar

Yapılan görüşmelerde emekli sosyal bilgiler öğretmenlerinin çocukluklarına dair anlattıklarında dikkati çeken nokta ekonomik zorluklar neticesinde çalışmaya çok erken yaşlarda başlayanların olması ve bazılarının ailelerinin köylerden veya ilçelerden şehir merkezlerine göç etmiş olmasıdır. Ailesi ekonomik nedenlerle merkeze göç eden İbrahim Büyükçulhacı, ailesinin ilçeden merkeze taşındıklarını “1954 yılında Denizli’nin Tavas

ilçesinde doğdum. 1960 yılında da ben küçükken babam Denizli'ye taşınmış. 1960'da 6 yaşındayken buraya gelmişim, ilkokula burada Denizli'de başladım” sözleriyle ifade etmektedir. Yine ekonomik nedenlerle merkeze göç eden ve ilkokul çağında çalışmaya başladığını söyleyen Ömer Özden göç etme nedenlerini ve çalışma hayatını şu şekilde anlatmaktadır:

Denizli ili Tavas ilçesi Kızılcabölük nahiyesinde dünyaya geldim. Fakir bir ailenin çocuğuydum. 1958 yılına kadar Kızılcabölük'te kaldım. 1958'de Denizli'ye göçtük. Denizli'ye göçtükten sonra yaklaşık 1 yıl kaldıktan sonra tekrar geri göndük. 1960 ihtilalinden sonra babam Kızılcabölük'te terzilik yapıyordu, ekonomik nedenlerle tekrar 1961'de, Adnan Menderes'in idamından sonra, Denizli'ye yerleştik...

...Okulu bitirinceye kadarki dönem içerisinde benim çalışma hayatım başladı. 1962 yılında çalışma hayatım babamdan harçlık istemem sonrası babamın harçlık vermemesiyle çalışmaya başladım. Bugünkü melek pazarının yerinde şeytan pazarının orda kıvrıcık marul, maydanoz, soğan gibi şeyler satmaya başladım ve her gün 25 kuruşla 55 [kuruş] arasında para kazanıyordum, iyi para kazanıyordum o yaşta... (Görüşme Kaydı: Ö. Ö.)

Emekli sosyal bilgiler öğretmenlerimizden Nail Kayasu çocukluğunun zor geçtiğini ve çocukluğunda yaşadıklarının etkisiyle öğretmenlik hayatında ekonomik olarak zorluk çekenlere destek olmaktan mutlu olduğunu belirtmektedir:

Denizli Babadağ ilçesinde dünyaya geldim. Dokumacı bir ailenin çocuğum. Annemi bir yaşındayken kaybettim. Beni büyüten ve benim üzerimde en büyük payı olan babaannemdir, onun hakkını ödeyemem. Çocukluk yıllarım tamamen yoksulluk içinde geçti. Bu sebeple çalıştığım okullarda ihtiyacı olan öğrencilere kol kanat germek benim daima temel ilkem olmuştur. Çünkü kendim yoksulluktan geldiğim için o çocuklar benim için çok kıymetliydi ve onların çoğunu kazandım, o yönden kendimi mutlu hissediyorum. (Görüşme Kaydı: N. K.)

Babası asker olan Gülten Tok çocukluğunun nasıl geçtiğini “Çocukluğum çok güzel geçti. Annem İzmirli olduğu için yaz tatillerinde Foça'ya gelirdik. Çok koleksiyonlar yapardım. Yaprak, peçete koleksiyonu, hatıra defterleri” sözleriyle anlatmaktadır.

Dönemin şartları düşünüldüğünde ailelerin ekonomik anlamda zorluk çekmeleri, o dönem Türkiye'sinin içinde bulunduğu siyasi durum, şehirde daha çok imkân bulunması gibi çeşitli sebepler neticesinde olduğu söylenilebilir. Türkiye'de köyden kente göçler incelendiğinde göçlerin en yoğun olarak yaşandığı dönem 1950-1985 yılları arasındadır (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1995; 46, Akşit; 1998).

4.1.2. Eğitim Hayatı (Enstitüye Kadar)

Görüşme yapılan kişilerin eğitim hayatlarına bakıldığında doğum yerleri köy, nahiye ve ilçe olanlar ilkokulu ve varsa ortaokulu buldukları yerde okumuşlar. Lise eğitimi için daha büyük bir yere gitmek zorunda kalmışlardır. Çoğu çiftçi ve esnaf olan aileler kendileri okuyamadığı için çocuklarını okutmayı istemişler. Ayşe Baldan okumasını sağlayan şeyin babasının öğretmen okulunu bırakmak zorunda kalması olarak anlatmaktadır: “Babam şoför, annem ev hanımı. Dört kardeşiz. İlkokulu, ortaokulu Çivril’de okudum. Liseyi Ticaret Lisesi’nde Denizli’de okudum. Babam çok istedi beni okutmayı, beni değil hepimizi okutmayı istedi. Babam kendisi öğretmen okulunu terk etmiş, okuyamamış, bu yüzden okumamız için çok çabaladı.” Ailenin maddi durumuna rağmen babasının kendi hayallerini çocukları üzerinde gerçekleştirme isteği bir öğretmenin yetişmesine vesile olmuş görünmektedir. Yine eğitim için yer değiştirmek zorunda kalan Musa Sabancı bunun kendi çabalarıyla olduğunu şu sözlerle ifade etmektedir:

Ben 1958 yılında Güney’de doğdum. Güney’de ilkokula kayıt oldum, kendi mahallemizdeki o okulu bitirdikten sonra da yine Güney Ortaokulu’ndan mezun oldum. Orta Okulu bitirdikten sonra ilçede lise olmadığı için de başka ilçeye gitmek zorunda kaldım. Sarayköy Lisesi’ne kaydoldum, Sarayköy Lisesi’nde bir yıl okuduktan sonra ailemizin Denizli’ye göç etmesi nedeniyle de Denizli Lisesi’ne kaydımızı yaptırдық... Babamın o zaman için bir bakkal dükkânı vardı yalnız, cahil yani bizi yetiştirme yönünden çok bilgi görebilecek donanıma sahip değillerdi. Biraz bizim kendi gayretlerimizde burada ön plana çıktı. Bizim kendi düşüncemiz, kendi gayretlerimizle liseye gidebildik. (Görüşme Kaydı: M. S.)

Ailelerin eğitim seviyeleri, köyde ya da merkezde oluşları çocuklarının eğitim hayatlarını yönlendirmede önemli olduğunu görmekteyiz. Çiftçi bir ailenin çocuğunun eğitim hayatının hasbelkader belirlendiğini düşündüren Adem Kılınç ortaokula başlama deneyimini anlatmaktadır:

Ben, Burdur ili Gölhisar ilçesi Çamköy doğumluyum. Çamköy’de doğduk büyüdük. İlkokulu Çamköy’de tamamladık. İlkokulu bitirince yine bizim komşu, abi diyoruz rahmetlik oldu da rahmetle anıyoruz, o İmam Hatip’e gidiyordu. Biz de İmam Hatip falan bilmiyoruz ama o babama demiş “Osman Abi biz bunu İmam Hatip’e götürelim.” 65 yılı mıydı öyle bir şeydi, Burdur İmam Hatip’e kaydımızı yaptırıldılar bizim. Tabii giderken köyden üç arkadaş gittik. Onlarla Burdur İmam Hatip’te bizim ortaöğretim serüveni başladı. Üçüncü sınıfta bugünkü adıyla pansiyonlu kısma,

o zamanki adıyla yatılı İmam Hatip Ortaokuluna başladık. O zaman ortaokul İmam Hatip'in dört yıl, dört artı üç, üç yılda lisesini okuyorsunuz yedi yıl. İmam Hatip'in orta kısmından ayrı diploma veriyorlardı, lise kısmından ayrı diploma. Adı da İmam Hatip okullarıydı. Sonradan İmam Hatip Lisesi oldu adı. 1974-75 eğitim öğretimde mezun oldum Burdur İmam Hatip'ten. (Görüşme Kaydı: A. K.)

Görüşme yaptığımız emekli sosyal bilgiler öğretmenlerinden şehir merkezinde yaşayan ve kısmen maddi durumu iyi olanlar için eğitimin daha ulaşılabilir olduğunu ve okul seçme şansları bulunduğunu söyleyebiliriz. Ailesinin daha bilinçli ve okul seçiminde özgür iradelerini kullanabildiklerini Müveyla Özünlü anlatmaktadır: “İlkokulu ve ortaokulu Denizli’de tamamladım. Liseye başladım. Üç hafta liseye gittim daha sonra öğretmen okulu sınavları belli olunca Denizli İlköğretmen Okulu’na geldim. Öğretmen olmak istiyordum çünkü.”

Görüşme yapılan emekli sosyal bilgiler öğretmenlerinin enstitü öncesi eğitim aldıkları okulların değişkenlik gösterdiği tespit edilmiştir. İmam Hatip Okulları, İlköğretmen Okulu, Ticaret Lisesi gibi değişik okulları bitirdikten sonra Eğitim Enstitüsüne giderek öğretmen olanlar vardır. Bunların içinde öğrenciye uygulama dersleri yapılan Nazilli Öğretmen Okulunu İbrahim Büyükçulhacı'nın sözlerinden okuyalım:

Örneğin uygulama bahçeleri, bizim 10 dönüme yakın uygulama bahçemiz vardı, lahanamızı kendimiz yetiştirirdik, ispanağımızı kendimiz yetiştirildik, tavuklarımız vardı. Nazilli öğretmen okulunda birçok okulun boya, badana, sıra tamirati sıraların cilalanması vs. bunları biz hep kendimiz yapardık. Yaparak yaşayarak öğrenmeyi uygularlardı orada. Bize çok da faydası oldu. Kurda sormuşlar ensen neden kalın demiş ki “Kendi işimi kendim yaparım da ondan” Nazilli öğretmen okulunun çocukları da öyledir. Kendi işlerini kendileri görmeye alıştıkları için hayatlarını idame ettirmekte hiç zorluk çekmezler. (Görüşme Kaydı: İ. B.)

4.2. Enstitü Dönemi

Görüşme yapılan emekli sosyal bilgiler öğretmenlerinin doğum yerleri ve yıllarının birbirine benzer ve yakın olmasına karşın eğitim aldıkları enstitüler çeşitlilik göstermektedir. Görüşülen 11 emekli sosyal bilgiler öğretmenin eğitim aldığı yedi farklı enstitü vardır. Bunlar; Isparta Eğitim Enstitüsü, Bursa Eğitim Enstitüsü, Buca Eğitim Enstitüsü, Balıkesir Necati Eğitim Enstitüsü, Samsun Eğitim Enstitüsü, Atatürk Eğitim Enstitüsü, Gazi Eğitim Enstitüsüdür.

4.2.1. Enstitüye Başlama

Eğitim enstitülerine merkezi bir sınavla ve puanlarla tercih yaparak yerleştiklerini söyleyen öğretmenlerin yanında sınavdan sonra enstitünün yazılı sınav ve mülakatla alımların yapıldığını belirten öğretmenler de vardı. Mülakatla alınanlardan Adem Kılınç enstitüye başlamasını şu şekilde anlatmaktadır:

Üniversite sınavlarına girdik, Isparta Eğitim Enstitüsüne ön kayıt yaptırдық. Sonra da ön kayıttan sonra bir yazılı sınava aldılar. Yazılıdan sonra mülakata aldılar, mülakattan sonra da yedekte kaldık. Yedekten de bir ay sonra çağırdılar hakikaten, Sosyal Bilgiler bölümüne kaydımızı yaptırдық. 1976-77 eğitim öğretim yılında Isparta Eğitim Enstitüsüne girmiş olduk. (Görüşme Kaydı: A.K.)

Isparta Eğitim Enstitü'ne alınmada mülakatla alımlarda yapılan mülakattan hafızasında yer eden bir anekdot:

...Mülakatta sordular baktılar, İmam Hatip mezunu "Namaz kılıyor musun?" dediler, "kılıyorum". "Burada Isparta merkezde bir cami var gördün mü", "gördüm". "Kime ait olabilir", "Mimar Sinan Camisi yazıyor, Mimar Sinan yapmıştır" dedim ben. "Hangi döneme aittir?", "Osmanlıya aittir", "tamam çıkın" dediler. Yani herhalde o kadar da bileceğiz de ilgi alanları bu veyahut da başka bir şey de sorabilirlerdi. Daha çok konjonktür gereği bunlar soruluyordu." (Görüşme Kaydı: A. K.)

Enstitüye mülakatla değil sınavla alındığını söyleyen Gülten Tok enstitüye girişini anlatıyor; "Ben de gireyim dedim Eğitim Enstitüsüne, o yıl [Enstitülere öğrenciler] üniversite sınavları kapsamında alınmaya başlandı. Ben de üç beş tercih yaptım. Önce Türkçeleri yazdım. Sonra sosyalleri yazdım, İzmir, Balıkesir, Bursa onları yazdım. Dördüncü ya da beşinci tercihim Balıkesir geldi."

Merkezi sınava girip puanla tercih yapılarak eğitim enstitüne ön kayıt ve daha sonra kesin kayıt yaparak başladığını söyleyen Musa Sabancı, toplumsal olaylara ilgisi olduğu için sosyal bilgiler öğretmenliğini tercih ettiğini belirtir ve seçme sürecini şöyle anlatmaktadır:

1976 öğretim yılında mezun olduktan sonra, herkesin kendine göre bir hedefleri vardır, ben üniversite olarak gazeteciliği düşündüm. O alana fazla ilgim vardı, sosyal ve toplumsal olaylara. Ben bunları irdelemeyi düşünüyordum. O zaman için bu düşünceyle hareket ediyordum. Ama tabii ki o zaman üniversite sınavları tek yapıyordu, üniversite sınavına girdik. Bizde mülakat yoktu üniversite sınavına girdiğimizde puan usulü vardı. Ve nitekim bizim puanımız gazeteciliğe yetmeyince artık sosyal bilgilere doğru yönelmeye başladık. O zaman biz de çok bilgili değildik.

Biz orada üniversitenin puan cetvellerinden bakarak kendimize yerler buluyorduk. Nitekim de gazetecilik olmayınca artık dedim yani ben yavaş yavaş bir alana yönelmem lazım, bir mesleğe. Ben kendi alanıma en yakın şey ne olabilir sosyal bilgiler öğretmenliği. Bursa Eğitim Enstitüsüne benim 76 puanım tutuyordu. Ön kayıt yapıldı daha sonra kesin kayıta dönüştü. Orada bir buçuk yıla yakın eğitim öğretim gördükten sonra oradan mezun oldum. (Görüşme Kaydı: M. S)

Öğretmen ya da ilköğretmen okullarından mezun olan öğretmenlerden bazıları eğitim enstitüsüne başlamadan önce bir süre ilkokul öğretmenliği yaptıklarını belirtmişlerdir. Adem Kılınç yatılı okuduğu İmam Hatip okullarında aldığı burs karşılığında öğretmenlik yaptığını “İmam Hatip’i yatılı okudum ya dört sene. Siz yatılı okudunuz borcunuz var gelin devlet memurluğu yapın dediler. İmam olarak atadılar bizi. Denizli Çivril ilçesinin Akdağ Köyü var, oraya imam olarak atandık biz. On bir ay falan çalıştım” sözleriyle ifade ediyor.

Yine enstitüye başlamadan önce öğretmenlik yapan Nail Kayasu “Başımızda kimse yok okulu bitirince hemen öğretmen olarak atanayım dedim.” sözleriyle enstitüye hemen başlayamadığını söylüyor ve ekliyor; “İki sene öğretmenlik yaptım. Manisa Salihli’de Eminbey Köyünde ilkokul öğretmenliği yaptım. Yol yok bir yer. O köy bana çok şeyler öğretti. Okumanın veya okuma-yazma bilmenin her şeyi halletmediğini, insan olmak için bazı değerlere sahip olmanın şart olduğunu öğretti.”

4.2.2. Enstitüde Dersler

Görüşmecilerin genel anlatıları eğitim hayatlarında enstitü dönemin çok etkileyici olmadığı yönündedir. Anlatıcıların hayatlarının bu kısmıyla ilgili sorulan sorulara kısa cevaplar vermelerinden de aynı çıkarımda bulunulabilir. Bunda dönemin siyasi etkisinin ve eğitim enstitülerinin niteliğinin düşmesinin neden olduğu düşünülebilir (Kavcar, 2002, s.2). Emekli sosyal bilgiler öğretmenlerine enstitüde aldığı dersler sorulduğunda çoğu öncelikle tarih, coğrafya gibi alan dersleri olduğunu daha sonra da pedagojik dersleri olduğunu söylemişlerdir. Bu dersleri “ana”, “temel” şeklinde nitelendirmektedirler. Görüşme yapılan emekli sosyal bilgiler öğretmenlerinden sadece birinde transkript (ders

durum çizelgesi) mevcuttu, kimi onların zamanında notların panolara asılarak duyurulduğunu öyle bir şeyin hiç olmadığını söylerken kimi de transkriptin olduğunu ama kendinde bulunmadığını (attığını, kaybolduğunu vs.) belirtmektedir.

Tablo 4.1

Balıkesir Necati Eğitim Enstitüsü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Not Durum Çizelgesi (1978)

1.Sınıf Dersleri	2.Sınıf Dersleri	3.Sınıf Dersleri
Genel Tarih	Genel Tarih	Genel Tarih
Türk Tarihi	Türkiye Tarihi	Türkiye Tarihi
Sanat Tarihi	Sanat Tarihi	Türk Devrim Tarihi
Genel Fiziki Coğrafya	Genel Ekonomik Coğrafya	Sanat Tarihi
Genel Beşerî Coğrafya	Türkiye Coğrafyası	Türkiye Coğrafyası
Eğitim Psikolojisi	Ülkeler Coğrafyası	Ülkeler Coğrafyası
Türkçe	Sosyoloji	Yurttaşlık Bilgisi
Yabancı Dil	Ruh Sağlığı	Ölçme ve Değerlendirme
	Eğitim Sosyolojisi	Genel Öğretim Bilgisi
	Türkçe	Özel Öğretim Metodu ve Uygulama
	Yabancı Dil	Yabancı Dil

Kaynak: İbrahim Büyükçulhacı Arşivi

Balıkesir Necati Eğitim Enstitü not durum çizelgesi incelendiğinde, derslerin dönemlik değil senelik olduğu fark edilmektedir. Eğitim (pedagojik) derslerinin azlığı emekli sosyal bilgiler öğretmenlerinin alan derslerini daha fazla hatırlamasını doğrulayıcı niteliktedir.

Eğitim enstitüsünde aldıkları dersleri anlatırken ana dersler olarak alan derslerini söyleyen Pernur Şimşek gördükleri dersleri “Ana derslerdi tabii ki, tarih ve coğrafya üzerine ana derslerimiz vardı. Milli-tarih dediğimiz, ekonomik coğrafya dediğimiz ondan sonra psikoloji de aldık bu arada eğitim psikolojisi, sosyoloji dersleri gördük. Yani kendi branşımızla ilgili birçok ders gördük o dönemde.” olarak belirtiyor. Temel dersleri aldıklarını söyleyen Musa Sabancı “Temel derslerimiz vardı. Tarih, coğrafya, vatandaşlık, genel tarih, genel coğrafya, sosyoloji, psikoloji, ruh sağlığı bunun yanında

ölçme değerlendirme gibi dersler vardı” sözleriyle eğitim enstitüsündeki dersleri genel anlamda (hem alan hem pedagojik) saymaktadır. Ayrıca görüştüklerimiz arasında “ruh sağlığı” dersini hatırlayan tek emekli öğretmenimizdir.

Müveyla Özünlü derslerde hocaların en çok anlatarak ve not tutturarak ders işlediklerini, lise gibi olduğunu hatta liseden öğretmenlerin gelip ders anlattıklarını “Biz sanki lise öğrencisi gibiydik orda. Hatta hoca yokmuş liseden hoca getirmişler ders anlatması için. Hiçbir kitabımız yoktu. Defterlerimiz vardı not tutuyorduk, durmadan yazıyorduk.” sözleriyle ifade ediyor. Enstitü için lise benzetmesi yapan Gülten Tok hocaların otoritesine şöyle değiniyor; “Ben üniversitede kürsü gibi bir şeyler düşünmüştüm. Ama bizi lise öğrencisi gibi yetiştirdiler. Yani konuşanlar tahtaya yazılın falan vardı. Uyuyanlar arkada olurdu. Hocalar anlatır çıt çıkmazdı.” Ders kitabının olmadığını Sezai Güneş de “Hoca gelir anlatır biz de not tutmaya çalışırdık, ne kadar not alabiliysek. Aldığımız notları çalışıp onlarla sınavlara hazırlanırdık, kitabımız yoktu hiç.” şeklinde belirtmektedir. Lise benzetmesi yapan bir diğer kişi Adem Kılınç okul ile ilgili görüşlerini şu şekilde anlatıyor:

Bizim okul özellikle bir defa kampüs tarzında değildi zaten. Daha önce öğretmen okulu olarak yapılmış, bildiğim kadarıyla, normal sınıf statüsündeydi. Derslikler işte Sosyal Bilgiler 1-C sınıfı sanıyorum orda. 1-C’de otuz veya kırk öğrenci vardı. 40’tan fazla olmazdı sınıflar küçük yani kampüs tarzında değildi. Normal lise eğitim-öğretimi tarzında sınıflarda eğitim-öğretim gördük biz. Normal yazı tahtası, harita şu, bu... Sosyal bilgiler olduğu için onun dışında fazla da araç gereç kullandığımızı hatırlamıyorum. Ders normal lise tarzında klasik anlatım şeklindeydi. (Görüşme Kaydı: A. K.)

Ayşe Baldan Eğitim Enstitüsünde yeterli bilgi ve beceriyi alamadıklarını “Üç tane defterle mezun oldum” cümlesiyle vurguluyor.

Enstitüde aldığı dersler sorulduğunda anlatmaya pedagojik dersle başlayan tek kişi Ömer Özden “Gelişim psikolojisi bizde çok fazla üzerinde durulan derslerden biriydi. Benim öğretmenlik hayatıma en büyük etkiyi yapanlardan biri eğitim psikolojisi ve psikoloji dersleriydi.” sözleriyle hem aldığı dersin önemli olduğunu hem de meslek hayatında ona yardımcı olduğunu ifade ediyor.

Ders içinde hocanın sadece anlatarak not aldırmasını araç-gereç olmayışına bağlayan Zariyfe Arık “enstitüde hocalarınız nasıl ders işlerdi?” sorusuna şu şekilde yanıt veriyor:

Klasik. Öğretmen geliyordu sınıfa elindeki defteri kitabı bırakıyordu masanın üstüne. Anlatıyordu. Gereken şeyleri yazıyordu. O zaman bizim hiçbir şekilde araç-gereçimiz yoktu. Bir haritamız vardı. Kitaplarımızı onlar verirlerdi. Okuldan verilirdi. Onları okurduk, yazardık, not alırdık bolca. Bugünkü gibi video, akıllı tahta, televizyon yok. Sadece dinleme, not alma okuma. (Görüşme Kaydı: Z. A.)

Eğitim enstitüsünde staja gitmeden önce okulda pratik yapıldığından bahseden tek kişi Müveyla Özünlü sınıfta nasıl ders işlediklerini ve hocalarının da dinlediğini “... son sınıfta işte dedik biz staja çıkacağız. Biz kendimiz ders anlatalım. Herkes belli dersten farklı konular aldı. Arkadaşlarımız öğrenci oldu hocalarımız bizi dinledi.” sözleriyle ifade ederken, staj yaptıkları dönemi “Sonra staja gittik orda da tarih-coğrafya birer ders verdik. Önce dinlemeye gittik 15 gün sonra birer ders verdik o kadar. Şimdiki gibi biz uzun dönem staj yapmadık.” şeklinde anlatıyor.

4.2.3. Enstitüde Güvenlik Sorunu

Görüşme yapılan emekli sosyal bilgiler öğretmenlerinin eğitim enstitüsünde okudukları yıllar yaklaşık 1975-1980 arasındadır. Bu dönemde ülkedeki hareketliliğin sebebini İnan (2016) ortaya çıkan farklı düşünce inançlardaki kesimlerin varlığı olarak açıklar. Demokratik kültürün henüz “öteki”ni kabul etmeye yanaşmadığı ve birbiriyle temas kurmayan ve radikalleşen grupların oluşmasına yol açtı. Özellikle üniversitelerde/enstitülerde gençler 1968’de Fransa’da başlayan ve dünyaya yayılan gençlik hareketlerinden etkilenmişlerdir. Olaylar nedeniyle eğitim-öğretim faaliyetleri neredeyse durma noktasına gelmişti (s.376-388). Dönemin siyasi olayları okullardaki karışık durumlar görüşülen öğretmenlerin anlatılarından da anlaşılmaktadır.

Görüşülen emekli sosyal bilgiler öğretmenlerinin hepsi okudukları dönemin sıkıntılı olduğunu söylediler ve okulda askerlerin, polislerin bulunduğu bahsettiler. Güvenlik nedeniyle derslerin aksadığını, eğitime sık sık ara verildiğini ve hatta uzun dönem devam eden panik atak hastalığına bu dönemde yakalandığını Ayşe Baldan şu ifadelerle anlatıyor;

Biz ders görmedik. Çok sıkıntılı bir dönemde okudum. Kapımızda asker bekliyordu, polis bekliyordu. Her an olaylar patlak verecek diye, sürekli öğretmenlerimiz fırsat bulduğunda girip bize not tutturuyorlardı. Öyle bir öğrencilik yaşadık. Aslında kendimizi orada çok fazla yetiştiremedik. Onun etkisiyle ben daha çok çalıştığım okullarda kendimi tamamladım. Çok sıkıntılıydı. Yani öğrenciliğimizde, korkuyla eğitim aldık. Korkuyla da tamamladık. Üç yıl okumadım ben zaten, üç yıllık okula gittim ama iki yıl okumamışım. Gidiyorduk, tatil oluyordu geliyorduk. Öyle çok güzel bir eğitim aldığımız söylenemez. Yani zaten öğretmende bir çare, orda bekliyor asker polis, gözü kapıda, olay patlak verecek, hemen fırlayıp çıkacak, can güvenliğinin yok. Polis bizi koruyor belki ama, yani polisten de korkuyorsun askerden de. Sınıftakilerden korkuyorsun. Zaten ben panik atağa o dönemde yakalandım. Korkarım. Gürültü olsun o günler aklımdadır. Çok sıkıntılıydı. (Görüşme Kaydı: A.B.)

Okulda öğrencilerin polisin ve askerinin varlığından rahatsız olduklarını ve korktuklarını Gülten Tok'un "polis vardı, uykumuz falan gelse dışarı çıksak polis hemen 'niye çıktın?' derdi" sözlerinden de anlayabiliriz. Okuldaki eğitim öğretimi de etkilediğini düşünen Adem Kılınç ders etkinlikleri için sınıf dışına çıkılmamasını dönemle şu şekilde ilişkilendiriyor; "Uygulama falan hiç dışarda yapmadık biz, bide tabi o zamanlardaki anarşik olayların çok olması nedeniyle, bugünkü adıyla terör, o zamanki adıyla anarşi olayları çok fazlaydı. O zamanki adı bugünkünden farklıydı, anarşiydi o zaman." ve ailelerin durumlarla ilgili tedirginliklerini "Anam babam tembih ederdi 'aman oğlum anarşistlerin içine karışma' böyle tembihle gidersen" sözlerinden yorumlayabiliriz.

Derslerde uygulama yapılamamasını döneme bağlayan bir diğer kişi Musa Sabancı "Bizim öğrenim gördüğümüz dönem olağanüstü bir dönemdi, siyasi bir dönemdi yani o dönem içerisinde bir arazide uygulama yapmak veya öğrenciyi okuldan alıp bir yere götürmek güvenlik açısından zordu. Onun içinde dışarıda öyle bir eğitim görmedik" ve okuldaki güvenlik sorunlarının olduğu noktayı ve kampüs içinde hayatını kaybeden hocayı anlatıyor; "Bizim dediğimiz işte 78-80 döneminde yetişen öğretmenlerde. Can

güvenliği ön plana çıkmıştır ve onu ne okul idaresi göze alabilmiştir ne de öğretmen göz alabilmiştir. O zaman belki de bunları mezun edip de kurtulsak düşüncesi de olmuş olabilirler. Çünkü can güvenliği yoktu. Hatta bir öğretmenimiz o zaman yaşamını yitirdi saldırılar sonucunda üniversite içerisinde. Ondan sonra okul üç ay süreyle kapatıldı.”

Okulda şiddetli kavgaların olduğunu İbrahim Büyükçulhacı “Zaten bizim dönem çok siyasi bir dönemdi. Haftanın üç günü kavga çıkıyordu koridorlarda, insanlar ağız burun dövüşmekten derse vakit bulamıyorlardı.” sözleriyle ifade etmektedir.

4.3. Eğitim Hayatlarında Etkilendikleri Öğretmenler/Hocalar

Bandura insanların gösterdiği pek çok davranışın, çevresindeki insanların yaptıkları davranışlarını gözleme ve onları modelleme yoluyla kazanıldığını söyler. İnsanlar çevrelerindeki örnekleri gözlemler ve model alırlar. Model alınan insanın davranışlarına benzer davranışlar sergilerler (Senemoğlu, 2011, s.217-224).

Emekli sosyal bilgiler öğretmenlerine sorulan “Eğitim hayatınızda etkilendiğiniz öğretmenleriniz kimlerdi, sizi nasıl etkilediler?” sorusu da bunu ortaya çıkarmak için sorulmuş bir sorudur. Öğretmenlerinin olumlu ve olumsuz davranışlarından nasıl etkilendiklerini, model olarak nasıl davranışlar seçtikleri ve hayatlarında nasıl olmak istedikleriyle ilgili ipuçlarını bu soruya verilen cevaplarda bulabiliriz.

Enstitüdeki tarih dersi hocasından etkilenen Nail Kayasu, etkilenme nedenini “öğrencilerin kendilerini ifade edebilmelerine olanak sağlaması” olarak belirtiyor ve ekliyor; “Ekrem Bey çok yorumlar ve tartışmalara zemin hazırlardı. Öğrencilerin kendi görüş ve düşüncelerini açıkça ifade etmesini sağlayan bir yöntem ortaya koyardı onu ben çok beğenirdim.”

Lise öğretmeninden etkilenen Adem Kılınç neden etkilendiği sorusuna öğrencilere karşı ilgisi ve yaklaşımı olduğunu belirtiyor ve onun öğrencilik döneminde öğretmen-öğrenci ilişkisinin mesafeli olduğunu sözlerine ekliyor:

Zekeriya hoca, hala zaman zaman telefonla görüşürüz. Burdur İmam Hatip Lisesi'nde meslek dersleri öğretmeniymi bugünkü anlamıyla. Arapça ve Kuran-ı Kerim derslerine girerdi. Pazarlık bile yapmıştım o hocamla. Anlattım mı bilmiyorum. Benden imam olmaz, ben başka bir şey olmam lazım. Siyasal Bilgiler dedik okul müdürü caydırdı. Olamazsın dedi. Neyse bu Milli Türk Talebi Birliği'nin de aktif öğretmenlerinden birisiydi. Orayı sevdirende o davranışlarından dolayı, hadi gençler akşam bizde çay içelim derdi. Götürür evinde çay içerirdi. Yani o yıllarda öğrenciyi evine götürüp çay içiren öğretmen sayılıdır. O zaman da böyle öğrenci öğretmen ilişkisi çok soğuk bir de çok mesafeliydi. Şimdiki öğrenciler şanslı. Bu öğretmenin yanında demek ki benimde değerim varmış. Milli Türk Talebi Birliği'nin Konya'da bir yürüyüşü var. Yani bir program gereği yıldönümü müdür nedir? Bir otobüs tutuldu. Bize dedi ki "siz benim arabayla gidiyorsunuz taksitle" yani bir öğrenciyi taksitle Konya'ya götürüyorsunuz, artık bu bir ayrıcalıktır sizin için. Onu yaşadık, sonra bu Keçiborlu İmam Hatip Lisesi müdürü oldu. Ben Eğitim Enstitüsüne girdiğim yıl gittim ziyaret ettim elini öptüm dedim ki hocam ben sözümü tuttum. Eğitim Enstitüsüne kayıt oldum. Beni okul pansiyonunda misafir etmedi evine götürdü evinde misafir etti. Siz bunu nasıl unutursunuz. Öyle öğretmenlerimiz vardı daha çok. İşte bu yön veren öğretmenlerden birisiydi. (Görüşme Kaydı: A. K.)

Öğrencilerin öğretmenlerini sevmesi ileride öğretmenlik mesleğini seçmelerinde etken gibi görünüyor. Görüşülen emekli sosyal bilgiler öğretmenlerinden birçoğu öğretmeninden etkilendiği için öğretmen olduğunu belirtirken bunların içinden de branş öğretmenini sevmelerinin ve onlardan etkilenmelerinin sonucu olarak sosyal bilgiler öğretmeni olmak istediklerini söylediler. Müveyla Özünlü öğretmenlik mesleğini seçmesini öğretmenini sevmesine ve öğretmenini sevmesini de onun şefkatine bağlıyor:

Öğretmen olmamda en büyük etken ilkokul öğretmenimdir. Sonra ben onu buldum gördük ama yaşı çok ilerlemişti kaybettik. Çok sevmiştim, ilkokul öğretmenim en büyük etkindir [sosyal bilgiler öğretmeni olmasını kastediyor]. Bir anne gibiydi. Şefkatliydi ve öğrencilerine çok düşkündü. Bizi çok severdi. Biz de onu çok severdik. Kendi çocuğu da yoktu. Çok etkilendim ben çok sevdim. Sonra da buldum Babadağlar iş hanında ses tonundan tanıdım. Sonra ortaokulda İngilizce öğretmeni olmak istedim. Onda da yine öğretmenimin etkisi vardı. İngilizceyi çok sevmiştim, İngilizce öğretmeni olmak istemişim olmadı. Çünkü ben öğretmen okulunu bitirince yaşım da tutmayınca o sene ben birinci sınavı kazandım. Buca eğitimi İngilizce bölümünü seçmiştim. Birinci sınavı kazandım tabi ikinci sınavda kolej mezunları var, lise mezunları var tabi biz ortaokul İngilizcesi mümkün değil onlarla yarışmak. İkinci sene dedim sosyal bilgiler öğretmeni olayım. Tarih öğretmenimiz vardı. Mustafa Kaya isminde o kadar güzel ders anlatırdı ki bizler ona hayrandık. Bütün kitaplarımın altı onun yazdığı notlarla doludur. Ve öğretmenliğimde de çok faydalandım zaten o notlardan. Çok değişik arada nükteler yapar değişikti. Bir de coğrafya öğretmeni vardı Nurçin Hanım diye, haritalar çizirdi, onu da çok severdim. O iki öğretmenimin etkisiyle ben sosyal bilgileri seçtim. (Görüşme Kaydı: M. Ö.)

Ayşe Baldan, sosyal bilgiler öğretmenliği bölümüne yönelmesinde etkisi olduğuna inandığı hocasını ve etkilenişini "Bilmiyorum ders anlatışları beni çok etkiledi. Dersi sevdirmeye açısından etkiledi. Ticaret Lisesi'nde Müftüler soyadında, tarihçi, onun dersi çok hoşuma gitti, çok beğendim, ondan kafamda kalan bir bölüm" şeklinde

anlatıyor. Enstitü tercihlerinde tek hedefinin öğretmenlik olmadığını “biz üniversiteye giderken sosyal hocası olacağım diye değil, açık olan bölümleri tercih ediyorduk. Düşündüm sosyal bana daha yakın geldi” belirtiyor ve sosyal bilgiler öğretmeni olmasından duyduğu mutluluğu “Türkçe olabilirdi ama iyi ki sosyal bilgiler öğretmeni olmuşum. Gerçekten hem öğrendim, hem öğrettim” şeklinde ifade ediyor.

Nazilli öğretmen okulundaki matematik öğretmenin derslerinden ve şefkatli davranışlarından etkilenen İbrahim Büyükçulhacı, öğretmeniyle yaşadığı bir diyalogun onu etkilediğini ve öğretmenlik hayatına nasıl katkıda bulunduğunu şu sözlerle ifade ediyor:

Nazilli öğretmen okulunda uygulama öğretmenimiz, Mustafa D. ve Süleyman K. o ikisi sadece benim değil benim dönemimde Nazilli öğretmen okulunda okuyan bütün öğrencilerin üzerinde olumlu etkiler yapmışlardır. Son derece ileri görüşlü, aydın, entelektüel birikimi yüksek olan Atatürkçü öğretmenlerdi. Bir kere öğretmen olarak, ders anlatımı olarak çok iyilerdi. Uygulama öğretmeniymi onlar, yarın sınıfa gittiğinizde nasıl davranacağınızı, sizden hangi davranışları beklediğini ama sizin hangilerini yapıp hangilerini yapmadığınızı anlatırdı. Sandalyede otururken beni arkanızda hissedin derdi. Hakikaten hissederdim öğretmenlik hayatımda oturamazdım sandalyede. Öğretmen oturursa öğrenci uyur derdi. (Görüşme Kaydı: İ. B.)

Okuldaki öğretmenlerin ilgisi ve öğrencilere bir birey olarak saygı göstermesi ve düşüncelerine değer vermesi öğrenciler tarafından etkilenilecek bir durum olduğunu “İnkılap tarihi dersinde, hiç unutmam herkese saygı duyardı. Yani siyasi görüşleri uygun olmamasına rağmen bütün sınıftaki öğrenciler değişik düşüncelerde olmasına rağmen, düşüncelerini açıklardı öğrenciler ve öğretmen hiçbir tepki göstermezdi. O zaman için o da benim hoşuma giderdi. Hoşgörü” sözleriyle ifade eden Musa Sabancı bu davranışları kendisine model alma eğilimini kendi ifadeleriyle şu şekilde anlatıyor.

O’nu kendime rol model de almışım. O’nun öyle insani davranışı beni etkilemişti. Ondan sonra ben kendi hayatımdaki insanları da düşüncelerinden, fikirlerinden dolayı hiçbir zaman böyle ayırtırmayı düşünmedim. Her zaman insancıl yaklaşıma çalışmışım. Benim düşünceme, fikirlerime uymayabiliyordu ama her zaman hoşgörüyle yaklaşıma çalışmışım. O öğretmenin o şekilde davranması bende o davranışı kazanmama vesile oldu ve meslek hayatında da öğretmenler arasında da öğrenciler arasında da hiçbir zaman ayırım yapmamışım. (Görüşme Kaydı: M. S.)

Sosyal bilgiler alanına yönelme sebebini coğrafya öğretmenine bağlayan Pernur Şimşek etkilenme sebebinden “Coğrafya öğretmenimiz vardı. Çok etken coğrafya öğretmenimiz, benim sosyal bilgiler öğretmeni olmamda. Çok güzel ders işlerdi, haritayı çok aktif kullanırdı. O dönemdeki en önemli araç gerecimiz haritaydı. Onun dışında pek bir araç gerecimiz yoktu ama haritayı çok güzel kullanırdı” sözleriyle bahsediyor. Diğer emekli öğretmenlerin çoğunda olduğu gibi enstitü döneminde kendisini etkileyen bir hoca olmadığını “Enstitüde hiç olmadı, o dönemler karışık dönemlerdi. Karışık bir dönem olduğu için sadece dersi dinleyebiliyorduk. O kadar çok iz yapan bir öğretmen kalmadı” şeklinde belirtiyor.

İnsanın çevresindekilere karşı davranışı ve değer vermesi yıllar sonra bile hatırlanacak etkiler bırakabildiğini Sezai Güneş’in “Davranışlarını beğendiğimiz hocalarımız oluyordu. Mesela benim sanat tarihi hocam vardı eğitim fakültesinde, Toktay Ü. ismini hala unutmam. Değerli bir öğretmendi. İnsanlara yaklaşımı farklıydı, karşındakine değer verirdi Ondan öğrendiklerimi genelde öğrencilerime uygulamaya çalıştım” sözlerinden değerlendirebiliyoruz.

Ortaokul öğretmeninden etkilenerek alan seçimi yaptığını “Ortaokulda bir tarih öğretmenim vardı. Ondan etkilendim. Belki de o yüzden tarihi seçtim” sözleriyle belirten Zariyfe Arık, öğretmenin farklı oluşunu “O bize kartpostallar, haritalar, müzeler, camiler onları anlatırdı. Bir yerlerden bir şeyler bulur gelir. Sonra o bize padişahların, vezirlerin, yeniçerilerin maketlerini yaptırdı. Ben Kanuni’yi yapmıştım. Kaftanlar dikmiştik, onlar sergilendi sonra. Değişik bir çalışmaydı çok etkilenmişim” şeklinde belirtiyor ve enstitüdeki hocalarının ona kitap okumayı sevdiğini ve kütüphane alışkanlığı kazandırdığını “Enstitüde bir hocamız vardı okumayı benimsetmişti, sevdirmişti. Kütüphanemiz vardı. O kütüphaneye gitmemizi sağlardı. Bir şeyi bahane

ederdi bizi gönderirdi. ‘Kütüphaneye gidin şu kitabı alın okuyun’ derdi. O zaman öğrendim ben kütüphane kullanmayı” şeklindeki sözlerle ifade ediyor.

Sert tutumlu öğretmenin her zaman sevilmeyen öğretmen olmayacağını örneğini, Ayşe Baldan’ın sözlerinde bulmak mümkündür. Ayşe Baldan öğretmenlerinin sert ve korkutucu olduğunu ama aynı zamanda çok sevdiğini söylemektedir:

Bir öğretmenimiz vardı Hüseyin K., bak onu çok iyi hatırlıyorum. Matematik öğretmeniydi. Defteriyle gelirdi. Açıyorum şimdi kara kaplı defterimi derdi. Notları söylerdi. O not korkusuyla onu da çok severdim. Not korkusu değil, sözlü olma korkusu, böyle kalkıp da başkalarının yanında yapamama korkusu. Hem dersi sevdirdi hem de hocanın o yaklaşımı, defteri çıkarırdı ama şakalı bir şekilde korkuturdu. Öyle tehdit değil. Ondan sonra edebiyat öğretmenimiz çok iyiydi. Çok sıkı bir Atatürkçüydü. Derse girdi mi önce Atatürk resmine döner selamını verir, sonra bize döner dersini başlatır, çıt çıkmaz. Yazılı da çıkar gider adam, kimse kimseye bakamaz, o kadar da sert bir öğretmendi. Yani disiplinli öğretmen hem böyle öğrenciyi korkutur ama çok çalışmasını sağlar, hoşuma gider. Ben disiplinli bir öğretmen olmadım o da ayrı. Zaten o dönemde çoğu öğretmen disiplinliydi. (Görüşme Kaydı: A. B.)

Olumlu etkilenmelerin yanında öğretmenlerin olumsuz davranışlarından etkilenip kendine ders çıkardıklarını söyleyen emekli sosyal bilgiler öğretmenleri oldu. Bunlar şiddet içerikli anılar ve görüştüğümüz emekli sosyal bilgiler öğretmenlerinin hafızalarından canlanıyorlar. Adem Kılınç okuldaki bir bayrak törenini hayatının dönüm noktalarından biri olarak kabul ediyor ve yaşadıklarını şöyle anlatıyor.

Pazartesi sabah, İmam Hatibin öğrenci pansiyonunda kalıyoruz o zaman, öğrenci haylazlığı, idari binanın önündeki İstiklal Marşı törenine yetişemiyoruz. İstiklal Marşı bitti okul müdürü konuşurken oraya varıyoruz tabi hepimiz değil ama bir grup gitmişiz. Şevki T. diye bir öğretmenimiz var, müdür yardımcısı. O zaman toprak her taraf asfalt falan yok. Oradan taşı aldı eline bizi kovaladı. “Hem devletin ekmeğini yiyeceksiniz hem bayrak törenine gelmeyeceksiniz” diye, bizi kaçabildiğimiz kadar kovaladı. Tabi biz genciz bize yetişemedi o ayrı mesele. Sonra odasına çağırırdı, gerekeni yaptı. Doğru muydu? Bence doğrudu, yöntem yanlış olabilir ama bu ülkenin değerlerine herkes sahip çıkmak zorunda. O günden sonra ben bayrak törenine ne öğrenciyken ne öğretmenken ihmal etmemişimdir. Yani hayatımızdaki bazı şeylerin dönüm noktasıdır bunlar. (Görüşme Kaydı: A. K.)

Biyoloji öğretmenini çok sevdiğini ama şiddet eğilimi gösterdikten sonra sevgisinin azaldığını söyleyen Gülten Tok yıllar sonra bile hatırladığında ses tonunu değiştirerek “Lise 1’de biyoloji hocası vardı çok severdim. Bir keresinde arkamdaki kızını bir dövdü. Tahtaya vurdu kafasını tak tak diye, daha lise 1’deyiz. Bir daha sevmedim onu.

“Gülten çok durgunsun” derdi bana hep. Korkumdan konuşmazdım” sözleriyle anlatıyor öğretmeninin onda bıraktığı olumsuz etkiyi.

4.4. Öğretmenlik Mesleğini Tercih

Görüşülen emekli sosyal bilgiler öğretmenlerin çoğu öğretmenlik mesleğini hayatın akışı içerisinde kendiliğinden seçtiklerini söylerken, çok azı istedikleri için öğretmenlik mesleğini tercih ettiğini belirtiyor. Görüşme yapılan kişilerin öğretmenliğe yönelme sebepleri işsiz kalma kaygısı ve bir an önce çalışmaya başlama istekleridir.

Siyasal bilgilerde okumaktan öğretmenin yönlendirmesiyle vazgeçen Adem Kılıncı bunu “Siyasal bilgilere gidemediğim için tercih ettim” sözleriyle açıkça söylüyor ve sosyal yönü olması dolayısıyla sosyal bilgiler öğretmenliğini tercih ettiğini ifade ediyor; “Şimdi benim insanla uğraşmam lazım. Diyeceksiniz ki her alanda insanla uğraşıyorsunuz da doğrudan insanla ve sosyal yönü güçlü bir alan olmalı.” Öğretmenlik sınavlarına girip kazanmadığını, çocukluğunda kendisini bilgilendiren ve yönlendiren kimsenin olmadığını, bu yüzden de muhtaç öğrencilere yardım etmenin de amaçlarından biri olduğunu belirtiyor:

Öğretmenlik bir de insanlara, çocuk yaşta insanlara yardım etmenin gerektiğine inanıyordum. Çünkü bizim çocukluğumuzda bizim çok fazla elimizden tutan olmadı. İlkokulu bitirdik, bizim burada B...Yayın Dağıtım var bilirsiniz belki, o İlker'in babası bizim köyde vekil öğretmenlik yaptı beşinci sınıftayken. Onlar bize yön verdi, mutlaka öğretmen okulu sınavlarına gidin. O zaman yazılı. Gölhisar'a gidilecek, babamın beni oraya gönderecek parası yok. Gönderemiyor. Sabah zaten mutut vasıta yok. Büyükalın diye bir köy var; Gölhisar'ın, şimdi Çavdar'a ait. Orada benim amcam var, köy enstitüsü mezunu öğretmen. Bir gün önce oraya Büyükalın'a yayan [yürüyerek] gittim, 10 kilometre. Ertesi gün, sınav günü sabah amcamın motosikleti ile Gölhisar'a gideceğiz de sınava ondan başarı elde edeceğiz. Demek ki dedik elinden tutulması gerekiyor, herkesin elinden tutulması gerekiyor ama ona muhtaç çocukların yardımcısı olacaksak, öğretmen olmak gerekiyor. İkinci tercihimiz de bu oldu. (Görüşme Kaydı: A. K.)

Ticaret Lisesi'ni bitiren Ayşe Baldan, bankacı olmak istediğini kendi ifadesiyle “torpili” olmadığı için puanın yettiğini, bu nedenle de sosyal bilgiler öğretmenliğini tercih ettiğini söylüyor. Tercih sürecini ise şöyle anlatıyor:

İşte babam yine böyle kahvede otururken, televizyonlar var ama çok ilgimizi çekip de izlemedik belki o dönem, arkadaşlarından duymuş, Burs eğitimde açık var diye, puanımda tutuyormuş,

üniversite puanım, gece geldi bizi götürdü. Sabaha kadar yol teptik, Bursa'da kaydımı yaptırdım, puanım tuttuğu için tabii ki. Ondan sonra üç yıl oraya git gel, ama daha çok iki yıl gibi kısa bir süre oldu gibi. Mezun oldum. ...banka işleri sıkıntılı, daha çok torpil işi var. Babam bizi hep böyle yüksek okutmak istedi. Hep böyle etiketiniz olsun, kariyeriniz olsun, bir yerde cebinizde dursun. (Görüşme Kaydı: A. B.)

Gülten öğretmenliği *en kolay bitecek okul* olarak seçtiğini söylüyor ve seçme sürecini “Zorunluluktan, yalanı yok bu işin. Ben eczacılığı istiyordum. Ailemin durumu iyi değil İzmir’i de tutturmam mümkün değil o dönemde. Babam hasta, tek maaş, bir ev aldık, çok zor bir durumdu. En kolay bitecek bir okulu tercih edeyim dedim” sözleriyle anlatıyor. Mesleği, öğretmen okulu mezunu arkadaşları sayesinde sevdiğini ifade ediyor.

Bu arkadaşlarının “farklı” ve “bilgili” olduklarından bahsediyor:

Sonradan çok sevdim. Sevme nedenim de öğretmen okulu mezunu arkadaşlarım oldu. Çünkü onlar daha açık, farklı yetişmişler. Biraz köy enstitüsü ruhu vardı onlarda. Hoca gelmesin onlar kürsüye çıkar ders anlatır, öğretmen gibi. Birinci sınıfta biri gelir dersi anlatır biz onu hoca zannederiz, sessizce dinleriz. Bir bakarız öğrenci çıkar. Sonra dedim ben yapamam mı bunu? Bu çeneyle, bu hafızayla yaparım. Çünkü çok iyiydi [hafızasını kastediyor]. (Görüşme Kaydı: G. T.)

Okulda tesadüfen başvuru formlarını dolduran ve öğretmen okulunu kazanan İbrahim Büyükçulhacı, babasının işinde çalışmaktan kaçtığı için gittiği okuldan “Türk bayrağının dalgalandığı her yerde görev yapmaya hazırım” diyen idealist birer genç olarak mezun olduklarını belirtiyor:

Ortaokulda sınıfa girdim öğrencilerin ellerinde formlar var ne bu öğretmen lisesi formları, bende doldurdum. Öyle gittik öğretmen okuluna. Ben liseye gitmek istedim, hukuk istiyordum. Babam beni meslek lisesine yazdırdı, baktım ben burada kalsam babamın odun deposunda odun taşıyacağım. Bu arada öğretmen okulunu kazandı yazısı geldi. Ben endüstri meslek lisesinde okumamak için öğretmen okuluna gittim. Gidişimiz çok bilinçli gitmedik ama oradaki eğitim öğretim o kadar dolduruyor ki sizi şöyle hissediyorsunuz “ben olmazsam olmaz. Türkiye’nin eğitimi kurtulmaz”. Öğreneğin bizim dönemde arkadaşlardan üç yer seçme hakkımız varken, yani Denizli, İzmir, Aydın diyebilecekken. Türk bayrağının dalgalandığı her yerde görev yapmaya hazırım yazan adamlar vardı. Ben 18 yaşında Trabzon’a gittim. İsteyerek olmadık ama çok sevdik. Bana tekrar dünyaya gelsen ne olmak istersin deseler öğretmen derim. (Görüşme Kaydı: İ. B.)

Gazeteci olmak isteyen Musa Sabancı, meslek edinme kaygısıyla ve sosyal olaylara ilgisinden dolayı öğretmenliğe yöneldiğini söylüyor. Öğretmenlik mesleğini sonradan sevdiğini ve sevme nedenini “Öğretmenlik mesleği bize şan, şöhret, servet kazandırmamıştır ama bunun yanında da bize çok büyük hazlar yaşatmıştır” şeklinde açıklıyor.

Temel amaç gazetecilikti ama baktık ki çevrede bütün arkadaşlarımızın hepsi öğretmenlik mesleğine yöneldi. Bir yerde yani geçim derdimizi geleceğimizin olmasını, geçimimizi sağlamak için bir mesleğin olmasını düşündük. Buna bağlı olarak da işte öğretmenlik mesleğine de tabii ki ilgimiz vardı. Neden dersin, biraz önce dediğim gibi sosyal olaylar var beni etkileyen, birtakım olgulara doğru çekiyor. Dünya sosyal olayları neden sonuç ilişkisine bağlamak ondan bir sonuç çıkarmak, analiz etmek, yorum yapmak. Benim ilgimi çekiyordu, bu öğretmenlik mesleği içerisinde de vardı. Ben bunu kendimi bu şekilde yetiştirsem öğrencilerimde de bunu arttırabilirim düşüncesi de etkili oldu. Tabii ki burada öğretmenlik mesleğini ilk hedef olarak koymadım ama daha sonra dediğim gibi öğretmenlik mesleğinin de bir haz verici özelliğinin olduğunu düşünmeye başladım. (Görüşme Kaydı: M. S.)

Öğretmenlik mesleğini “muallimlik” olarak adlandıran ve öğretmenliğin ülkenin geleceği için önemli olduğunu düşünen Ömer Özden mesleğe yönelmesini şu cümlelerle anlatıyor:

Nurettin Topçu'nun bir ifadesi vardı ondan bahsetmek isterim. “Bir ülkede ve millet içerisinde kin, garaz, kavga ve anlaşmazlık varsa o ülkedeki muallimi sormak lazım” diyor. Yani orda muallim yoktur demek istiyor. Ben Nurettin Topçu'dan çok etkilenmişim. Ali Fuat Başgil'den çok etkilenmişim, Milli Eğitim Bakanlarımızdan. Hakikaten milletleri millet yapma unsurunu taşıyanlardan birisi muallimlik. Eğer öğretmen olmasaydı ne olurdu düşünmek bile istemiyorum. (Görüşme Kaydı: Ö. Ö.)

Öğrencilik döneminde yol göstericisinin olmayışından dolayı kendini gelecek nesillerin yol göstericisi olarak kabul eden Ömer Özden ve kendi ifadesiyle “kariyerini” bırakarak öğretmenlik mesleğine yöneliyor.

Benim yol göstericimin olmayışı, ilkokul, ortaokul ve lisede yol göstericimin olmayışı mutlaka bir yol gösterici olmalıym niyetiyle ve benim gençlerle çocuklarla haşır olmayı çok sevmem. Onlarla fikir alışverişinde bulunmak, onlarla hemhal olmak benim çok hoşuma gidiyordu. Bu nedenle de hep okuduğum okullarda öğretmenlik yapmak hayalim vardı. Ben bunu başardım, kendi okuduğum okulda öğretmenlik yaptım... Vakıflar genel müdürlüğünde çalışmama rağmen iyi bir işim olmasına rağmen, Ankara'da olmama rağmen, belki ileride birçok kariyer yapabilecek olamam rağmen Denizli'ye öğretmen olarak döndüm 1980'de. Öğretmen bir başka şekliyle de peygamber mesleği. Topluları bir üst seviyeye getiren toplumlara huzuru getiren, barışı getiren, Güzelliği veren en önemli meslek öğretmenlik o nedenle de öğretmenliği tercih ettim. (Görüşme Kaydı: Ö. Ö.)

Çocukları çok sevdiğini söyleyen Müveyla Özünlü, ortaokulda tarih ve coğrafya öğretmenlerinden de etkilendiğini, bu iki nedenle sosyal bilgiler öğretmeni olduğunu anlatıyor:

Tarih öğretmenimiz vardı. Mustafa K. isminde o kadar güzel ders anlatırdı ki bizler ona hayrandık. Bütün kitaplarımızın altı onun yazdığı notlarla doludur. Ve öğretmenliğimde de çok faydalandım zaten o notlardan. Çok değişik arada nükteler yapar değişti. Bir de coğrafya öğretmenim vardı Nurçin Hanım diye, haritalar çizerdi, onu da çok severdim. O iki öğretmenimin etkisiyle ben sosyal bilgileri seçtim. Tabi çocukları çok seviyordum en büyük etken. (Görüşme Kaydı: M. Ö.)

Öğretmenlerini model aldığını ve çocukları sevdiği için öğretmenlik mesleğini seçtiğini Pernur Şimşek “Ben tabi ki etkilendiğim bu öğretmenlerin çok büyük rolü var öğretmen olmamda. Bir de çocukları çok seviyorum herhalde o yüzden. ... Model oluyor her insanın hayatında, insanın yakın çevresindeki kişiler, benim de öğretmenlerim model oldu herhalde.” sözleriyle ifade ediyor.

Yine öğretmenlerinden etkilenecek mesleğe yönelen Sezai Güneş önce İngilizce öğretmeni olmak istediğini, ticaret lisesini bitirmesine rağmen öğretmenliğe yöneldiğini belirtiyor:

Birincisi ortaokuldaki öğretmenlerimiz çok etkiledi bizi. Onlar gerçekten, Bekilli küçük yer o zaman, hepsi branş öğretmenimizdi. İngilizce öğretmenimiz vardı Vedat Hoca. Demek Bekilli onları etkilemiş, onlar da bizi etkiledi. Sosyal bilgiler öğretmeni dersin onu ikinci planda düşünüyordum hatta üçüncü planda. Benim ilk tercihim yabancı dildi, ikinci tercihim beden eğitimi. Mülakatlara gidemediğim için üçüncü tercihim sosyal bilgiler oldu. Ticaret lisesine gelişim fakir aile çocuğu olduğum için bir an önce meslek sahibi olmak ama nasip yine sosyal bilgileriymiş. Birçok arkadaşım bankacı oldu, ticaret lisesinde imkânlar çoktu. Ama ben yine o etkiden dolayı öğretmenliği tercih ettim. (Görüşme Kaydı: S. G.)

4.4.1. Göreve Başlayınca Hissedilenler

“Göreve başladığınızda neler hissettiniz?” sorusuyla emekli sosyal bilgiler öğretmenlerinin mesleki deneyimlerine geçmeden önceki aşamada öğretmenlik ile ilgili ilk izlenimlerini ve ilk heyecanlarını hatırlaması amaçlanmıştır. Burada verilen cevaplar incelendiğinde çoğunun ilk olarak imkânsızlıklar gözünü korkutmakta fakat bunlara çözümler aramaya ve çareler bulmaya çabaladıkları söylenilebilir. Bunun yanında kendilerini önemli hissettiklerini söyleyenler ve mutluluk ve heyecanlarını paylaşanlar da oldu.

Kısa bir süre atanmadığı için hasta olduğunu söyleyen Müveyla Özünü, atandıktan sonra ise şartlar neticesinde gözünün korkmasına rağmen mesleğe “çok güzel” başladığını ifade etmektedir:

Ben zaten atanmadığım için alerji falan oldum üzüntüden. 7 Ekim’de [1972] biz buradan gittik. 9 Ekim’de ben göreve başladım. Yozgat’ta Milli Eğitime gittik. Biraz da minyonum böyle Milli Eğitim Müdürü baktı “kızım sen nerde kaldın” dedi. Hocam ancak yazımı aldım yola çıktım dedim.

“Şimdi seni nereye, hangi köye vereyim” dedi. Ben şaşırđım, hocam ben Akdağ Maden Lisesine atandım dedim. “Yaa sen lise öğretmenini misin” diye şaşırđı. Ve orayı görünce, kar yağmıştı 7 Ekim’de biz oraya gittik. Bu soğuk yerde nasıl çalışılır diye düşündüm. Ama insanları çok iyiydi. Öğretmenleri yeni mezun arkadaşlardı bir de güzel kaynaştık. Hele Erzurumlu bir müdürümüz vardı bize çok güzel davrandı. [Öğretmenlik mesleğine] çok güzel başladım. (Görüşme Kaydı: M. Ö.)

Nazilli Öğretmen Okulu mezunu olan Nail Kayasu, Eğitim Enstitüsüne gitmeden önce ilkokul öğretmenliği yapmış ve bu dönemi “İlkokul öğretmenliğinde çalışırken öğretmenliği çok sevdim” cümlesiyle özetlemiştir.

İlk tayin yerinin Tunceli olmasına rağmen “hiç düşünmeden” gittiğini söyleyen Pernur Şimşek, göreve başladığındaki duygularını ve mesleğe olan bağlılığını şöyle ifade ediyor:

Çok büyük bir mutluluk. Yani inanılmaz, tabii ki büyük bir heyecan ve ilk görev yeri benim doğu, Tunceli. Ama çok korkutmalarına rağmen hiç düşünmeden gittim ben oraya ve çok sevdim. Orada öğretmenliği de çok sevdim, oradaki toplumsal yaşamı gördüm. İyi ki gitmişim diyorum mesela zaman zaman. Belki şimdi o bölgelere gitme şansım olmayabilirdi. Görev icabı gittik, hani biraz daha idealist oluyorsunuz o yaşlarda genç olmanın verdiği. Bir de çok sevdiğim için bu mesleği. Birçok arkadaş bıraktı istifa etti o dönemlerde. Karışık dönemlerdi ama ben öğrencilerimle her zaman çok iyi iletişim kuran bir öğretmen oldum hayatım boyunca, o bölgede de burada da. Hatta çok etken, çocuklarla doğru iletişim kurduğunuz zaman o sizi zaten mesleğe bağlıyor. (Görüşme Kaydı: P. Ş.)

Öğretmen olmasından heyecan duyan ve tedirgin olan Sezai Güneş, bu heyecanı “Çok Heyecanlıyđım. İlk başladığımda baya[ğđ] heyecan var. Öğrenciler nasıl karşılar. Bir de o zaman daha ilk defa derse giriyoruz, aldıklarımızı vermek zorundayız, çocuğa kendimizi kabul ettirmek zorundayız. Ama içeri girdikten birkaç kelime konuştuğđktan sonra insan o heyecanı atıyor.” sözleriyle anlatıyor. Yine derse girdiğinde heyecanlanan ve ilk an ne yapacağını şaşırđığını belirten Adem Kılınç, “örnek aldığı” hocasının bu durumu kontrol etmesinde yol gösterici olduğunu anlatıyor:

Şimdi öğretmenlik ayrı bir şey de öğretmen olunca benden de öğretmen oluyormuş dedim kendi kendime. İlk sınıfa girişimi hatırlıyorum, ben bunlara ne anlatacağım daha düne kadar öğrenciydim, acaba nasıl başlasak? Çünkü ilk girdiğiniz saatte ders anlatılmaz ki ne diyeceksiniz şöyle bir zihnimden geçirdim. İlk bize gelen öğretmenler ne yapıyordu? Ama kendimize örnek aldığımız öğretmen ön plana çıktı. Zekeriya K. onun tabiriyle başladık işe o gün bugündür devam ediyoruz. Bundan sonra etkilendiğimiz öğretmen ağabeyimiz, müdürümüz mutlaka olmuştur. Ama ben hala söylüyorum onun önüne geçen olmadı daha. (Görüşme Kaydı: A. K.)

Mesleğe ilk başladığında maddi sıkıntılar yaşayan İbrahim Büyükçulhacı, yaşadığı zorlukları ve bütün olanlara rağmen öğrencilerine bunu aksettirmedeğinden bahsediyor:

18 yaşında bir çocuksunuz. Bir pamuk yatak bir yorgan gittik. Hiç bir şey düşünmüyorsunuz. Yatacak yeriniz yok. Para yok. Bu ortamda idealizm falan düşünmüyorsunuz ilk başta. Adıyaman'a gittim 38 gün köy camisinde yatıp kalktım. Köyde otel yok ki, ya muhtarın evine gideceksiniz ya imamın evine. Biz de imamın evine gittik camiye. Beş vakitte namaz kıldım. Ne hissedeceksin yatacak yerin yok yiyecek ekmeğin yok. [Melek Öztürk: Derse girince?] Orada öğretmenlik başlıyor. Dışarıyı derse karıştırmam... (Görüşme Kaydı: İ. B.)

Gülten Tok öğretmen olarak başladığında nasıl gururlandığını “Ay herkes hoca hanım diye gelince bir kuruldum bir kuruldum. Çok hoşuma gitmişti.” sözleriyle ifade ediyor.

Musa Sabancı'ya “Göreve başladığınızda neler hissettiniz?” sorusu sorulduğunda, Erzurum'da bir kasabada ilk göreve başlarken yaşadığı ve Yeşilçam filmlerindeki sahneleri aratmayacak bir yol anısıyla başladı sözlerine;

İlk göreve başladığında buradan valizi aldım, bir tane valiz aldım Erzurum'a vardım. O valiz kırmızı bir valizdi, sanırım arabanın üzerine bağladılar. O kırmızı valiz yolda düştü tepeye çıkarken, valiz patladı. ...tekrar o valizi aldık iplerle halatlarla bağladık götürdük. 79'larda Türkiye'de köyün bir tek arabası var zaten başka yok. Çoğu yerlerde zaten ilkökul öğretmenleri çoğu sefer yayan giderlerdi belirli bir yere kadar. Bir sefer gitti mi zaten adam 3-5 ay ilçeye gelemezdi... (Görüşme Kaydı: M. S.)

İlk derse girdiği heyecanı ve öğretmenliği sevmesini ise duygusal bir şekilde anlatmaya devam etti:

...Ben okula vardım. İçimizde bir korku bir heyecan bir telaş vardı. İlk göreve başladığımızda, oradaki arkadaş benden önce geldiği için o beni tanıştırdı. “İşte Sosyal Bilgiler öğretmeni Musa Sabancı” Tabi o anda bir öğretmen olarak kendimize duygusal bir şey geldi. Ben öğretmen olmuşum. Ben öğretmen olarak karşılarına çıkmışım ve öğrencilerle tanışıyorum. Bu duyguyu, bu heyecanı orada ilk defa bir yaşadım, şimdi de tekrar yaşıyor gibi oldum. Hani o etkiledi. Oradaki ilk göreve başlamam öğrencilerin karşısında olmak, yani ben buraya geldiysem bir şeyler vermek için geldiğimizin bilincine vardım ve artık ondan sonra değerli öğretmenlik mesleğini daha fazla sevmeye başladım, yani başladıktan sonra. (Görüşme Kaydı: M. S.)

Ömer Özden bir okulun müdürü ve tek öğretmeni olarak göreve başladığında hiçbir şey bilmediğini ama bir bakanlık müfettişinin yardımıyla bu süreci atlatmasını şu sözlerle anlatıyor:

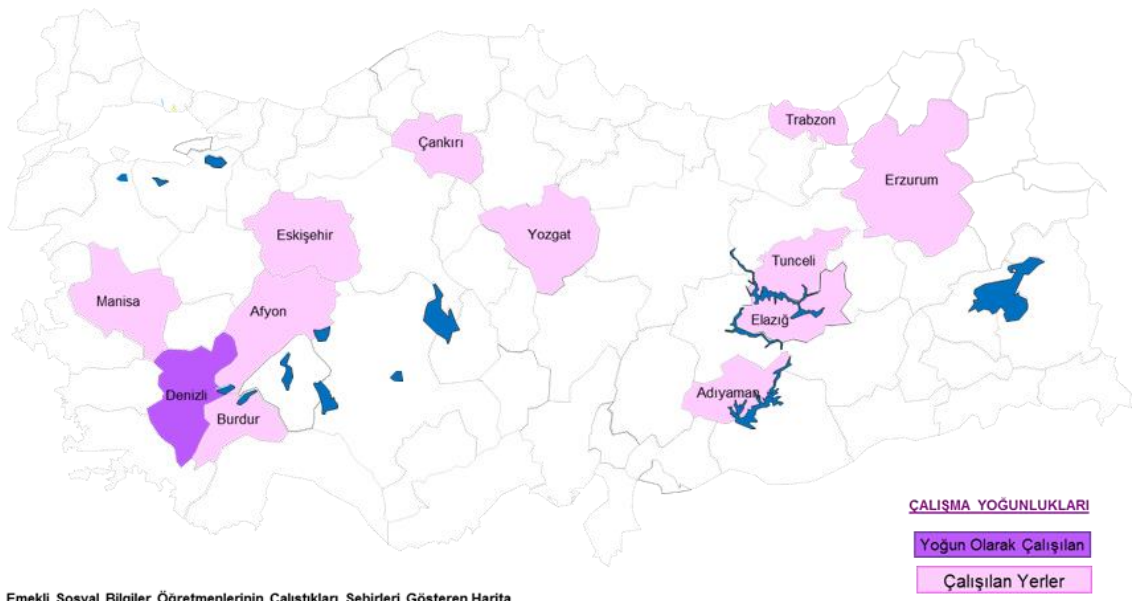
Göreve başladığımda şöyle bir duygu; ben vakıflar genel müdürlüğünden göreve verilince direk müdür olarak başladım. Tavas Altınova Tilkili Köyü'nde tek öğretmen ve kurucu müdür olarak başladım. Tek öğretmenim ve tahsis edilmiş bir okul yok. İlkokul binasını ayırdık ve ortaokul yaptık. Köye ilk ortaokulu açıyorduk. O nedenle de hem köy itibariyle ortaokula yabancı hem de ben milli eğitim mevzuatına yabancıyım. Benim çok takdir ettiğim bakanlık müfettişi geldi dört beş ay sonra. Zaten çok kısa süre sonra da ihtilal olmuştu. Zannediyorum beş altı ay sonra bakanlık müfettişi geldi. İlk müdürlük ilk öğretmenlik yapıyorum yani idari sitemden tut da bütün derslere giren biri. Hiçbir milli eğitim mevzuatı bilmeyen, bir yere atanmışız ama ne 657'yi ne mevzuatı biliyoruz. Birçok şeyi yaptım ama okul aile birliği kurmamışım, dernek kurmamışım, bunlar eksik. Ama çok müstesna bir bakanlık müfettişi geldi dolabı boşalt denetlemeye geldim dedi. Hepsini baktı baktı akşamüzeri şunu dedi. "Ben senin iyi niyetini, ben senin çalışkanlığını görmemiş olsaydım seni kapının dışına bırakırdım ama ben inanıyorum ki senden iyi bir idareci olacak. Şimdi bir kalem defter çıkar." Oturdu masaya o söyledi ben yazdım. Dosyaları açtı tek tek bu şöyle yapılır, okul aile birliği böyle kurulur tek tek yazdırdı. "Üç ay sonra geleceğim seni doğru yerde doğru işleri tamamlamış olarak göreceğim" dedi ayrıldı. Ben onun bıraktığı yerden başladım, üç ay sonra değil ama yedi sekiz ay sonra zannediyorum geldi. Bana teşekkür etti ve onu hiç unutamam. Ben çok iyi bir denetimle o işi bitirdim. Zannediyorum fena bir idareci değildim. Onun sayesinde de birçok öğrenmiş olduk. Unutamadığım şeylerden bir tanesi bu. (Görüşme Kaydı: Ö. Ö.)

4.4.2. Görev Yapılan Yerler

Emekli sosyal bilgiler öğretmenlerinin görev yerleri genel olarak Denizli ve ilçeleridir. Bunun dışında istisnai olarak Trabzon, Adıyaman, Tunceli, Erzurum, Eskişehir, Manisa, Afyon gibi farklı bölgelerdeki şehirlerde görev yapanlar da bulunmaktadır. Öğretmenlerin ortak noktası son görev yerlerinin Denizli olmasıdır.

Tablo 4.2

Emekli Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çalıştıkları Şehirleri Gösteren Harita

Afyon Sandıklı'dan sonra öğretmenlik görevinin çoğunu Eskişehir'de yürüten Zariyfe Arık, görev yerlerini "Sandıklı'da 1 yıl çalıştım. Evlendim Eskişehir'e gittim. 22 yıl falan Eskişehir'de kaldık. Merkezde 3 okulda çalıştım. Oradan buraya (Denizli) geldim, burada da 4 yıl çalıştım İstiklal Merkez Ortaokulu'nda." şeklinde anlatıyor.

Sezai Güneş "Çok fazla değişik yerde yapmadım. Hep Denizli'de yaptım" diyor ve ilk görev yaptığı Çivril Çıtak Kıralan Ortaokulu'nu "İlk ilk göz ağrım" şeklinde niteliyor. Diğer görev yerleri; "Daha sonra Denizli Hulusi Kulaklı İlköğretim. Orda da 10 yıl çalıştım. Daha sonra Namık Kemal'e geldim, 1999'dan 2005'e kadar ordaydım."

Ayşe Baldan görev yaptığı yerleri "1982-1985 Göveçlik, 1985-1991 Pamukkale Ortaokulu, 1991-1994 Serinhisar İmam Hatip Ortaokulu, 1994-2004 Atatürk İlköğretim Okulu." şeklinde kronolojik olarak belirtiyor.

Milli Eğitimden emekli olduğu zamandan beri özel okulda çalışan Pernur Şimşek, görev yaptığı yerleri şöyle özetliyor:

Ben Tunceli ve Denizli. Tunceli merkez ve Tunceli'de iki farklı okulda çalıştım lise ve ticaret lisesi. Oradan eş durumundan geldim Denizli'ye 1984'te. Denizli'de merkez ve Serinhisar ilçesinde görev yaptım. Serinhisar ilçesinde de lise ve kız meslek liselerinde ayrı ayrı yıllarda görev yaptım. Bir yılın 5 ay gibi lisede, kalan zamanda da kız meslek lisesinde görev yaptım. (Görüşme Kaydı: P. Ş.)

Türkiye'nin üç ayrı bölgesinde görev yapmış olan İbrahim Büyükçulhacı, öğretmenlik yaptığı yerleri "Trabzon'da bir yıl çalıştım oradan eğitim enstitüsüne gittim. Enstitüden sonra Adıyaman'a gittim. Bir yıl sonra evlenince eş durumu Denizli'ye geldim" şeklinde anlatıyor.

Toplamda üç okulda çalıştığını söyleyen Gülten Tok, Denizli'de köy, merkez köy ve merkez olmak üzere farklı yapılara sahip bölgelerini deneyimlemiş görünmektedir. Çalıştığı yerleri "Benim yaptığım dönemde kura olmadı benim, biri yaptı işte. Denizli/Acıpayam/Yazır Köyü. Daha sonra merkez köye geldim, Aşağısamlı Köyü. Eş durumundan Merkez Ortaokuluna geldim. Üç okulda çalıştım." sözleriyle özetliyor.

Nazilli öğretmen okulu çıkışlı Nail Kayasu ilk öğretmenlik deneyimini, ilkokul öğretmeni olarak yaşadığını, idari görevinden sonra öğretmenliğe döndüğünü ve emekli olduktan sonra özel okulda çalıştığını anlatıyor:

1968- Manisa Salihli Eminbey Köyü ilk görev yerim. Sosyal Bilgiler Öğretmeni olarak Konya Ereğli Kayhan kasabası- 1977. 1987-90 Sarayköy Milli Eğitim müdürlüğü. 1990-96 Buldan MEB. Birkaç ay Tavas'a sürgün yedim. Kendi iradem olmayan yere gitmem dedim.1996-99 Arif Yalınkaya İlköğretim Okulu. Gençliğimizin sonunda ihtiyarlığımızın başında Arif Yalınkaya'da üç yıl öğretmenlik yaptım. Sosyal bilgiler öğretmenliği yaptım. Oradan emekli oldum. 99-2001 boştum. Sıkıldım. Bu emeklilik bana göre değil. 2001-2012 Özel Çamlık koleji. 2012 de defteri kapattık. (Görüşme Kaydı: N. K.)

Enstitüde okurken “1976- 1980 Vakıflar Genel Müdürlüğü yapan” Ömer Özden, enstitüyü bitirdikten sonra “1980’de öğretmenliğe başladım. Tavas Altınova Tilkili köyünde tek öğretmen ve kurucu müdür olarak başladım” diyor ve çalıştığı yerleri sırasıyla olarak anlatıyor:

Daha sonra Çardak İnceler, Bozkurt oldu daha sonra, İnceler kasabasına atandım. 1985’de sekiz ay orada görev yaptım... Ben orda 8 ay sabredebildim daha sonra tayin istedim. Mehmet Yılmaz Çardak Kaymakamı beni MEB’e almak istemişti biz de o bahaneyle Kale MEB şube müdürü olarak atandık 1985 sonu. Ondan sonra da yedi yıl Kale’de görev yaptım. Yedi yılsonunda istifa ettim. 1992 yılında Denizli Merkez Ortaokuluna tayinimi istedim. Hulusi Kulaklı ilköğretim okuluna tayinim çıktı. Dört ay orda çalıştıktan sonra Merkez Ortaokuluna tayinim çıktı. Merkez ortaokulunda 5 yıl görev yaptım. 1996 yılında Lütfü Ege İlköğretim Okulu kurucu müdür olarak görev aldım. Kısa bir süre sonra Denizli MEB müdür yardımcılığına atandım. Oradan çeşitli nedenlerle ayrılmak zorunda kaldım. Yeniden Lütfü Ege müdürü olarak kalmak istediğimi söyledim ve kaldım. Lütfü Ege İlköğretim Okulunda da iyi şeyler yaptığımızı düşünüyorum. (Görüşme Kaydı: Ö.Ö.)

Son okulunda yaşadığı gerginlik neticesinde emekli olma talebinin isteksizce oluşunu “Beş yıl orada görev yaptıktan sonra da gönül istemeye istemeye o gönlün kırık olması dolayısıyla 2001 yılı kasım ayında öğretmenlik mesleğinden emekli olma talebinde bulundum.” sözleriyle ifade ediyor.

İlk olarak Yozgat Akdağ Maden Lisesi’nde 1972-76 yılları arasında öğretmenlik yapan Müveyla Özünlü, görev yaptığı ortaokulları sırasıyla “1 Mart 1976’da Denizli Merkez Ortaokuluna atandım. Fakat bir hafta sonra 8 Mart’ta Yeşilköy ortaokuluna aldılar. 1989’a orada devam ettim. O arada Müdür yardımcılığı görevim oldu. 1989 Eylül’ünde Pamukkale Ortaokulu’na, Sevil Kaynak oldu şimdi adı” olarak belirtiyor.

Emekli olmadan önce son görev yerini “Ekimin 25’inde Atatürk Ortaokulu ve 1999’da 5 Şubat’ta emekli oldum” şeklinde anlatıyor.

1979’da Erzurum’da öğretmenliğe başlayan Musa Sabancı, Elazığ’a tayini çıkması ve orada karşılaştığı sıkıntıları şu sözlerle anlatıyor:

Daha sonra Elazığ Karakoçan Okçular Ortaokuluna gittim. ...O okul da üç tane bakkal dükkânı yan yana bir okul. Bize ortaokul olarak tahsis edilen bina o. Tüp yok, su yok okulun ve kaldığımız evler de toprak ev. Yalnız ilkokul binası var arka tarafta, Amerikan tipi binalar orada da öğretmen arkadaşlar kalıyordu. Onlar lojman olarak geçiyordu. Artık bize göre onlar daha avantajlı bizim ortaokul siyasi amaçlı açıldığı için, dört tane bakkal dükkânını, yan yana olan bakkal dükkânını ortaokul diye açmışlar. Elazığ’da Okçular ortaokulunda. Tabi ki biz orada vardık, bir tanesi müdür odası, üç tanesi sınıf on beşer öğrencimiz var. 45 tane toplam yani... (Görüşme Kaydı: M. S.)

Musa Sabancı Elazığ’da öğretmenlik yaptığı bu okuldaki şartları ve öğrencilerin yaşadığı durumları şu sözlerle ifade ediyor:

Öğrencilerde yerleşim yeri çok dağınık olduğu için bazıları bir saat bir buçuk saatlik yerden yaya olarak geliyordu. Sabah gelirdim öğrenci ayakları ıslanmış, çamur tepesine kadar çıkmış, ayakları ıslanmış o şekilde gelir. Gel oğlum bakalım, otur sobanın yanına oturturdum. Yani o çocuğa orada ders anlatmak mümkün değil. Belirli bir süre orada onu dinlendirir daha sonra üzerini başını kuruttuktan sonra ancak derse adapte olabiliyordu, uyum sağlayabiliyordu. Bundan dolayı da oradaki eğitim koşulları çok zordu. Oradaki çocuklar açısından, düşünürsen şöyle bir, orada hani başarı elde etmek, bir öğretmene de bağlıdır çocukların iradesinde bağlıdır. Çocuklar istekliydi o zaman için yani o çocukların azimli olduklarını gördüm. Çalışkan olduğunu gördüm, içerisinde iyi öğrencilerimiz de vardı, kötü öğrencilerde vardı, Çok zeki öğrenciler de vardı. Orada da işte yaklaşık üç yıl filan kaldık. (Görüşme Kaydı: M. S.)

Elazığ’da karşılaştığı zorlu hayat şartlarından sonra Yozgat’ta atandığı okulda elektrik olmasını sevinçli ifadelerle “Sonra işte Yozgat Sorgun ilçesi Eymir Ortaokuluna tayinimiz çıktı 85 yılında. Yozgat’ta Eymir Ortaokulu kasabaydı daha önceki çalıştığım köylere göre yerleşim yerlerine göre daha düzenliydi. En azından elektrik vardı, suyumuz vardı, belediyemiz vardı.” şeklinde anlatıyor.

4.5. Emekli Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Öğrenci Profilleri

Görüşülen emekli sosyal bilgiler öğretmenlerinin farklı sosyal ve ekonomik statüde yerlerde ve farklı donanımına sahip okullarda görev yaptığı tespit edilmiştir. Bundan yola çıkılarak emekli sosyal bilgiler öğretmenlerinden bu öğrencileri değerlendirmeleri istenmiştir. Buradaki amaç emekli sosyal bilgiler öğretmenlerinin,

öğrencilerin akademik başarılarında neyin etkili olduğunu düşündüklerinin tespit edilmeye çalışılmasıdır.

Özlu (Çankırı) kasabasında öğretmenlik yapan Adem Kılınç buradaki öğrencilerin gördüğü “en zayıf grup” olduğunu belirtiyor. Nedenini ise “şehre uzak olduğu için gelişmişlik düzeyi düşük. Maddi durum çok zayıf... Çankırı'nın en son kasabasıydı. Ulaşılması zor oluyordu ve ekonomide çok zayıftı” olarak belirtiyor ve orada öğrencilerin evlerine ziyaretlere gittiklerinden bahsediyor; “Daha çok ataerkil aile yapısı vardı onu söyleyeyim. Bazen, muhtarla çok samimiydik, aileleri ziyarete giderdik. Evin erkeği yemek yiyip kalkmadan evin hanımını oturup yemek yemezdi. Orta Anadolu için duyduğum şeyleri orada görüyorduk ve çok da eskide değildi seksenli yıllarda.”

Denizli'nin bir köyünde öğretmenlik yapan Ayşe Baldan köydeki öğrencilerinin başarılılarının azlığını ilkokuldan sonra eğitimlerine ara vermiş olmalarına bağlıyor ve öğrencilerin saygılı olduğunu vurguluyor:

Beş kişilik, yedi kişilik sınıflardaki öğrenciler vardı köy öğrencileri. İçine kapanık, zaten Göveçlik'te ilkokul varmış, ortaokul o sene açılmış. Onun için ilkokuldan mezun olup da Denizli'ye okumaya gelmeyen çocuklar bekleyenler, ortaokul açılmış diye ortaokulu gelmişler. O zaman için bizim yaş grubumuza yakın öğrencilerimizde vardı orda. Fakat çok içine kapanık, öğretmeni ile çok diyalog kurmaktan çekinen, sürekli böyle gözüne bakmaktan çekinen öğrenciler türüydü. Onlar öyleydi. Başarı azdı. Ama sonradan arttı bunlarda. Şimdi ilkokuldan sonra hemen devam edenlerde farklılaştı. Bizim dönemimize gittiğimizde dedim ya ilkokul açılmış, ortaokul açılmış üç sene ara vermiş dört sene ara vermiş çocuklar. Köyümüze ortaokul açılmışlar diye yazılmışlar. O çocuklarla biz eğitim gördük. Çok başarılı değillerdi ama görüyorum, karşılaşıyorum. Çok saygılılardır, çok efendilerdir. (Görüşme Kaydı: A. B.)

Bir dağ köyünde, merkez köyde ve şehir merkezinde öğretmenlik deneyimi yaşamış olan Gülten Tok, dağ köyünde öğrencilerin başarılarının düşük olduğunu belirtiyor ve bu zayıflığın öğrencilerin okulu önemsemediklerinden kaynaklandığını söylüyor. Öğrencilerin yurt dışına gitme ihtimallerinin onların okula olan ilgilerini azalttığını düşünen Gülten Tok, akademik başarıda okulun imkânlarından çok ailenin etkili olduğunu düşünüyor:

Yazır dağ köyüydü. Bir umutları vardı, Almanya, Hollanda'ya gitmek. O yüzden çok önemsemezlerdi. Ortaokul bitsin de yeter. Zaten ortaokulu bitiren İstanbul Atatürk'te [havalimanını kastediyor] alır soluğu gider anasının babasının yanına. Okuyanlar çıktı, Üniversite bitirenler var. Aşağısıamlı köyü de karışıktı. Kürt, Türk, Bulgar göçmeni ve Yörüklerden oluşuyordu. Orda da çok pamuk yetiştiriyorlar. Kız öğrencilerden pek okuyan çıkmadı. Erkeklerden okuyan çıktı. Maliye ve sağlık kazanan oldu daha yükseği kazanan olmadı. Bir tane veteriner var. Merkez tabii çok farklıydı. Bütün meslek gruplarından öğrenciler yetiştirdik. Tabii o zamanlarda Denizli'nin en iyi iki okulundan biriydi. Bütün öğretmen çocukları merkezdeydi [Merkez ortaokulu]. Çok yaşlı, oturaklı öğretmenler vardı. Çok iyi çocuklar yetiştirdik. (Melek Öztürk: Hocam okulun imkânları ne kadar etkili öğrencilerin başarılı olmasında?) Yazır'da da Aşağısıamlı'da da olmayan harita yoktu. Devlet hepsini yollamış, her türlü. Mesela bir Balkan haritası vardı, Merkez Ortaokulunda o Balkan haritası yoktu. Ders çok güzel anlatılır, aile ilgili ama çocuklar şımarık. Köyde çocuklar eve gider kül döker, baharda pamuk toplama gider, merkezde çocuğun işi yok. Orda [köyde] 5-10 çocuk, merkezde 50-60 çocuk bakınca burada başarı çok gibi ama kaç kişiden kaç başarı. (Görüşme Kaydı: G. T.)

Musa Sabancı öğrencilerin yaşadıkları çevrenin sosyal ve ekonomik olarak düşük seviyede olmasının öğrencinin okumasında etkili olduğunu düşünüyor. Ona göre kırsal kesimde yaşayan kimi öğrenci, yaşam standartlarını yükseltmek için tek çare olarak okumayı görüyor:

Şimdi değişik okullardaki öğrenci profillerine baktığımızda, yani ailelerin sosyo-ekonomik ve kültürel düzeyleri çok farklılık gösteriyor. Ama bu kırsal kesimdeki bazı öğrencilere bakıyorduk biz, onlar kendilerine bir hedef bir amaç belirlemişler. Ben buradan kurtulmak için çalışmak zorundayım. Eğitim-öğretim görmek zorundayım, bir şeyler başarmak zorundayım, düşüncesi olan çocuklar vardı kırsal kesimlerde. Neden? Onların bir umudu yoktu. Yaşam biçimi olarak neyi görüyordu? Ailesinin yaşam biçimini görüyordu. Öğretmeni gördüğünde veya başka bir orada memuru gördüğünde orada kırsal kesimde, ona karşı bir istek oluşuyordu, özenti oluşuyordu. Benim gelecekte yaşamım bunlar gibi olursa daha iyi olur, düşüncesiyle kırsal kesimdeki bazı çocuklar, hepsi için demiyorum yani bu hepsi için geçerli değil, bazı çocukların buna doğru yöneldiğini ve eğitime daha fazla önem verdiğini de gözlemledim. (Görüşme Kaydı: M. S.)

Musa Sabancı yine kırsal kesimde olup ailesinin ekonomik durumu iyi olanlarda okuma isteğinin azaldığını bazı durumlarda da öğrencinin okuma isteğinin olduğunu fakat ailenin çocuğunu okutabilecek maddi imkânının olmadığını belirtiyor ve bunun nedenini eğitimde fırsat eşitsizliği olmasıyla ilişkilendiriyor:

Ama bunun yanında dediğim gibi şeydeki Aşağısıamlı da ova olmasına rağmen orada da işte aileler ekonomik durumu çok yüksek ve nasıl olsa benim çocuğum benim işimi devam ettirir düşüncesi var. Hani eğitim öğretime çok fazla ilgili olmadıklarını gördüm. Oradan mesela mezun ettiğimiz öğrencilerden yükseköğrenime gidenlerin sayısı çok fazla değil benim gözlemlerim. Hatırladıklarım yani var, hani içlerinde öğretmen olanda var, banka müfettişi olanda var, değişik yerlerde çalışanlarda var hani ama sayısı az... Kırsal kesimdeki çocuğun yapacak bir şeyinin olmaması artık tek kurtuluşunun eğitim öğretim görmekte olduğunun bilincinde olan çocuklar muhakkak bir yere geldi aile de desteklediyse. Bunun yanında çocuğun kapasitesi var ama ailesine ekonomik durumu yok o çocuklarda tamamen silindi gitti. Öyle öğrenciler de vardı, yani

çağırırdım, işte bu çocuk öğretmen olsun şu şekilde yönlendirelim. Ailesi “yahu derdi benim 2 tane ineğin var, 4 tane koyunum var. Ben bu 2 inekle 4 koyunla bu çocuk nasıl okutayım” derdi. Aile onu düşünürdü, gidemeyen öğrencilerimizde oldu. O potansiyel olup da yani belirli yerlere gidemeyen öğrencilerimizde çok oldu. Bu da tabii ki eğitimdeki fırsat eşitsizliğinizden kaynaklanan bugün de geçerli, o gün vardı, bugün de var. Bugün daha fazla var bana göre, bugün uçurum daha da arttı. Yani bir yerde eğitim öğretim ticarileştikçe, metalaştıkça ekonomik gücü fazla olan insanlar çocuklarını belirli yerlere getirebildiler, getiriyorlar. Bunu özel üniversiteyle yapıyor, özel öğretmeniyle yapıyor, birtakım şeylerle yapıyor. Bugün kırsal kesimden giden öğrencilerin üniversitedeki sayısına baktığımızda daha azdır. Hani burada üniversite dediğimizde hani büyük üniversitelerde kırsal kesimden giden öğrenci yoktur, daha azdır, çok azdır ya da çok zekidir... Eğitimde bir fırsat eşitsizliği var yani insanlar eğitim alırken ülkenin kaynakları eğitimi doğru bir şekilde paylaşılmıyor, bunu da görüyoruz. Yani bana öyle geliyor yani kendi düşüncem bunu nasıl değerlendirirsiniz ayrı mesele. (Görüşme Kaydı: M. S.)

Müveyla özünlü öğrencilerin ekonomik düzeyleri farklı olsa bile okuma isteği olan öğrencinin her şartta başarılı olabileceğine örnekler veriyor. Diğer öğretmenlerin görüşüne ters olarak Atatürk Ortaokulu'nun akademik başarısının yüksek olmasına rağmen öğrencilerde o ilgiyi görmediğini belirtiyor.

Akdağ Madendeki öğrencilerim çok zekiydi ama fakir öğrencilerdi. Okumaya çok meraklıydılar. Kız öğrenciler bile okula geliyordu o dönemde. Tutucu bir çevre değildi. Kızlar erkekler hepsi bir arada. Karda kışta köylerden gelirlerdi. Yol yok öğrenciler lastik ayakkabıyla kayarak gelirlerdi okula. Tabi çok iyi yerleri de kazanan öğrenciler oldu. Tabi bunun yanında vasat öğrenciler de vardı. Fakat azimliydiler derse ilgiliydiler. Yeşilköy'e gelince, köydü o zamanlar, ilk yıllar öğrenci sayısı azdı. Şehirden geliyor öğrenciler, zengin ailelerin çocukları servisle hep beraber gelip beraber dönüyorduk. Sonra parasız yatılı oldu. Ondan sonra sınav kazanıp geldi öğrenciler tabi ki başarı da çok yükseldi. Başarılı öğrencilerdi. Bugün doktoru, mühendisi, subayı, onkoloji uzmanımız var. Çok başarılı öğrencilerle çalıştık. Sonra Atatürk Ortaokuluna gittim. Tabi orda aynı şeyi görmedim. Tabi orda da vardı ama sınıflar da kalabalıktı. Ama yine de seviyesi yüksekti. (Görüşme Kaydı: M. Ö.)

Her okulun, her öğrencinin farklı seviyelerde olduğunu belirten Ömer Özden, bunun nedenini öğretmenlere ve öğretmenlerin aldıkları formasyon eğitime bağlıyor. Aynı zamanda okula yakın yerde (köyde veya ilçede) ikamet etmeyen öğretmenlerin enerjisinin düşük olacağını, bunun da öğrenciyi etkileyeceğini söylüyor:

Denizli Merkez ortaokuluyla, beş kilometre ötedeki Kaklık Akhan köprüsünün oradan geliniz aynı beş soruyu tek tek okullara sorarak geliniz. Öğrenci farklılığını göreceksiniz. En basit misal köyde yetişen öğrenciye soruyorsunuz. Onun en fazla gördüğü amir muhtar, o öğrencini göreceği yer ilçe merkezi. Belki ilkokulu ortaokulu bitirene kadar başka yer görmeyecek. Öğrenci böyle öğretmeni düşününüz. Öğretmenin bir de şehirden gelip gittiğini düşünün. Şimdi birçok öğretmenimiz okulun bulunduğu yerde yerleşmiyor. Böyle bir hastalık bu. Ben kesinlikle Denizli'den Kale'ye, Denizli'den Tavas'a, Denizli'den Çivril'e giden bir öğretimin yüzde elli net eğitim kaybıyla gittiğine inan bir insanım. Kesinlikle o öğretmen bir saat, kırk beş dakika, bir buçuk saat yol almak suretiyle gittiği yerde hele hele de tam gün eğitim yapan bir yerde saat on dört ellide dersi bitirdikten sonra orada kalmıyor direk iline, ilçeye dönüyorsa bu öğretmenin çok

verimli bir öğretmenlik yaptığı kanaatinde değilim. O nedenle hem öğrenci açısından hem öğretmen açısından değerlendirdiğinizde beş kilometrelik bir alan içerisinde bile öğrencinin öğretiminde ve öğrendiği şeylerde çok büyük farklılıklar vardı. O nedenle ben öğretmenin eğitim fakültesine, edebiyat fakültesine nereye girerse girsin, eğitim amaçsa ülkenin her yerinde görev yapabilirim diye imza atıyorsa, o zaman köy ilçe değil bakanlığın atadığı her yere gidecek. (Görüşme Kaydı: Ö. Ö.)

Öğrencinin nerede olursa olsun öğrenmek istediğinde bunu yapabileceğini söyleyen Pernur Şimşek, sadece farklı yerlerde imkânlarının farklılaştığını “Şimdi aslında her yerde öğrenci aynıdır, bence. Her yerde yine öğrenmek isteyen öğrenci var. Ama tabii araç gereç açısından bunlardan yoksun olan yerler var.” sözleriyle belirtiyor. İlk görev yeri Tunceli’de beklentilerinin üstünde bir eğitim ortamı ve öğrenci profiliyle karşılaştığını konuşmalarına ekliyor;

Mesela ben Tunceli’ye gittiğim zaman hiç hayal kırıklığına uğramadım. Çünkü okul çok donanımlıydı. Ben piyanoyu hayatımda ilk defa bir okulda gördüm ben hep anlatırım bunu. Evet, okulda da lisede de piyano vardı. Ben orada müzik derslerine girdim ek ders olarak. Çünkü öğretmen yok müzik öğretmeni yoktu. Piyanoyu ben hiç hayatımda ellememiştim ve orada piyanoya dokundum mesela. Batıya geldiğim zaman, batıda böyle bir imkânın olmadığını gördüm. Yani bazen bunu anlatıyorum, doğudaki okulların birçok şeyden yoksun olduğu anlatılıyor. Ben bunu yaşadığım için tam tersi diyorum, batıda bunlar yok. Çünkü ben batıda hani en azından bir il de okudum mesela listeyi Isparta’da okudum ama böyle bir imkânım hiçbir zaman olmadı. (Görüşme Kaydı: P. Ş.)

Eskişehir’de 22 yıl öğretmenlik yapan Zariyfe Arık, tayini çıkıp Denizli’ye geldiğinde, emekliliğinin de yakın olması nedeniyle okulu benimseyemediğinden bahsediyor. Bunun yanında eskiden öğrencilerin durumunu “Türkiye’nin genel durumuna uygun olarak daha bir sıcaktı öğrenciler, daha samimiydi” şeklinde belirtiyor ve daha “yönetilebilir” olduklarını söylüyor. Şiddetin olmaması gerektiğini ancak bunu uyguladığını da “Vurduğun zaman falan ses çıkmazdı, aslında vurmamak gerekiyor hani doğru bir şey değil de” sözleriyle ifade ediyor. Önceden öğrencilerin ve velilerinin buna ses çıkarmadığını ve kabullendiğini ancak şimdiki velilerin farklı olduklarını “bir dokunsan falan veliler ayaklanıyor. O zaman daha bir muhlisti. Daha yavaştı. İnsanlar birbirini dinleyerek daha sevgili, saygılıydı.” şeklinde dile getiriyor.

Denizli'nin farklı yerlerinde öğretmenlik yapmış olan Sezai Güneş, köyedeki insanların okuma isteği olmadığını “Ovada okumaya pek hevesli olmazlar. Ovadan çok verim aldıkları için zengin olurlar, o yüzden sadece okumak için okurlar meslek edinmek için değil.” sözleriyle anlatıyor. Ve buna rağmen saygılı olduklarını ve başarılı öğrenciler yetiştirdiklerinden bahsediyor: “Davranışları da çok düzgündü. ...orada baya[ğı] öğrencilerimiz oldu. Hatta bir öğrencim uzun süre Bitlis'te valilik yaptı.” Öğretmenliğin “ekip işi” olduğunu şu sözlerle vurguluyor:

Bir de tabii öğretmenlik bir kişiden kaynaklanmıyor, ekip olacaksınız. Yani Matematikçisi, Fencisi, Türkçecisi, Sosyal Bilgiler öğretmeni bir ekip olacak. Biz kendimiz şöyle biz sistem uyguladık. Dershane yok orda, yetiştirme kurslarıyla da olmuyor, çözülüyor. Ben dedim ki iyi öğrencilerimize bari burada bir şey yapalım kurs verelim. Hepsine söyledik kabul ettiler. Hafta sonu ücretsiz kurs verdik zeki öğrencilere. Bu zekileri nasıl tespit ettik. Milli Eğitim tespit sınavı yapmıyor mu? Bizde açtık sınav sıralamaya girenlere verdik kursu. Bir sürü avukat öğrencimiz var o kasabadan. (Görüşme Kaydı: S. G.)

4.6. Derslerde Kullandıkları Yöntemler

Görüşme yapılan emekli sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğretmenlik yaptığı dönemler yaklaşık olarak 1980-2004 yıllarına denk gelmektedir. Bu yıllar arasında Türkiye’de eğitim- öğretim programı olarak 1962 yılında tasarlanan program 1968’de yapılan düzenlemelerle kullanılmaktaydı. Bu ders programı yukarıda incelenmiş olup aşağıda belirtilen özellikler görüşme yapılan emekli sosyal bilgiler öğretmenlerinin kullandıkları öğretim yöntem ve tekniklerini dönem içerisinde değerlendirmek açısından önemlidir.

- Öğretmenlerin öğrencilere rehber olması,
- Programın öğretmene esneklik tanınması,
- Öğrencinin görüşlerinin ön planda değerlendirmesi,
- Derste yalnız soru cevap ve takrir (düz anlatım) değil farklı metotlar kullanılması,

- Öğrenciyi kendi kendine aktif yapan ve onu araştırma incelemeye sevk eden metotlara öncelik verilmesi,
- Ezberden kaçınma
- Yakından uzağa ilkesine göre ders anlatımı.

Derse konuyla ilgili kıssalar veya hikayeler anlatarak giriş yaptığını söyleyen

Adem Kılınç, bunu öğrencinin dikkatini çekmek için yaptığını belirtiyor.

Şimdi dersi işlerken ben özellikle takip ettiğim yöntem şu; öğrenciyi konuyla ilgili alanın içerisine çekebilmek. Yani hatta önce o konuyla ilgili yaşanmış veya hikâye edilmiş bir şey varsa ona anlatıyordum ilgi çekmek için. Yaşanmış hikâye veya fikra anlatırsanız, o zaman o konuya öğrencilerin ilgisi artıyor. Ondan sonra başlıyoruz. Sosyal bilgiler de beşerî bir alan konuyla ilgili işte soruyoruz; neden böyle giyiniyor veya neden böyle bir beslenme alışkanlığı kazanmış? Bunlarla ilgili bazı yaşanmış olayları anlatırsanız ilgisini çekiyor. (Görüşme Kaydı: A. K.)

Derse giriş kısmından sonra öğrenciyi yorum yapmaya yönlendirebilecek sorular sorduğunu “Sonra soruyoruz; sen ne düşünüyorsun? Sizin orada nasıl beslenme giysi nedir? düşünüyor çocuk, düşünmeye sevk ediyor. Öğrenciyi konunun içerisine çekmediğiniz sürece dünyanın en iyi hatibi de olsanız öğrencinin kafasındaki başka şeyler olacağı inancındayım. Öğrencinin dikkatini çekmek zorundasınız” sözleriyle belirtiyor. Son dönemlerde öğrencilerin öğrenmeye dönük, değerler eğitiminden uzak olmasını ise eleştiriyor. Öğretmenlerin öğrenciler için rol model olduklarını bundan dolayı söylemekten çok yapması ve örnek olması gerektiğini belirtmektedir.

Maalesef şu “oğlum kızım bugün kaç soru çözdün” sorusuna muhatap olan öğrenci tüm bunları bırakıp “100 soru çözdüm, 50 soru çözdüm, 200 soru çözdüm”, aferin alıyor. Yolda gördüğün yardıma muhtaç insana nasıl yardım ettin veya nasıl yardım edilir sorusu gelmediği için tamamen öğrenmeye dönük bir alışkanlık kazanıyor çocuklar, sıkıntı burada. Coğrafya, vatandaşlık diğer bilgiler verilirken değerler eğitimini içine koymak gerekir. İstiklal Marşı söylemeyi çocuk angarya görmemeli, büyüğüne saygı duymayı çocuk angarya görmemeli. Saygı, sevgi değerlerine önem vermek ve onları benimsetmek ve yaşatmak çok önemli. Biz bunu öğretmek için özen gayret sarf ettik bundan dolayı da çok öğrencim sonra gelip de teşekkür etti. “Hocam Allah razı olsun” dedi. Ben çok fazla böyle öğrencinin bu konu üzerinde akademik başarısı nedir çokta önemsememişimdir. Açık söyleyeyim değerlere ne kadar sahip ona bakmışımdır. Şimdi bir de şu olmalı zaten öğretmen rol modeldir. Öğretmen hangi alanda hangi branşta olursa olsun öğrencinin gözünde model. Yapmadığınız şeyi siz ne kadar anlatırsanız anlatın bir işe yaramaz. Ben ona çok dikkat etmişimdir, giyimimle konuşmamla, dışarıdaki içerdeki davranışlarımla. Ne samimiyeti sınırsız hale getirmişizdir nede resmiyeti tamamen ortadan kaldırmışızdır. (Görüşme Kaydı: A. K.)

Ticaret Lisesi mezunu olan Ayşe Baldan, eğitim enstitüsünde öğretmenlik mesleğiyle ilgili deneyim kazanamadığını öğretmenliği asıl öğrencilerle birlikte anladığını “hem öğrettim hem öğrendim” sözleriyle daha önce belirtmişti. Öğretmenlik mesleğinin ilk yıllarında kullandığı metot da eğitim enstitüsünden öğrendiği tek yöntemin olan yazdırma olduğunu ve daha sonra neden değiştirdiğini “Ben şeyden alışmış [Bursa Eğitim Enstitüsü] olduğum teknik, yazdırma tekniği. İlk başta ben onu kullandım. Daha çok böyle öğrencilere not aldırma. Ama o kalabalık okullarda olmadı. Hem beni yordu hem de öğrenciye çok zaman kaybettirdi gibi geldi.” sözleriyle anlatıyor. Daha sonraları kullandığı yöntemin soru-cevap ve not aldırma olduğunu anlatıyor. “Daha böyle konuyu veriyorsun. Ön girişi kendim yapıyorum, biraz konuyu anlattıktan sonra soru-cevap şeklinde sen anlat sen anlat konuları böyle tekrarlar konuyu bitiriyorduk. Ama güzel yerlerini not almaları için özellikle şurasını not alabilirsiniz ve yahut şurasını almamız gerekir, şunu şöyle yapmamız gerekir şeklinde.”

Sosyal bilgiler öğretmeni olarak öğrencilerini kurumlara ve daha farklı yerlere gezilere götürdüğünden bahsediyor; “Başka, bilmiyorum. İşte öğrencilerimizi gönderiyorduk belediye başkanına, işte çalıştıkları yerde ziyaret etsin. İlk defa Atatürk ortaokulunu Anıtkabir’e ben götürdüm. Geziler yapıyordum. Ben gezi kolu başkanlığı yaptım. Güzeldi.”

Gülten Tok, öğretmenlik hayatı boyunca kullandığı yöntemi ve ilk zamanlar kullanıp vazgeçtiği yöntemi “Hep soru-cevap tekniği kullandım. Ama ilk yıllarda özet yazmayı, daha sonra vazgeçtim. Zaten hiç inanmadım iyi bir yöntem olduğuna.” sözleriyle anlatıyor. Tecrübenin derse girdiğinde nasıl etkili olduğunu ve sosyal bilgiler öğretmeni olarak günlük olayları derste konu olarak işlediğini “Derse girdiğimde kendime bir plan yaparım, yıllarca sınıfa girdiğin için oluyor. Derse girdiğimde ilk beş on dakika geçen ders ne görmüştük, neydi? Nedendi? Ne var bugün günlük olaylarda?

Tabi çocuklar dersi kaynatayım diye uğraşır ya hemen on dakikada toparlarsın” cümleleriyle anlatıyor. Öğrencilerin genellikle sıkıldığı ve soyut olan tarih konularında, onları, düşünmeye sevk etmek için nasıl bir yol izlediğini ise şöyle ifade ediyor; “Mesela Osmanlı tarihini çocuklar hiç sevmez ve dağılma dönemini. Ben çıkarım kâğıtları derdim ben bu konuyu size niye okutuyorum. Bu günümüzle ilgili nereye bağlayabilirsiniz gibi sorardım, yazdırırdım. Her çocuk da bağlayamaz.”

Derste kullanılan yöntemler sorulduğunda yöntemlerden önce öğrenciyi tanımak ve anlamak gerektiği üzerinde duran Ömer Özden, şunları söylemektedir:

Derse girdiğiniz zaman hangi öğrencinin ders çalışıp çalışmadığını, hangi öğrencinin sabah kahvaltısı yapıp yapmadığını, hangi öğrencinin aile parçalanması olup olmadığını kapıdan girince bilirsiniz. Kahvaltı yapmadan gelen öğrenciyi bilirsiniz. Yine siz öğretmenseniz, zaten öğretmenin en önemli özelliği o, kapıdan girdiğiniz zaman çocuğun ders çalışıp çalışmadığından önce hangisinin o gün hangi haleti ruhiye ile geldiğini bilmelisiniz. (Görüşme Kaydı: Ö. Ö.)

“En fazla tercih ettiği yöntemi “Soru-cevap yöntemi benim en çok kullandığım yöntem.” olarak belirtiyor ve öğrencilerin tarih derslerini sevmemesini verilen cezalar olduğunu düşünüyor ve düşüncelerini şu şekilde dile getiriyor; “Tarihte asla cezaya yer vermedim, cezayla tarih öğretilmiyor. Zaten bana gelene kadar öğrencilerin yüzde sekseninin tarihi sevmemesinin sebebi budur, tarihte cezalandıran öğretmenlerle karşı karşıya olmak.” Öğrenciyi tanımak ve öğrencinin her durumuyla hemhal olmak gerektiğini ise doktor-hasta benzetmesi ile anlatıyor. Öğrenciye saygı duymayı birçok diğer öğretmenimiz gibi o da vurguluyor.

Siz sınıfa girdiğinizde öğrenciyi tanıyorsanız şefkatiniz var demektir. Öğrenci sizden ışık alıyor demektir pozitif demektir. Siz negatifleşirseniz akşam çıktığınızda şayet sinir küpü olmadan çıkmışsanız, öğrencinin negatif enerjisini almadınız demektir. O gün öğrencinin moral bozukluğunu aile düzenini her türlü şeyini dinleyip ve ondan etkileniyor olmanız lazım. Siz profesyonel değilsiniz siz amatörünüz. Siz doktor değilsiniz, doktor hastasını bakar o gün akşama hastasıyla beraber hasta olmaz. Doktor hastasını bakar, hastasıyla beraber şeker hastası olmaz veya psikolog günde on tane psikolojisi bozuk hasta geliyor, hepsini dinliyor, kimisi şizofreni, kimisi bir başka hastalıkla geliyor. Eğer o hastalıklardan kapmış olsaydı o doktorun kendisi deli olması lazımdı. Çok etkilenen doktorların birçoğuna derler ki psikoloji doktoruna bak kendisi de gitmiş. Öğretimde aynıdır, öğretmen bundan çok etkilenir, öğrencinin durumundan etkilenir. Evine gider nesi var nesi yok bakar, yani bir öğrencinin başında bit var diye sınıftan çıkaracağınıza öğrenciyle beraber evine gitmeniz gerekir. Neden bit olduğunu bakarsınız karşıdan önden, öğrencinin ekonomik durumuyla mı ilgilidir, suları mı kesiktir, elektriklerimi kesiktir,

sabunları mı yoktur, ekonomik durumları nedir de o çocuk o hale gelmiştir. Bütün bunları araştırmak zorundasınızdır yoksa sınıf içerisinde çocuğun bit içerisinde olduğunu ifşa etmeniz, rencide etmeniz sizin iyi bir öğretmen olduğunuz anlamına gelmez. Siz kötü bir insansınız. Öğretmen baba değildir öğretmen öğretmendir. Öğretmen arkadaş değildir öğretmendir. Asla benim arkadaşım olamaz öğrenci, benim canımdır benim evladımdır ben onun öğretmeniyim, ben onun şefkatlisiyim, şefkat verecek en iyi yakın elemanıyım. Ben öğrencimle arkadaş gibiyim yok öyle bir şey arkadaş gibi olunmaz öğrenciyle mesafeni koymazsanız öğrenciye öğretemezsiniz. Öğrenciyi disipline etmek bağırarak değildir, ceza vermek değildir, not vermemek değildir. (Görüşme Kaydı: Ö. Ö.)

Öğrenciyi tanımak, ders içerisinde dikkatli olmak ve gözlemler yapmak gerektiğinden kendi yaşadığı bir örnekle bahsediyor:

Mesela tarih anlatırken bir gün soru-cevaba geçmeden önce ders anlattırıyorsun, tam o sırada iki öğrencime birisi öğretmen şu anda Tavas'ta biri de yine Tavas'ta hatta aynı okulda benim çalıştığım okul müdürü. Yanına vardım şu anda "neredesin" sorusunu sordum. Yanına yaklaştım kafasını okşadım. "Şu anda neredesin yavrum?" dedim. Yüzüme baktı "Hocam buradayım" dedi. "Ya yavrum bak senin burada olduğunu biliyorum, ama neredeydin" dedim. Aynen söylediği şey, evdeki iki ineği almış, kapıdan çıkmış ovaya gitmiş, harman yeri denilen yere gitmiş, inekleri gütmek üzereymiş ben yanına varmışım. Şimdi siz öğretmen misiniz eğer o öğrencinin dışarı çıktığını harman yerine gittiğini hissedemiyorsanız veya dışarda oyun oynadığını veya kaçak tuvalette şurada burada sigara içeceğini veya içmek üzere olduğunu hissedemiyorsanız, doğru bir öğretmen değilsiniz. Çok iyi gözlemliyor olmanız lazım, eğer öğrenciyi gözlemleyemiyorsanız o zaman size 55-60 kişilik sınıflarda zannederim on-on beş kişi falan öğrenci vardır önlere beş tanesi çok süper öğrenci onlarla dersi götürür bitirirsiniz. (Görüşme Kaydı: Ö. Ö.)

Kendisine de bir özeleştiri yapıyor ve derse hazırlıksız gittiği zamanlarda kaynatmasını anlatıyor. Öğretmelerin özverili çalışmalarının dersanelere ihtiyacı azaltacağını düşünüyor.

Benim böyle yaptığım zamanlar olmadı mı tabi ki oldu. Çok hazırlıklı olmadığım bir gün, gitmişimdir öğrencilerin biri dersi nasıl kaynatsa diye acaba bakmışımdır gözünün içerisine. O öğrencilerden biri Fenerbahçe'den bahsetmiştir, diğeri Galatasaray'dan bahsetmiştir, bu arada siz bir fitil verirsiniz ders kaynar. Zaten kırk beş dakikanın beş dakikası yolda beş dakikasını sınıf içinde defteri imzalarken beş dakikasını da muhabbetle geçirseniz olay bitti. Ondan sonrada dersaneler çok iyi, en iyisi. Ama siz yirmi beş dakikayı dolu dolu yaşatın yirmi tane dershaneyi kapatırsınız. Dershane çok iyi Milli Eğitim çok kötü, olur mu böyle bir şey Milli Eğitim kötü değil Milli Eğitimin elemanı kötü. Niye, yatıyorsun çünkü yirmi beş dakika Galatasaray'dı Fenerbahçe'ydi Trabzon'du diye geçiriyorsun. Herkes böyle mi tabi ki böyle değil çok mükemmel arkadaşlarımda vardı çalıştığım. (Görüşme Kaydı: Ö. Ö.)

Derste gözlemler yapmak gerektiğini ve öğrenciyi dinamik tutmanın önemini vurguluyor. Bunu yapmak için kendi kullandığı yöntemin kıssalar anlatmak olduğunu, kısasa seçiminde konuyu göz önünde bulundurduğunu belirtiyor.

Şöyle bir şey çok fazla kıssaya yer veriyordum. Yani kıssaya yer verirken nedir, tarihi kaynakların kıssaları vardır, siz hangi tarihi anlatacaksınız o bölümün kıssaları vardır. Tam öğrencinin uyduğunu hissettiğiniz anda veya zaten bir öğrencinin dinleme zamanı beş ile on dakika arasındır

hele hele ortaokul öğrencisinin. Eğer uyuma meyilleri varsa mutlaka bir iki kıssa anlatacaksınız ama anlatacağınız kıssada çok uyarıcı olmak zorunda, onu seçmek zorundasınız. Öğrenci hemen katılacak hep beraber gülecek o gülmeyi de çok zamanlamalı kesmeniz lazım. Aksi takdirde kıssalar öğreticidir bazıları kıssaların hikâye olduğunu masal olduğunu falan bahsetseler de benim için masal değil, benim için birçoğu gerçek ama o kıssa o tarihi hatırlamalarına sebep oluyor. (Görüşme Kaydı: Ö. Ö.)

Öğrenciden performansının üstünde beklentilerin olmaması gerektiğini düşünen

Ömer Özden, olumlu yönlendirmenin gerektiğini düşünüyor ve cezanın oluşturabileceği durumları yaşadığı bir olayı örnek göstererek anlatıyor.

Bugün bir şey yaşadım öğrenciyi öğretmen yüzün altında alırsanız cezalandıracağım diyor. Doksan altı alıyor öğrencinin kulağını çekiyor, öğrenci okula gitmiyor. Bugün yaşanan bir olay şimdi eğer kulak çekilmesi gerekiyorsa öğrenciye şu denilebilir “aşkım tatlım” çünkü küçük öğrenci yani, “tatlım doksan altının üzerinde bekliyordum senden” de elmacık kemiğinden öp muhterem. Kulağını çektiği için kulağı da acıdığı için, senden yüz bekliyordum demeden bunu söylediği için öğrenci bugün okula gitmiyor. Öğretmenlik bu değil işte, öğretmenlik o aradaki o ince nüans çok iyi yakalanması gerekiyor. Altı yedi tane öğrenci yüz almış bunun altındakiler doksan beş almış, üç öğrenci doksan altı almış doksan altı alan öğrencinin kulağını çekiyorsun o da acıyor. Biraz daha böyle halim selim büyütülmüş bir öğrenciyse öğretmenden nefret ediyor, ailede şayet vah öğretmenim dediyse bittiniz. Çünkü o öğretmen bitti yerle bir aile çok önemli öğretmene bakışını şekillendirmesinde çok önemli. Vah o öğretmene demek öyle mi yaptı dediyse öğrenciyi bir daha o öğretmenin yanına yaklaştıramazsınız, çocuğu kaybettiniz. Kaybettiniz şu anda o durumda şimdi o öğretmen o öğrenciye doksan altıdan dolayı eğer söyleyecek bir sözü varsa iki yanağından öpüp kulağına dört puan daha alamaz mıydın, o zaman ben seni şöyle kucaklayamaz mıydım hadi bu sefer dört puanı da alda gel diyebilseydi, o öğrenci yüz alırdı. Ama öyle yaptığı için o öğrenci bu dersi bir daha çalışmama gayreti içinde olacak, çünkü öğretmeninden nefret ediyor. Birde şu var ben çok başarılı olmayan bir öğrenciydim, tarihten bütünlemeye kalmış bir insanım şimdi öğrenciyi zayıf aldı diye ben hangi hakla, hangi yüzle, hangi vicdanla öğrenciye tarihten nasıl ceza vereyim. Nasıl kulağını çekeceğim doksan altı aldı diye, sen hep yüz mü aldın mübarek. (Görüşme Kaydı: Ö. Ö.)

İdeal öğretmen olarak her çocuğa şefkat gösteren ve seveni betimleyen Ömer

Özden, bununla ilgili yaşadığı bir anısını paylaşıyor.

Bakın bir şey anlatayım Kale ilçesinde şube müdürlüğü yapıyorum. Bir okulun mezuniyet törenine gittim. Gittiğim okulda bir öğretmen Fatma K. öğrencilere diplomalarını veriyor beşinci sınıftan mezun oluyorlar artık. Bende çok iyi bir şekilde tarıyorum. Öğrencilere sarılıyor sarmalıyor, bir öğrenci dikkatimi çekti her yeri uçuk yara bere içinde hasta, belli fakir bir aile çocuğu belki kafasında bit bile var. Fatma hoca bu çocuğu ne yapacak diye merak ettim. O gün orayı derhal terk ettim ve ağladım, şimdi bile duygulanıyorum. Fatma hoca orada o çocuğa bir sarıldı ki beş yıl onunla yaşamamış da sanki onu o doğurmuş. Öğretmenlik denen, şefkat denen şey bu, öğretmenliğin hası bu. (Görüşme Kaydı: Ö. Ö.)

Sezai Güneş kullandığı öğretim yöntemi olarak araştırma yönelik ödevler

verdiğini ve öğrenci merkezli olduğunu ve soru cevap yöntemini kullandığını “Öğrenci ağırlıklı işledim, sürekli araştırmaya yönelik ödevler verdim. Tabi onlar görevini

bitirdikten sonra derste toparlayıcı soru-cevap metodunu kullandım. Anlatım değil, anlatım akılda durmuyor. Soru-cevapla bu problemi çözmeye çalıştık. Soru-cevap zaten sosyal bilgilere özgü” sözleriyle ifade etmiştir.

“İlk yıllarda anlatma yöntemini çok fazla kullandım” diyen Musa Sabancı “Daha sonraki dönemlerde anlatma yönteminin yanlış olduğunun bilincine vardım.” diyor ve neden böyle düşündüğünü “Yani anlattıklarımızın çocuğun ne kadarını anlayabildiğini geri dönüşümün ne kadar olabildiğini gözlemledikten sonra baktık ki sürekli öğretmen anlatmakla bu iş olmuyor. Bizim deneyimsizliğimiz o dönemlerde ama daha sonraki dönemlerde soru cevap yöntemi, grup çalışması ve neden sonuç ilişkilerine bağlı öğretme yöntemlerini zaman zaman uyguladım” sözleriyle açıklıyor. Sosyal bilgiler dersinin konularını günümüz ile bağlantılar kurarak güncelleştirdiğini ve bu yöntemi öğrencilerin kafalarında soru işaretleri oluşturmak için yaptığından bahsediyor.

Tarihi olayları yorumlama geçmişle günümüz arasında bağlantı kurma derslerimde kullandığım yöntemlerdendi. Örneğin işte kapitülasyonları anlatırken Kanuni devrinde verilen kapitülasyonları, daha sonra 1876'daki Duyunu Umumiye'nin kuruluşunu, dönem içerisindeki kapitülasyonlar ile Duyunu Umumiye'nin tekrar bugünkü IMF arasındaki bağlantı kurardım daha sonra da Türkiye'nin borcundan da bahsetmişimdir. Tabi ki güncel olaylarla bağlantı kurarak çocuğun beyninde soru işareti yaratmak, başka bir şey de değildir. Gerçekleri de bir yerde çocuğa anlatmak gerekir, doğru bilgileri de anlatmak gerekiyor. Burada ekonomik bağımsızlıktan, yani bir ülkenin bağımsız olabilmesi için tam olarak ekonomik bağımsızlığını her zaman kazanması gerektiğini, inkılap tarihi derslerinde Atatürk'ün de bununla ilgili İzmir İktisat kongresinden başlayarak daha sonra ki dönemlerde yapmış olduğu çalışmaları, siyasi bağımsızlık kazanımların ancak ekonomik bağımsızlıkla var olabileceğini çocuklara aktarmışım. (Görüşme Kaydı: M. S.)

Musa Sabancı düşünen ancak düşünen ve problem çözme becerisi gelişmemiş bireylerin üretime katkı yapamayacağını ancak ülkenin gelişimi için üreten bireylere ihtiyacı olduğunu söylemektedir.

Öğretmen belirli vuruşları sınıfta yapmak zorunda, yapmadığı zaman işte ne olur, sorgulamayan, düşünmeyen, sorun çözemeyen öğrenciler yetişir değil mi? Bunun da örneğini görüyoruz yani adam üniversiteyi bitirmiş en küçük bir sorunla karşılaştığında çevre ve yaşam içerisinde sorunu çözemiyor. Ailesinden veya arkadaşından veya başka birinden yardım istiyor. İşte bu eğitimden kaynaklı, orada özgüveni alamamış çocuk davranış kazanamamış, sorun çözme yeteneğini kullanamamış, neden sonuç ilişkisi hiç kurmamış. Sürekli düz mantık gitmiş, ezberlemiş gelmiş sürekli sorgulamamış. Bunun için her zaman eğitimde ben çocukları sorgulayan, düşünen, neden sonuç ilişkisine bağlayabilen, sorun çözebilen özgür olan bireyler olarak yetişmesi için mücadele verdim. Bu yönde yetiştikleri zaman ne olacak dersin, o zaman üretim olacaktır. O yönde yetişen

insanlar ekonomisine katkı sağlar, üretime katkı sağlar, Türkiye'nin gelişmesine katkı sağlar. Ama diğer türlü yetişirse o yetişen insanlar mühendis de olsa öğretmen de olsa veya ne olursa olsun ülkeye çok fazla bir şey kazandırmazlar. Yani eğitimde bir amaç da üretime dönük olmalı sadece öğretmeye değil. Eğittiğin kişi bir şey üretebilmeli, doğadan üretecek, bulunduğu çevreden üretecek, mesleğinden üretecek veya herhangi başka bir alandan üretecek, üretmek zorunda. Üretmediği zaman o insanı sen neden istiyorsun ne işe yarar değil mi? (Görüşme Kaydı: M. S.)

Musa Sabancı isteyen öğrenciler için bilgiye ulaşmanın artık çok kolay olduğunu ve öğrencilere bilgi aktarımından daha fazla tartışma yöntemini kullandığını söylüyor. Bununla öğrencilerde düşünceye saygı ve hoşgörü davranışlarını geliştirmeyi hedeflediğini ve bunun için yaptıklarından bahsediyor:

Ben derslerimde tartışma yöntemleri çok kullandım Değişik düşüncede oğlum sen bu konuda ne düşünüyorsun ya da diğeri sen bu konuda ne düşünüyorsun, düşünceni söyle. Karşı taraftaki öğrenince de senin bu düşünceyle ilgili fikrin nedir, kendi düşüncen nedir, bu şekilde tartışma yöntemini kullandım. Çoğunluğu bu şekilde tartışmayı temel esas aldım. Ya da buna bağlı olarak çocuğun hangi davranışta gelişmesini istedim, düşünceye saygı, hoşgörünün gelişmesini hedefledim. Bilginin yanında o davranışı kazanması benim için önemliydi. Bilgi de aktardık ama şimdi bilgiye ulaşmak daha kolay, isteyen öğrenci için, o zamanlarda ulaşmak zor. Eski bizim öğretmenlik dönemimizde bütün bilgi öğretmede, öğrencinin kaynağı yok. Sadece işte defteri, kalemi, ders kitapları varsa var, bunun yanında ansiklopedi bulmak veyahut yardımcı kaynak bulmak zor. (Görüşme Kaydı: M. S.)

Öğretmen okulu mezunu olan İbrahim Büyükçulhacı'nın dönemine göre çok farklı metotlar kullandığını söyleyebiliriz. Uyguladığı yöntemlerin başında grup yöntemi olduğunu ve nasıl uyguladığını “grup çalışmasına daha çok önem veriyorduk. Öğrencileri gruplara ayırarak konuları onlara verip, grup olarak öğrencilere anlattırırım. Sınıftaki çocuklar da onların eksiklerini tamamlar, eksik söylediklerini söyler ya da grup anlatımında artıları eksileri varsa onları da sınıf takip eder tamamlardı.” sözleriyle ve öğretmen okulunda öğrendiklerini öğretmenlik hayatında uyguladığını “...öğretmen okulunda uygulamaya gittiğimizde geri döndüğümüzde sınıfta neler konuşuyoruz neler anlatıyoruz. Aynı ona benzer bir yöntem uyguladım ben de. Örneğin siz ders anlattığınız grup arkadaşlarınızla tatmin oldunuz mu, neler bekliyordunuz, neler anlattı, neler anlatılmadı?” şeklinde anlatmıştır. Bazı durumlarda düz anlatım metodu da kullandığını söyleyen İbrahim Büyükçulhacı, bu yöntemin öğrencilerde bilginin kalıcı olmasını sağlamadığını bu yüzden görsel materyallerden faydalandığından bahsetmiştir.

Yani sadece İstanbul'un fethinin nedenlerini siz anlatırsınız bitirirsiniz, öbürü sonuçlarını anlatır, öbürü olayları anlatır, tabi bunlar da oluyordu. Tabi ki kullandık ama düz anlatım metodu öğrencileri çok aktif olarak işin içine atamadığımızdan dolayı çok kalıcı olan bir metot değildir. Düz anlatım metodunu kullanırken ben tahtayı çok iyi kullanırdım. Örneğin harita çizmem gerekiyorsa sosyal bilgiler dersi Ege Bölgesi harita illa ki çizerdim. Ben kendim çizerdim tahtaya haritayı ve harita içeriğini doldurarak anlatırdım. İşte dağlarını, bitki örtüsünü, özelliklerini. Bu da düz anlatım ama biraz görsele dayalı bir düz anlatım. Yani görsellik olmalı düz anlatımın içinde. (Görüşme Kaydı: İ. B.)

Görüşülen emekli sosyal bilgiler öğretmenleri içinde en özgün yöntemlerden birini uygulayan İbrahim Büyükçulhacı, sosyal bilgiler dersine uyguladığı yöntemi anlatıyor:

Bunun dışında örneğin ben çocuklara gazete aldırırdım. Herkes illa ki bir gazete alacaktı. Kaç kişi var 35 kişi sınıfta beş kere yedi 35. Yedişer kişiye bölüştürüp, beş grup çıkartıp, onlara tirajı en yüksek gazetelerden beş tanesini yazarız ve o beş tanenin içinden kura çekme yöntemiyle çocuklara gazete aldırırdım o dönemlerde. Mesela bugün yapsaydım o işi çocuklar Türkiye-Rusya olaylarını takip ederdi. Ben mesela bir sene hatırlıyorum 1979 ve sonrası için İran-İrak Savaşı'nı takip ederdi benim öğrencilerim. Sosyal bilgiler biraz günlük olaylara dayalı olduğu için biz gazeteler üzerinden hareketle güncel olaylardan ana konuya dönme şeklinde ders işliyorduk. Bugünkü ilişkilerden yola çıkarak anlatarak geriye dönük olarak boğazlar meselesini Rusya'nın sıcak denizlere inme arzusunu işleyebilirsiniz. (Görüşme Kaydı: İ. B.)

Yine İbrahim Büyükçulhacı kendi yetenekleri doğrultusunda özgün bir yöntem uygulayarak derslerde bölgelerin kültürel değerlerini taşıyan türküler söylediğinden bahsediyor:

Benim sesimde güzeldi biraz zaman zaman çocuklara türküler söylediğimizde olurdu. Bir 20 dakika ders işledik ya da 30 dakika sonra onları dinlendirmek için hadi bakalım durun size bir türkü söyleyeyim, tarih dersinde coğrafya dersinde türkü söylenmez diye bir şey yok, söylersiniz. Ege bölgesini okuturken Ege bölgesinin içinde kültürel özelliği, folkloru, zenginliği olan iller var değil mi? Muğla var Kütahya var Acıpayam'da Denizli'de ve oralardan da bir tane türkü okuyuver. (Görüşme Kaydı: İ. B.)

İbrahim Büyükçulhacı öğretmen okulunda uygulanan etüt saatlerini örnek olarak öğrencilere ders çalışma saatleri koyduğunu ve o saatlerde öğrencilerinin evlerini dolaştığını, verdiği saatlerde çalışmayan öğrencilerin ailelerine kızdığından bahsediyor. Bu çalışmaların sonunda başarılı olan öğrencilerini anlatıyor ve eğitim öğretimin sadece sınıf içinde olmayacağını vurguluyor:

O dönemlerde ben çocuklara çalışma saatlerini koyuyordum. Yatılı okuldan geldiğimiz için yatılı okuldakiler gibi nasıl yapıyorduk. Diyordum ki yemekten önce bir saat günlük dersleri tekrar edeceksiniz. Unutmamanız için tekrar şart unutmamanın tek yolu tekrardan geçer. Eve gidince yemekten önce bunu tekrar edin. Mesela üç buçukta okuldan çıkıyorsunuz eve vardin dört oldu. Biraz

başka işlerine baktın altıda oturacaksınız yediye kadar bir tekrar yapılacak. Ondan sonra akşam gece yemekten sonra dersine başlayacaksın saat 10'a kadar ders yapacaksın. Ders saatleri verirdim. Bunun dışında o saatlerde kendi arabamla ev ev dolaşırdım ben tek tek. Yani çocuklar ne yapıyor. Örneğin bu Ayşe Ö. dediğim kızım yufka sularken yakaladım, yufka suluyor. Yani benim verdiğim saatlerde ders çalışması lazım, yufka sulamak nedir? Annesi sula demiş, sulamayacaksın kızım. Şimdi orada tabi beni de tanıdıkları için ben annesine kızıyorum, bu çocuğun bu saatte yufka sulaması gerekmiyor ders çalışması gerekiyor diye. Siz neden yufka sulattırıyorsunuz diye söylediğim zaman bana bir şey demiyorlardı yani sevdikleri saygı duydukları için. Mesela başka bir öğrenciyi, Ayşe eczacı oldu, bulaşık yıkarken yakaladım. Ramazan polis oldu, o çocuğu elinde tahta bir dal parçasının yapraklarını ayırırken yakaladım. Keçiye hazırlayıveriyormuş babası öyle demiş, keçilerin otunu hazırla. O da işte dalları ayırıyor falan. Ona kızdım mesela, ben kızarım babasına da kızarım, annesine de kızarım bir şey demez onlar bana. Bir başka öğrenciyi dedesiyle kahvede yakaladım. Çalışma saati vermişim, o saatte gitmiş adam kahvede dedesiyle oturuyor. Dedesine diyorum, burada ne işi var bu çocuğun, "onu ben getirdim hocam" diyor kızmasın diye. Aynı yatılı okuldaki gibi, bizde de vardı ya öyle etüt saatleri, sabah olurdu, akşam olurdu onları uyguluyordum. Tabi bunları uyguladığımız dönemde, o çocukların hemen hepsi başarılı oldu. Eğitim öğretim faaliyeti budur. Yani şimdi sadece sınıfta olmaz ki. Dışarıdaki öğrencinin çalışma portföyünde çocuğu eğitim öğretim faaliyeti içerisine sokmaktır. Dedesiyle kahvede otursa mı daha iyi oturup evinde ders çalışsam mı daha iyi? Kendi arabamızla kimseden beş kuruş para almadan yakıt parası almadan sürekli koşturuyordum. Uygulamayı iki yıl sürdürdük. O çocuklar çok başarılı oldular hepsi. Onların içerisinde mesela bir tane çocuk var doktor oldu, kalp doktoru, operatör. Bir de şeyi çok yapıyorduk, sosyal aktivite. (Görüşme Kaydı: İ. B.)

Okulda rehberlik dersi saatlerinde etkinlikler düzenlediğini ve en yaramaz öğrenciyi eğitim öğretim faaliyetinin içine sokmak için tiyatro oyununda başrol verdiğinden bahsediyor.

Benim branşım değil ama ben halk türküleri korosu yetiştiriyordum. Branşım değil tiyatro yapıyorduk sürekli. Okulun en yaramaz çocuklarına tiyatrodaki başroller veriyordum. Ben gerçekten yaramaz ele avuca sığmayan bir çocuk Reyhan, o kadar yaramaz ki ele avuca sığmıyor. Ben tiyatro oynatıyorum, ona başrol veriyorum mesela, ancak öyle idare edebiliyordum. Biz o çocuklara yıllarca tiyatro oynattık, halk türküleri korosu, flüt korosu, bunlar benim kendi ana branşımın, sosyal bilgilerin, yanında yürüyen işler. Yani bunlar için para almıyorsun, teşekkür takdirde almıyorsun. Sosyal kısmı tabi ki bunlar, yani sadece sınıfta bitmiyor ki iş. Çarşamba günü öğleden sonraları bu işleri yapıyorsun. O zamanlar şey vardı galiba çarşambaları öğleden sonraları rehberlik hizmetleri, haftada üç saat gibi zaman ayrılıyordu ya onları değerlendiriyorduk. Bu çocuklara aktivite yapıyordu öğrenciyi eğitim öğretim faaliyetinin içine ne kadar çok sokarsanız o kadar çok yararlanıyorsunuz. (Görüşme Kaydı: İ. B.)

İbrahim Büyükçulhacı, öğrenciyi bilgiden ziyade bilgiye nasıl ulaşılacağını öğretmek gerektiğini ve bunun için öğretmenin bunu bilmesi gerektiğini anlatmaktadır. Bunlardan biri olarak da harita okumayı örnek vermektedir.

Öğretmen neyi nerede bulabileceğini bilen adamdır. Çünkü sonuçta hepimiz insanız, tekrar etmediğin sürece ya da günlük olaylarda sürekli kullanmamışsan elbette ki unutursun. O zaman ben bu bilgiye nasıl ulaşırm, nerde ulaşırm şeklinde düşünürsün. Öğrenciyi de bunu verirsen öğrenciler de kolay ulaşır bilgiye, yani aslında öğrenciyi öğretmekten çok bilgiye nasıl ulaşır onun yolunu öğretmek lazım. Çünkü sizin öğrettiğinizi nasılsa unutuyor o, unutacak yani. Siz şimdi

sosyal bilgiler bölümünde olmasanız sosyal bilgilerle ilgili örneğin; Malazgirt savaşının ne kadarını hatırlarsınız? Sebep sonuç üzerinde durulması gereken odur. Sebep sonuç ilişkisi çünkü sebepler sonuçları doğurur, sonuçların başlangıcı sebeplerdir gibi. Hani her şey birbirine bağlıya onu derslerde vermek lazım. Bir de coğrafya da harita okuma vardır. Haritayı önüne koyup da siz okuyabiliyorsanız, örneğin Fransa, haritaya bakarak Fransa 'yla ilgili birçok şey söyleyebilirsiniz. Nerededir Fransa bakıyorsunuz Batı Avrupa da, nerde okyanus kıyısında o zaman iklimi okyanus iklimi. Güneyinde nerde var Akdeniz iklimi o zaman güney kesimlerinde Akdeniz iklimi var. Bir şey bildiğinize değil oradakilere bakarak bilgi üretiyorsunuz. Akdeniz iklimiyse bunun bitki örtüsü nedir, makilerdir. Tarım ürünleri nelerdir, işte zeytindir portakaldır muzdur çünkü Akdeniz ikliminde onlar yetişiyor. Haritaya bakarak dağlarını görüyorsunuz, yüksekliklerini görüyorsunuz, iklim beş yüzün üzerindeyse ağaç sınırı bitmiş onları görüyorsunuz. Orada haritaya bakınca görmüyor musunuz yazıyor zaten metresi yüksekliğinin. O zaman ne yapacaksınız öğrencinize, işte Melek sen yarın bize Fransa 'yı ezberle gel bakalım anlat demekten ziyade harita okutmayı öğretirseniz, verin eline Fransa haritasını baka baka öğretsin size. Anlatabilir mi, anlatır. Harita bilgisi olan köşeyi okumayı öğrettiniz mi çocuğa bütün dünyayı öğretmişsiniz demektir. Yani öğretmenlikte biraz benim yaptığım işlerden birisi bunlara önem vermek bunları yapmak. İşte İzmir'le Aydın arası kaç kilometre ezberlemesine gerek var mı, yok. Haritadan ölçsün, ölçeğine bakarak hemen buluversin sana kaç km olduğunu. Biz biraz dedim ya öğretmen okulu çıkışlı olduğumuz için teoriden ziyade pratikten teoriye nasıl ulaşılır ya da pratikle teori birebirine nasıl birleştirilir, biraz öyle çalışıyorduk. (Görüşme Kaydı: İ. B.)

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin alan bilgisinin yanında ders ile ilgili yerleri gezip görmesinin gerektiğinden bahsetmiştir. Kendisi sosyal bilgiler dersinde anlattığı yerleri çok geç yaşlarda gördüğünden yakınmaktadır. Dersleri teoriden kurtarmanın eğitimi ezberden uzaklaştıracağını düşünmektedir. Ezbere dayalı eğitimin insanların gözlem ve sorgulama yeteneğini yok ettiğini düşünmektedir. Çalıştığı bir kurumda öğretmenlerin gözlem yeteneği olmadığını yaşadığı bir anıyla dile getirmiştir.

Ben size şeyi de anlatayım, eğitim sisteminde uyguladığınız yöntemler dediniz ya şimdi eğitim sisteminde sosyal bilgiler dersi biraz teorik ders olarak görülüyor, yani anlatır geçersin. Hâlbuki öyle değil, ben bunun eksikliğini çok duydum meslek hayatımda. Örneğin ben gerek ilkokul öğretmeni olana kadar gerek ortaokul öğretmenliğine başlayana kadar ileriki yıllarda çocuklara anlatacağım konuların birçoğunu öğrencilik hayatımda görmemişim. Örneğin peri bacaları ben peri bacalarını kırk yaşında gördüm. Görmemişsiniz, görmediğiniz bir şeyi çocuklara nasıl anlatacaksınız. Kitaptaki resimlere bakarak anlatacaksınız. Ezbere dayalı ya da kitapta peri bacaları nasıl anlatılıyorsa sizde onu algılayıp, öğrenip, ezberleyip, onu anlatacaksınız. Ezbere dayalı bir yöntem, yanlış. Örneğin Çanakkale, ben yine emekli olana kadar Çanakkale'yi görmedim. Sosyal bilgiler öğretmeniyim, Çanakkale'yi bilmiyorum. Sosyal bilgiler öğretmeni olmuş ama çocuklarına ne anlatacak o, görmemiş resimlerine bakıp anlatacak. Resimlerine bakmakla pamuk kalenin travertenlerini, anlayabilir misiniz? Şunu anlatayım, ben çalıştığım yıllarda okul bahçesinde nöbetçiyken liks türünden [bir çeşit sarmaşık otu] tepeden kopardım iki buçuk yaprak, biliyorsunuz çayında tam üstteki iki buçuk yaprağı kıymetlidir. Trabzon'da çalıştığım için biliyorum, kopartım oradan gittim öğretmenler odasına. Dedim ki bakın size bir şey göstereceğim arkadaşlarımızın biri bana göndermiş, bu çay yaprağıdır, görmediyseniz görün. Gösterdim, hepsi hayranlıkla baktılar, hâlbuki her gün önünden geçiyorlar. Sabah okula girerken öğleden sonra çıkarken görüyor onu, farkında değil. Birisi de diyemedi ki kardeşim bu çay değil bu lüks türün yaprağı. Neden, gözlem yeteneğimiz de yok bizim. Yani siz çocuklara bilimsel çizgi

olarak deneyi, gözlemi yaptırmazsanız, sonra büyüyünce de algılaması zayıf oluyor. Her gün önünden geçiyor ama fark edemiyor onu. (Görüşme Kaydı: İ. B.)

Sosyal bilgiler dersinde bütün doğanın deney olarak kullanılabileceğini söyleyen İbrahim Büyükçulhacı, düşüncesini “Eğitim de işte teoriden ziyade, düz anlatımdan ziyade, hani sosyal bilgilerin laboratuvar deneyi olmaz, ama bütün doğayı, bütün toplumu sen laboratuvar olarak kullanabilirsin. Deney yapmak için illa dört duvar mı lazım. Sen çıkar doğaya çocuğu, geçmişte insanların yaşadığı yerleri göster, işte o da bir gezi gözlem deneyi.” şeklinde ifade etmiştir.

Müveyla Özünlü kullandığı öğretim yöntemini “En başta soru-cevap onu çok kullandım.” şeklinde ifade ederken sözlerine kullandığı materyalleri “Bizim zamanımızda ne projeksiyon var ne bir şey var. Ancak biz elimizdeki haritayla, küreyle, dünyayla ve daha çok bölgeleri işlerken şehirlerin kartpostallarıyla onları göstererek” ekliyor ve gezip görmenin önemini anlatıyor; “Mesela bir Kapadokya’yı anlatacaksın ama ben kendim görmemişim ki Kapadokya’yı.” Ben sonradan Atatürk’te çalışırken gittim Kapadokya’ya. Ondan sonra ders anlatmam çok farklılaştı tabi ki. Kedim gördüğüm için oraları.” Öğretmenlerin, özellikle sosyal bilgiler öğretmenlerinin coğrafi özelliği olan yerleri görmesi gerektiğini belirtiyor; “Ben sosyal bilgiler öğretmenlerinin öncelikle yurdu gezmesini, tanınmasını, bakanlığın bu konuda bir ödenek ayırması gerektiğini düşünüyorum. Sen görmüyorsun kendin de televizyon, internet olayı yok çok fazla, elimizde materyal yok çocuklara aktarabileceğimiz.” Sosyal bilgiler dersi hayatın içinden bir ders olduğundan günlük hayattaki pek çok şey materyalin ders için öğretim aracı olabileceğini ve kendinin bunu nasıl yaptığını “Biz ne bulduysak, mesela bir Türkiye’de yetişen ürünler; pamuk tarlasından pamuk, haşhaş tarlasından haşhaş bulup getirmişizdir çocuklara. Ben kendim kartpostalları çok kullandım. Yeşilköy’e geldiğim zaman bir projeksiyon getirttik. Filmeler, slaytlar gösteriyorduk. Mesela gazetelerden, dergilerden bulduğum şeyleri, resimleri keserdim.” şeklinde anlatıyor.

Öğretmen okulu mezunu olan Nail Kayasu, eğitim yöntemi olarak benimsediği anlayışı “Melek ben şuna inanıyorum, yaparak yaşayarak öğrenme.” sözleriyle ifade ediyor ve ekliyor; “Yakından uzağa ilkesi benim olmazsa olmazımdır. Sosyal bilgiler kitabı genelde Karadeniz bölgesinden başlar. Dikkat ettin mi hiç bak dikkat et, Karadeniz’den başlar ama öğretmene oda hak tanımıştır, seçicilik hakkı tanımıştır Ege bölgesinde yaşayan bir çocuğu Karadeniz’den başlatılmaz. Ege bölgesinden başlayacaksın, yakından uzağa gideceksin.”

Çok sıradan düz anlatımın kullanıldığı derslerde sıkıldığını söyleyen Pernür Şimşek, “Benim kendi kendime geliştirdiğim yöntemler vardı” diyor ve ekliyor “Hiçbir zaman kendim bir tarih dersine böyle sıradan anlatılması istemem. Ben daha çok drama yani canlandırarak ve biraz daha olayları güncelleştirerek anlatmayı çok seviyorum.”

İşte çok sıradan bir ders anlatmayı çok sevmiyorum. Canlandırarak işliyorum, çünkü orada canlandırma onlara oyun gibi geliyor. Hepsini [öğrencileri] içine atmaya çalışıyorum ben. Rol alıyorlar, mesela Anadolu’da kurulan ilk Türk beyliklerini anlatıyorum. Hepsi bir bey oluyor, yani hepsi neler yaptığını anlatıyorlar. Tabii ki bu oyun içerisinde onu öğreniyor mutlaka. Yani o biraz sıradanlıktan çıktığı için çocukların ilgisini çekiyor. Güncel olaylar da mesela küresel ısınmayı anlatıyorsunuz. Küresel ısınmanın dünyamıza olan etkileri, mesela şu mevsimsel değişiklikler, en basiti çevre kirliliğini anlatıyoruz, çevremize bakıyoruz. Yani çocuklar bu konuda ne kadar duyarlı diye kontrol ediyoruz. Mesela bahçeye çıkarıyoruz, en basiti bahçede ne var. Herkes bu şekilde çöp atarsa dışarıya, ne olur sonuçları falan tartışıyoruz. Güncelleştirmek için her olayın bir tarafını buluyorum ben. O çocuklarda daha bilinç yaratıyor. Belki daha bir kalıcı oluyor. Daha bir iz bırakıyor diye düşünüyorum. (Görüşme Kaydı: P. Ş.)

Kullandığı yöntemler sorulduğunda “O yönden ben biraz kendimi uçuk kaçık olarak kabul ediyorum” diyen Zariyfe Arık, değişik yöntemler denediğinden bahsediyor ve öğretmenlerin derste daha özgür olmasının farklı yöntemler kullanımına etti ettiğini şu sözlerle ifade ediyor. Zariyfe Arık 1970’li yıllarda öğrencilerine filmler izlettiğini anlatıyor.

Şimdiki gibi kontroller çok fazla yoktu. Biz daha özgürdük. Şimdi yönetmelikler, müdürler, siyaset, baskı şu bu derken öğretmenleri böyle bir cenderenin içine aldılar. Ne söylesek suç olur korkusu var. Biz baya[ğı] özgürdük... Ders yaparken bir bahane bulur dışarı çıkarırdım. Bir film bulur gelirdim. Devletin öğretici sinema filmleri vardı. ÖFM [Öğretici Filmler Merkezi] vardı, siyah-beyaz filmler. Bir perde küçücük bir makine onları bulur gelirdim hemen ben, bütün okula o filmleri gösterirdim. 70’ler falan. Halk Eğitimden miydi, bir yerlerden alırdık onları. Dilekçeyle, şu tarihler arasında alacağız diye yazardık. O tarihlerde artık benim dersim olan bütün sınıflar izlerdi. Veya dışarı çıkardık, okula yakın müze vardı

Eskişehir’de. Bahara doğru, özellikle ben doğaya tutkulu biriyim, bahane ederdim müzeye götürürdüm çocukları. Bütün benim sınıflarım o hafta müzeye. (Görüşme Kaydı: Z. A.)

4.8. Emekli Olma- Mesleği Bırakma

Görüşme yapılan emekli sosyal bilgiler öğretmenlerinden üçü çalışmaya devam etmektedir, dokuzu emeklilik hayatı yaşamaktadır. Adem Kılınç İlçe Milli Eğitim Müdürü, Pernur Şimşek emekli olduktan sonra özel bir okulda sosyal bilgiler öğretmeni ve Ömer Özden emekli olduktan sonra Yüksek Öğrenim Yurt Müdürü olarak çalışmaktadır. Öğretmenlerimize “neden bıraktınız?” sorusu sorulduğunda çok farklı cevaplarla karşılaşılmalıdır. Sağlık nedenleri ve *eğitim sisteminin değişmesi/bozulması* çokça tekrar edilen nedenlerdir.

Sezai Güneş, okullarda artık paranın eğitimin önüne geçmesinden ve eğitimin kalitesinin düşmesinden duyduğu rahatsızlıktan dolayı emekli olma sürecini anlatıyor:

Okullarda artık paralı sisteme geçildiği için bıraktım. Okullarda eğitimin önüne geçti para. Nasıl geçti? Ben Namık Kemal’den emekli oldum. Aynı sistemi [hafta sonu ücretsiz kurstan bahsediyor] burada da yapalım dedik, yaptık. İki sınıf vardı bizim son sınıf bunlardan 60 kişiden 40’ı Anadolu-fen liselerine gitti. Bu duyulunca tabi, çevreden her yerden Namık Kemal’e kayıt geldi. Burada başarılı öğrenci mi geliyor başarısız öğrenci mi? Bunu müdüre hanıma söyledim. Bakıyor musunuz önceki geldiği okuldan araştırıyor musun? “Bakmadık. Ee? Para veriyor.” Benim sınırlarım bozuluyor. Ertesi sene okulun performansı düşüyor. Böyle olmayacak verdim dilekçeyi. (Görüşme Kaydı: S. G.)

2004’te emekli olan Gülten Tok emekli olmasını ilköğretim okullarındaki tek binada eğitim verilmesinin öğretmenleri rahatsız ettiğini “Mesleği bırakmak demeyelim de bazı şeyler vardı benim canımı sıktı. İlkokul ortaokul bir aradaydık, belki yanlış olacak ama ilkokul ortaokul öğretmenleri arasında bir farklılık olur. Tabi liseyle ortaokul arasında olduğu gibi” sözleriyle ifade ediyor ve farklılıkları “Onlar yesin, içsin, gülsün çok severler. Bizde daha bir ciddiyet vardır, hanım hanım otururuz döpiyesli, fularlarımız bağlı, yemeğiz içmeyiz, öğrenci pasta getirecek falan yok öyle bir şey. Bizde öyle erkek arkadaşlarla haha hihi yoktur.” şeklinde anlatıyor. Bu durumun öğrencilerin hareketlerine etkilerini “Yavaş yavaş öğrencilerimiz çıkırından çıktı. Bizim o koca koca gördüğümüz

ortaokul 8.sınıf öğrencileri sanki ilkokul 3 öğrencisine dönüştü, çocuklaştı.” Şeklinde değerlendiriyor. Bunlardan başka velilerin okullardaki eğitimin içinde olmasından duyduğu rahatsızlığı “Onu geçtim, öğretmen odasını beraber paylaşıyoruz. Veliler geliyor, sanki ev, gülmeler konuşmalar. Velilerin her şeye karışması bu yavaş yavaş ortaokula da kaydı. Dayanamamaya başladım” belirtiyor.

Öğretmenlerin çoğu emekli olma nedenlerinin kişisel durumlar olduğunu belirttiler. Bunların içinden Zariyfe Arık artık gözlerinin görmemesinden dolayı emekli olduğunu “Artık defteri görmemeye başladım. Kürsüde duruyor ya defter, geliyorum açıyorum defteri görüntü karıncalanıyor. Gözlük takma zamanım gelmiş. Bende kendime onu yediremedim” sözleriyle anlatıyor. Emekli olduğunu tatilin bitmemesinden anladığını ise şöyle ifade ediyor. Gezmeyi severim, tarihi yerler gezmeyi, okumayı ve sporu severim. Zamanı dolduracak aktiviteler çoktu. İlk ay emekli olmuşken işlerimi halledeyim dedim. Oraya koştur buraya koştur, bir ay geçti tatil bitmiyor. Ben dedim emekli oldum tatil değil bu.” (Görüşme Kaydı: Z. A.)

Sağlık nedenlerinden dolayı emekli olmak durumunda kalan Ayşe Baldan sağlık durumunu “Guatr ameliyatı oldum. Ameliyat sonrasında ağır bir alerji oldum. Sonrasında ses telimin felç olduğu ortaya çıktı. Aslında lojmanda oturuyordum yerim çok güzeldi. Rahatımız da iyiydi ama. Ses teli olunca sosyal bilgiler anlatım dersi çok fazla sıkıntı yaşadığım için ayrıldım” sözleriyle anlatıyor. Emekli olduktan sonra hissettikleriyle ilgili sözleri ise şu şekildedir:

Boşta kalmış gibi oldum. Her gün sabahleyin okula giden çocukların arkasından bakmayı çok severim. Çocuklarım her gün işe gidiyor onlara bile iyi dersler derim. Çok hoşuma gitti öğretmenlik hayatı. Okullar ilk açıldığında çok tedirgin olurum, yolda okula giden çocuklara bakarım. Seviyordum mesleğimi. (Görüşme Kaydı: A. B.)

Emekli olmayı düşünmediğini “Ben hiç bırakmayı, emekli olmayı hiç düşünmüyordum da herhalde nasip o kadarmış. Arkadaş dedi ki hadi emekli olalım. Bende bir anda ertesi gün okul müdürüm yalvardı yakardı. Ama ben karar verdim biz

anlık işte” sözleriyle ifade eden Müveyla Özünlü emekli olduktan sonraki duygularını “Çok üzüldüm. Yani baya[ğ]ı üzüldüm” şeklinde belirtiyor.

Emekli olmayı “çocuklardan ayrılmak” olarak nitelendiren Nail Kayasu, bu durumu sesi duyulanarak “Valla çocuklardan ayrılmak çok zordu be Melek” şeklinde ifade ediyor ve özel okulda idareci olarak çalışana kadarki duygusal durumunu “Ben emeklilikten sonra uzun süre sokakta çocukların arkasından baktım ruhsal depresyona girecektim nerdeyse.” sözleriyle anlatıyor.

4.9. Emeklilik Sonrası Mesleğe İlişkin muhasebe “Mesleğe Geri Dönsem...”

Emekli öğretmenlerimizden bir cümleyi tamamlarını istedik. Bu cümle “Öğretmenlik mesleğine geri dönsem...”di. Sorulmasındaki amaç öğretmenlerin mesleki olarak doyumlarını tespit edebilmek ve öğretmenliğe ilişkin “keşke”lerinin olup olmadığını anlamaya çalışmaktı. Verilen cevaplar kendinden emin ses tonuyla “kaldığım yerden devam ederim” ve benzeri şekildeydi. Zariyfe Arık; “Aynı şekilde yöntemlerimle devam ederim. Kendi bildiğim gibi yaparım.” Ve Adem Kılınç; Öğretmenlik mesleğine geri dönsem. Bıraktığım yerden devam ederim sosyal bilgiler öğretmenliğinden. Ama öğrencilerle iç içe hasbihal çayı, kahveyi öğrencilerle içmem gerekir. Öğretmenler odasında onun bunun dedikodusu yapmanın bir anlamı yok” sözleriyle benzer şekilde cevap verenler arasındaydı.

Meslek hayatının bazı dönemlerinde idarecilik yapmış olan Ömer Özden, mesleğe geri dönse idarecilik yapmayacağını ve nedenlerini “Herhalde ger dönsem idarecilik yapmazdım. İdareciliğe başlayınca bazı şeyleri ihmal ediyorsunuz nedir ihmal ettiğiniz şeyler; öğrenciyi ihmal ediyorsunuz, öğretmenle baş başa kalıyorsunuz. Genç varsa o ülkede gelecek var demektir. Gençliği ihmal etmemek için de öğretmen olmak gerekiyor.” sözleriyle belirtmiştir.

Emekli olduktan sonra on yıla yakın özel okulda idarecilik yapan Nail Kayasu, öğretmenlik mesleğine geri dönse yine aynı enerjiyle çalışmaya devam edeceğini belirtiyor.

Öğretmenlik mesleğine geri dönsem şevkle bu işi yine yaparım yani. Ve ben kendimde o enerjiyi görüyorum Melek. Gençlere taş çıkartacağıma inanıyorum. Bak 67 yaşındayım ve o enerjiyi kendimde hissediyorum. Sınıfta hiçbir zaman oturmam oturmam huyumdur. Yine şevkle bu mesleği icra etmeye çalışırım. O enerjiyi de kendimde görüyorum. (Görüşme Kaydı: N. K.)

Mesleğe geri dönse günümüz teknolojik imkânlarını kullanmak istediğini belirten Pernur Şimşek, teknolojiyi çok kullanmasa da eğitimin bir parçası olduğunu söylüyor.

Milli eğitimde çalışmaya devam ederdim. Dediğim gibi o dönemlerde bizim görev yaptığımız zamanlarda devlet okulları bu kadar teknolojik değildi. Bu kadar araç gereç bakımından zengin değildi. Belki yani tekrar döndüğümde yapamadığım şeyler o teknoloji geliştirmek eğitim ve öğretimde. Hani ben çok da aman aman yedi yirmi dört teknoloji de kullanan bir öğretmen değilim sınıflarda ama teknolojiye vazgeçilmez bir parçamız aslında. (Görüşme Kaydı: P. Ş.)

Sezai Güneş eğitimdeki aksaklıklar dolayısıyla mesleğe geri dönmek istemeyeceğini “Şu anda isterim ama bu şartlarda istemem. Biraz daha öğretmene değer verilmesi lazım” sözleriyle ifade ediyor ve ekliyor “İsteyerek bu seçtim ama isteyerek de ayrıldım.”

Öğretmenlerimizden Ayşe Baldan mesleğe geri dönse yapamadığı bir şeyi yapmak istediğini belirtiyor; “Serinhisar’daki öğrencilerimi Pamukkale’ye götürürdüm hatta Anıtkabir’e götürürdüm. Keşke onu yapabilme şansım olsa.” Müveyla Özünlü öğretmenlik yaptığı zamanlarda ona doğru görünen ancak ilerleyen yaşıyla birlikte fark ettiği bir şeyi düzeltmek istediğinden bahsediyor; “Öğrencilerime davranış şeklim çok daha farklı olurdu. Çoğu haylazlıklarını yaramazlıklarını görmezdim. Gençken biraz daha ideal oluyorsun, onların her şeyiyle mükemmel olmasını istiyorsun. Ama hayat tecrübeleri gösteriyor ki onlara çok daha müsamahakâr davranmak gerekiyormuş. Her öğrenciye daha yakın davranırdım.”

BEŞİNCİ BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Emekli sosyal bilgiler öğretmenleriyle yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular yukarıda verilmiştir. Bulgular ışığında dönemin eğitim uygulamaları hakkında bilgilere ulaşmak mümkündür. Görüşme yapılan kişilerin eğitim-öğretim deneyimlerine özgü anlatılarını, çevresel etkiler (ailevi durumlar ve model alınan öğretmenler), öğretim programı ve eğitim politikaları ekseninde değerlendirmeye çalışılmıştır. Emekli sosyal bilgiler öğretmenlerinin deneyimlerini buldukları dönem içerisinde değerlendirirken dikkati çeken bazı noktalar şöyledir:

Görüşülen emekli sosyal bilgiler öğretmenleri genellikle orta ve düşük ekonomik gelir grubundan ailelerin çocuklarıdır. Bu da eğitim hayatlarında bazılarının çalışmak zorunda kalmasına veya kısıtlı imkânlarla okumalarına kimisinin de burslu öğrenci olarak okul hayatına devam etmesine sebep olmuştur. Ailelerin bazıları bu süreçte şehre göç etmiştir ki bu dönem kırsaldan kente göçlerin en yoğun yaşandığı 1950-1985 yılları arasındadır. Aileleri köy ve kasabalarda yaşayanlar ortaokul ve liseyi yatılı ve genelde burslu okumuşlardır. Bu durumun mesleki deneyimlerine etkisine bakıldığında ekonomik olarak zorluk çekmiş olmalarını mesleki hayatlarına olumlu yansıttıkları söylenilebilir. Görüşülen emekli öğretmenlerden Nail Kayasu çocukluk döneminin ekonomik olarak zor geçtiğini ve sebeple çalıştığı okullarda ihtiyacı olan çocuklara kol kanat gerdiğinden bahsetmişti. Bu da bize öğretmenlerin öğrencilerin durumlarını içselleştirdiklerini göstermektedir.

Öğretmenlerin meslek seçiminde ailenin ekonomik durumu neticesinde hemen mesleğe başlama gibi isteklerinin yanında çocukları sevdikleri için veya öğretmenlerinden etkilenerek seçenler de bulunmaktadır. Bunun yanında ailenin eğitim seviyesi de öğretmenlik mesleğini bilinçli seçme veya başkaları tarafından mesleğe

yönlendirilmesinde etkilidir. Ailesi köyde çiftçilik yapan Adem Kılınç, İmam Hatip okullarına gitmesinin komşunun önderliğinde olduğundan bahsetmişti. Burada bilinçli bir tercihten çok çevrenin etkisi görülmektedir. Bunun yanında şehir merkezinde yaşayan Müveyla Özünlü öğretmen okulu sınavlarının açıklanmasıyla okuduğu okulu bırakarak öğretmen okula başlaması bilinçli bir tercihin sonucudur. Öğretmenlik mesleğini tercih sebepleri ve süreçlerine bakıldığında mesleki deneyimlerini etkileyen bir farklılık gözlenmemiştir. “Ailemin iki çocuğu okutacak gücü yoktu. Abim okurken benim mesleğe atılmam iyi oldu. Hayatın şartları bizi öğretmen olmaya yönlendirdi.” diyen Nail Kayasu aynı zamanda “emekli olduğunuzda neler hissettiniz?” sorusuna en duygusal cevap veren kişiydi. Yine öğretmenliği seçme nedenini “Zorunluluktan, yalanı yok bu işin. Ben eczacılığı istiyordum. Ailemin durumu iyi değil; İzmir’i de tutturmam mümkün değil o dönemde. Babam hasta, tek maaş, bir ev aldık, çok zor bir durumdu. En kolay bitecek bir okulu tercih edeyim dedim.” şeklinde ifade eden Gülten Tok, öğretmenlik mesleğine geri dönsem “Yine öğretmen olurum kesinlikle olurum” diye yanıt veriyor. Bir an evvel mesleğe atılma, kolay okul bitirme gibi etkenlerin- ki bunları ekonomik zorluk ve ailevi durumlar genel başlığıyla da özetleyebiliriz- öğretmenlerin meslek tercihlerinde belirleyici olduğunu söyleyebiliriz.

Görüşülen emekli sosyal bilgiler öğretmenleri, enstitü eğitim hayatlarını doğrudan etkileyen dönemin toplumsal ve siyasi gündeminden dolayı olumlu duygularla hatırlamıyordu. Dönemde okullardaki karışıklık ve can güvenliği öyle bir seviyeye çıkmış durumdadır ki, 1977 yılında dönemin geçici hükümeti (İkinci Ecevit Hükümeti) programında, önceliği okullarda can güvenliğini ve öğrenim özgürlüğünü sağlamaya vereceğini söylemektedir (Kaplan, 2013, s. 250). Görüşülen emekli sosyal bilgiler öğretmenlerinin enstitüyle ilgili anlatıları da eğitimin yetersiz ve lise gibi olduğu yönündedir. Sadece düz anlatım yöntemiyle derslerin işlendiğini ve hiçbir aktivitenin

olmadığını, güvenlik nedeniyle polis ve askerlerin okulda bulunduğunu bütün görüşülen kişiler tekrar etmiştir. Öğretmenlerin mesleki deneyimlerinde enstitünün olumlu anlamda bir katkısının olmadığı söylenebilir. Burada önemli bir nokta Gülten Tok'un anlatılarından dikkati çekmiştir. Gülten Tok öğretmen olmayı enstitüde sevdiğini, ona öğretmenliği sevdirenlerin öğretmen okulu çıkışlı arkadaşları olduğunu ekledi: "Sonradan çok sevdim. Sevme nedenim de öğretmen okulu mezunu arkadaşlarım oldu. Çünkü onlar daha açık, farklı yetişmişler. Biraz köy enstitüsü ruhu vardı onlarda. Hoca gelmesin onlar kürsüye çıkar ders anlatır, öğretmen gibi."

Eğitim hayatı boyunca etkilenilen insanlar aslında öğretmenlerin kendilerine örnek aldıkları ve olmaya çalıştıkları rol modellerdir. Burada emekli sosyal bilgiler öğretmenlerinin nasıl öğretmenler olmaya çabaladıklarını onların model aldığı öğretmenlerden etkilenme biçimlerinden anlayabilmekteyiz. Görüşülen emekli sosyal bilgiler öğretmenlerine "öğretmenlerinizin/hocalarınızın sizi etkileyen yönleri nelerdi?" sorusuna çoğunlukla farklı biçimlerle "öğrenciye yaklaşımı" cevabı alınmıştır. Öğrenciye birey olarak değer veren öğretmenler öğrencilerini en çok etkileyen öğretmenlerdi, aynı zamanda. Bundan başka farklı uygulamalar yapan ve etkileyici ders anlattıkları için etkilendiklerini söyleyenler de oldu. Bunlar, onların olmak için çabaladıkları öğretmen özellikleriydi. Bunu kendi anlatılarından da anlayabiliyoruz. Adem Kılınç İmam Hatip okulunda kendisine değer verdiği ve dinlediği için etkilendiği hocasının benzeri bir yaklaşımı kendi öğrencisine uyguladığını şöyle anlatmıştı;

Topkapı sarayında gezeceğiz almıyorlar bizi. 1991 yılında Eskipazar Lisesinde tarih derslerine girdim, oradan bir öğrencimmiş. Dedi ki bir polis "hocam siz gelin buraya ben sizi gezdireyim." Giderken dedi ki "siz tanımadınız beni" Allah, çıkaramadım dedim. "Eskipazar Lisesinden İsmail." Şimdi çıkardım, İsmail de öyle biraz kavgacı bir çocuk ama bana karşı bir şeyi yok, okul idaresiyle sık sık kavga eder. Bir gün baktım okul müdürünün, idare odasının önünde geziyor. Belli öfkelenmiş. İsmail ne yapıyorsun? "Hocam ben müdürle kavga edeceğim" dedi. Müdür Bey falan demiyor. Dedim gel hele bir kantinde çay içelim sonra sen yine kavga yap yapacaksan. Dinledik, öğrenci haklı olabilir amma okul müdürlüyle kavga ettiniz mi haksız olursunuz çünkü her şeyin usulü var. Dedim İsmail o öyle olmaz şöyle yapalım böyle yapalım. "Sen" dedi "beni o gün alıp oraya götürmeseydin, engel olmasaydın, ben bu liseyi bitirmezdim, burada polis olmazdım. Büyük emeğin var hocam" dedi. (Görüşme Kaydı: A. K.)

Eğitim için okulun teknik imkânları kısmen önemli olsa da büyük oranda öğretmenlerin uygulamaları ön plandadır. Görüşülen öğretmenler eğitim imkânlarının sınırlı olduğu bölgelerde de akademik olarak başarılı öğrencilerin olduğunu sıklıkla dile getirmektedirler. Pernur Şimşek eğitim almak isteyen öğrencinin şartlar ne olursa olsun çabaladıklarını belirtmişti. Öğrencinin öğrenme isteğinde okulun imkânlarından daha çok ailenin tutumunun ön planda olduğunu vurguladılar. Ovada, verimli topraklarda aile çocuğunun kendi işlerini yapmasını düşünüyorsa, okumasına gerek görmüyorsa başarının düştüğünü dile getirdiler. Aksine imkânları daha kısıtlı olan yerlerde öğrencilerin okumaya daha istekli olduklarını ve bunu bir kurtuluş olarak görebildiklerini belirttiler. Elâzığ’da öğretmenlik yapan Musa Sabancı dükkânların birleştirilmesiyle yapılan okulu: “Elâzığ Karakoçan Okçular Ortaokuluna gittim. O okul da üç tane bakkal dükkânı yan yana bir okul. Bize ortaokul olarak tahsis edilen bina o” ve buraya gelen öğrencilerin durumlarını “Öğrencilerde yerleşim yeri çok dağınık olduğu için bazıları bir saat bir buçuk saatlik yerden yaya olarak geliyordu. Sabah gelirdim öğrenci ayakları ıslanmış, çamur tepesine kadar çıkmış, ayakları ıslanmış o şekilde gelir” şeklinde belirtmişti. Bütün bu durumlara rağmen öğrencilerin okuma isteklerini “Çocuklar istekliydi o zaman için yani o çocukların azimli olduklarını gördüm” sözleriyle dile getirmişti. Bu örnekten ve diğer öğretmenlerin anlatılarından okulun imkânlarının öğretim başarısı için temel şart olmadığını söylenebilir. Buradan çıkan sonuç hangi şartta olunursa olunsun başarıyı asıl belirleyici olanın öğretmenin kendisinin olduğunu gösteriyor. Öğretmenin, yakınmalar yerine o enerjilerini işlerine (öğrencilere) vermeleri gerekliliği ortadadır. Tezden çıkarılabilecek en genel sonuç, tipik eğitimci yakınmasından öte eğitim sisteminde kronik haline gelmiş belli sorunlara işaret etmede görüşülen öğretmenlerin ittifak etmiş olmasıdır. Tezin kronolojik olarak başlangıç kabul ettiği 1975’i esas alırsak 40 yılı aşkın süredir bazı şeylerin değişmediğini kabul etmek gerekir.

Öğretim programında düz anlatım ve soru-cevap dışında farklı metotlar kullanılmalıdır ibaresi bulunsa da bu metotların neler olabileceğinden bahsedilmemiştir. Görüşülen öğretmenler, klasik metotların dışına çıkılması gerekliliğini fark etmiş olsa da alternatifler getirmekte zorluk çekmiştir. Ancak görüşülen öğretmenlerin bazıları dönem içerisinde değerlendirildiğinde sınırları zorlayarak farklı materyaller kullandıklarını söyleyebiliriz. Örneğin film makinalarıyla sınıflarına öğretici filmler izleten Müveyla Özünlü, dönemin imkânlarını zorlayarak bunu yapabirmiştir. Bir filmi alıp izletebilmek için bir ay önceden dilekçe yazdığını sıra beklediğini anlatmıştır. Yine hiçbir destek almadan kendi imkânlarıyla öğrencilerini kontrol eden İbrahim Büyükçulhacı, aynı zamanda sosyal bilgiler dersi güncel olmalı diyerek gazete değerlendirmeleri yaptırmaktaydı sınıflarına, üstelik bunu yapmasını söyleyen hiçbir kural/öğreti yokken. Okulu kalkındırmak için öğrencileriyle birlikte bir tarla soğan yetiştiren Nail Kayasu, bu etkinlikle öğrencilerinin yaşam becerilerini desteklemekteydi.

Uyguladıkları yöntem-teknikler ile ilgili öğretmenleri bariz bir farkla ikiye bölen durum mezun oldukları liselerdi. Öğretmen okulunu bitirmiş olanların uyguladıkları yöntem ve teknikler çok çeşitlilik göstermekte iken düz lise, imam hatip ve ticaret lisesi bitirenler öğretmenlik yaparken, farklı yöntemler geliştirdiklerinden söz etmekle birlikte öğretmen okulu bitirenler kadar özgün yöntemlerden bahsetmektedirler. Onlar genellikle öğrencinin dikkatini çekme, soru-cevap, kıssalar anlatma gibi yöntemler üzerinde durmaktadırlar. Bunlardan başka öğrenciye değer verme, söylediklerini dikkate alma, özgür düşünce, rehber olma, iltimas gösterme öğretmenlerin sıklıkla dile getirdikleri yaklaşımlardı. Dolayısıyla emekli öğretmenler arasında formasyon eğitimi belirleyici olmaktadır. Pedagojik formasyon öğretim metotlarına dönük yeni/özgün fikirler verirken, klasik eğitim, öğretilerin kendi öznel becerilerine bırakmıştır.

Dönemin eğitim politikası sorulduğunda öğretmenler “şimdiki gibi çok değişirdi” ifadesini sıklıkla kullanmaktadırlar ve buna ek olarak “öğretmen merkezli” olduğunu şu şekilde ifade etmektedirler: “Öğretmen anlatır öğrenci dinlerdi/yazardı.” Bu görüşler dönemin eğitim politikası olan davranışçı yaklaşım ile doğru orantılıdır. Ancak bu durumu öğretmenler olumlu olarak yansıtmaktadırlar. Eğitim politikasının değişmesini öğrencilerin artık öğretmene saygı duymaması ve öğrencilerin artık “daha bir çocuklaştıkları” şeklinde yorumlamaktadırlar. Sınıf tekrarının kalkmasıyla eğitim kalitesinin düştüğünü belirtmektedirler. Bu noktada günümüz öğretmenlerini taşımalı eğitim (öğretmenlerin taşınması) konusunda eleştirmektedirler. Görüşülen emekli öğretmenlerin çoğu öğretmenin eğitim verdiği yerde ikamet etmemesini eleştirel bir dille yorumlamaktadır. Yine çoğu, bu durumun, öğretmenin öğrencisini tanımamasına yol açacağını ve öğrencisini tanımayan birinin ona yardımcı olmayacağını ileri sürmektedir. Aynı konuda yapılan eleştirilerden biri de uzak mesafeleri her gün gidip gelmenin öğretmen performansını düşüreceği yönündeydi.

Görüşülen öğretmenlerin ilçe milli eğitim müdürlüğü yapan Adem Kılınç, özel bir yurt müdürlüğü görevini sürdüren Ömer Özden ve özel bir kolejde çalışan Pernur Şimşek dışındakiler emeklilik günlerini yaşamaktadırlar. Emekli olan öğretmenler emekli olma nedenleri sorulduğunda *sağlık sorunları ve eğitim sisteminin değişmesi/bozulması* çokça tekrar etmişlerdir. Bununla birlikte *öğretmenlik mesleğine geri dönsem* cümlesini tamamlamaları istendiğinde hepsi öğretmen olmaya kaldığı yerden devam edebileceğini söylemişlerdir. İdarecilik yapmış olanlar *idareci olmazdım daha çok öğrencilerle bir arada olurdum* sözleriyle öğretmenlik yapmayı tercih edeceklerini belirttiler.

Amacı gücünüz insanları üzerinde etkisi olduğunu düşündüğümüz sosyal bilgiler öğretmenlerinin mesleki deneyimlerini incelemek olan bu çalışmada ulaşılan

sonuçlarından bahsettik. Bu doğrultuda araştırmacılar, öğretmenler ve Milli Eğitim için öneriler sonraki başlık altında değerlendirilecektir.

5.1. Öneriler

- Eğitim alanında yapılan nitelikli sözlü tarih çalışması çok azdır. Okullarda sözlü tarih çalışmalarının yaygınlaşması için akademisyenlerin sözlü tarih alanında daha fazla araştırma yapmaları ve öğretmenlere yol gösterici örnek çalışmalar üretmeleri gerekmektedir.
- Sosyal bilgiler eğitiminde uygulanmış olan sözlü tarih çalışmalarından seçilen iyi örnekler, eğitimcilerin inceleyebilmesi için Millî Eğitim Bakanlığının/Okulların resmî web sitelerinde/portallarda yayınlanabilir.
- Tecrübelerinden yararlanılmak üzere emekli öğretmenlerle daha fazla ve farklı konularda sözlü tarih çalışmaları yapılabilir.
- Emekli öğretmenlerin yetiştirdiği kişilerle görüşmeler yapılarak sözlü tarih çalışmaları desteklenebilir.
- Görüşülen emekli öğretmenlerin ortaöğretimde aldıkları eğitim farklılığına bağlı olarak kullandıkları öğretim yöntem ve teknikleri değişmektedir. Öğretmen okulu mezunları daha çeşitli yöntemler kullanırken, diğer ortaöğretim kurumlarından mezun olanlar bu çeşitlilikten yoksundur. Bu doğrultuda öğretmen yetiştirmede ortaöğretim kurumlarına ağırlık verilmesi önerilebilir.
- Yeni nesil öğretmenler ile emekli öğretmenler buluşma günleri gibi etkinliklerle veya çeşitli projelerle bir araya getirilebilir. Böylece öğretmenler onların tecrübelerinden istifade edebilirler.
- Görüşülen öğretmenlerinin vurguladıkları bir nokta; sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Türkiye'deki coğrafi özellikleri bilmeleri için gezip görmeleri gerektiğidir. Bunun gerçekleştirilebilmesi için eğitim fakültelerinde öğretmen

adaylarının coğrafi konularda teorik bilgilerinin yanında yaşanmışlık deneyimlerinin artırılması önerilebilir. Bunun için eğitim fakülteleri/ üniversiteler, Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın yürüttüğü Şehirler ve Kùltürler Projesi* gibi ve/veya buna benzer etkinliklerle geleceğın öğretmenlerini bilgi birimi ve kültürel yönlerden zenginleştirebilirler.

* Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın 81 ilde düzenlendiğı, 14-29 yaş grubu gençlerden oluşan hareketlilik projesidir. Daha ayrıntılı bilgi için bkz. <http://sehirlervekulturler.gsb.gov.tr/Default.aspx>

KAYNAKÇA

- Akbaş, M. (2009). *Mamak Askeri Cezaevi'nde bir kadın koğuşunda 'kamusal'ı tartışmak: bir sözlü tarih çalışması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi. Ankara.
- Akçalı, A. A. ve Aslan, E. (Mayıs 2012). Tarih öğretiminin iyileştirilmesi yolunda alternatif bir yöntem: sözlü tarih. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. Cilt 20. Sayı 2. Sayfa 669-688.
- Alkan, N. (2016). Geçmişten günümüze Dünyada tarih yazıcılığı. A. Şimşek (Ed.), *Tarih için metodoloji* (s.26-38). (2.Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Altınay, A. G. ve Çetin, F. (2009). *Torunlar*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Ambarlı, A. (2010). Türkiye'de Cumhuriyetten günümüze sosyal bilgiler programları (değişiklikler, düzenlemeler, güncellemeler). (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi. Konya.
- Arslan, M. (Nisan-Mayıs-Haziran 2000). Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Programları ve Belli Başlı Özellikleri. *Milli Eğitim Dergisi*. 2000. Sayı 146. Sayfa 42-48.
- Arslan, Y. (2012). *Yerel ve Sözlü Tarih Algısının Ortaöğretim Öğrencileri Üzerindeki Yansımaları: Tunceli Merkez Örneği*. (Yayınlanmamış doktora Tezi). Marmara Üniversitesi. İstanbul.
- Ata, B. (2009). Sosyal bilgiler öğretim programı. C. Öztürk (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi* (s.33-47). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Ayhan, B. (2012). *Samsun'daki Kıbrıs gazilerinin gözüyle 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı üzerine bir sözlü tarih çalışması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi. Tokat.
- Bakırcıoğlu, R. (2012). *Ansiklopedik eğitim ve psikoloji sözlüğü*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Baum, W. K. (1995). *Oral history for the local historical society*. Oxford: AltaMira Press.
- Binbaşıoğlu, C. (1995). *Türkiye'de eğitim bilimleri tarihi*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Böke, P. (2006). *İzmir 1919-1922 tanıklıkları*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Cicioğlu, H. (1985). *Türkiye Cumhuriyetinde ilk ve ortaöğretim/tarihi gelişimi* (2.Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

- Collingwood, R. G. (1996). Tarih tasarımı (Çev. K. Dinçer). İstanbul: Doğu Batı Yayınları.
- Connerton, P. (1999). *Toplumlar nasıl anımsar*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Çatak, M. (Bahar 2015). Türkiye’de sosyal bilgiler eğitim programlarının incelenmesi. *EKEV Akademi Dergisi*. Yıl 19. Sayı 62.
- Çaykent, Ö. (2016). Sözlü tarih. A. Şimşek (Ed.), *Tarih için metodoloji* (s.163-175). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Çelenk, S., Tertemiz, N. ve Kalaycı, N. (2000). *İlkokul programları ve gelişmeler*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Danacıoğlu, E. (2001). *Geçmişin izleri yanı başımızdaki tarih için bir kılavuz*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Demircioğlu, İ. H. (2005). Sözlü tarihin bir öğretim yaklaşımı olarak tarih derslerinde kullanımı. *II. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi Bildiriler 26-28 Mayıs 2005*. Van.
- Demircioğlu, İ. H. (2010). *Tarih öğretiminde öğrenci merkezli yaklaşımlar*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Demirel, Ö. (2011). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme*. (16.Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Devlet İstatistik Enstitüsü (1995). *Türkiye nüfusu 1923-1994: Demografi yapısı ve gelişimi*. Ankara: Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- Durakbaşa, A. (2001). Tarih yazımının yeni olanakları, aile tarihi ve yerel tarih. Funda Çelebi (Ed.), *Yerel tarihçilik, kent, sivil girişim/yerel tarih grupları deneyimi*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Ersöz, F. Ç. (2007). Sarıkamış Harekâtı’nın toplumsal bellekteki izdüşümleri. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi. Ankara.
- Fındık, Ö. (2012). *Kara vagon/Dersim-kırım ve sürgün*. İstanbul: Fam Yayınları.
- Fidan, S. (2011). Sözlü kültür- sözlü tarih ilişkisi bağlamında Niş türküleri. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume*. Sayfa 139-148.
- Frendo, H. (2003). Yeni bir tarih Avrupa’yı geçmişinden kurtarabilir mi?. Özgür Sevgi Göral (Yay. Haz.), *Tarih öğretiminde çoğulcu ve hoşgörülü bir yaklaşıma doğru*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.

- Gökdemir, O. Tarihyazımında yeni bir yaklaşım: sözlü ve yerel tarih. Ahmet Şimşek (Ed.), *Tarih nasıl yazılır? Tarihyazımı için çağdaş bir metodoloji* (s.199-222, 7.Baskı). İstanbul: Tarihçi Kitabevi.
- Gürkan, T., Gökçe, E. (1999). *Türkiye’de ve çeşitli ülkelerde ilköğretim*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Iggers, George G. (2000). *Bilimsel nesnellikten postmodernizme yirminci yüzyılda tarih yazımı* (Çev. G. Çağalı Güven). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- İlyasoğlu, A. (2006). Türkiye kadın tarihinin araştırılmasında yöntem sorunları ve sözlü tarih yöntemi. *Kadın Çalışmaları Dergisi*. Sayı 3. Sayfa 94-101.
- İlyasoğlu, A. ve Kayacan, G. (Yay. Haz.) (2003). *Kuşaklar, deneyimler, tanıklıklar türkiye’de sözlü tarih çalışmaları konferansı*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- İnan, S. (2006). Denizli’nin kalkınmasında öncü bir kuruluş: Sümerbank -bir sözlü tarih çalışması-. *Uluslararası Denizli ve Çevresi, tarih ve Kültür Sempozyumu 6-7-8 Eylül 2016*. Sayfa 652-660
- İnan, S. (2014). Sosyal bilgiler eğitimi: nedir, ne zaman ve neden?. S. İnan (Ed.), *Öğretmenler ve öğretmen adayları için sosyal bilgiler eğitimine giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- İnan, S. ve Akseki, C. (Ed.) (2016). *İnkılap dersleri*. Denizli: Gökçe Yayınevi
- İncegül, S. (2010). *Sosyal bilgiler dersinde örnek bir sözlü tarih uygulaması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi. İstanbul.
- Kabapınar, Y. (2014). *Kuramdan uygulamaya sosyal bilgiler öğretimi*. (4.Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Kaplan, E. (2005). *İlköğretim öğrencilerinin tarihsel düşünme becerilerinin sözlü tarih çalışmalarıyla geliştirilmesi*. (Yayınlanmamış yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi. İstanbul.
- Kaplan, İ. (2013). *Türkiye’de Milli Eğitim İdeolojisi*. (7.Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karakök, T. (2011). Menderes Dönemi’nde (1950-1960) Türkiye’de eğitim. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*. Cilt 1. Sayı 2. Sayfa 89-97
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*. Cilt 1. Sayı 1. Sayfa 62-80.

- Kavcar, C. (2002). Cumhuriyet döneminde dal öğretmeni yetiştirme. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. Cilt 35. Sayı 1-2.
- Kaya, M. (2013). *Sosyal bilgiler dersinde kullanılabilecek bir öğretim yöntemi olarak sözlü tarih: amaç, içerik, uygulama*. (Yayınlanmamış yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Kemertaş ,İ. (2003). *Öğretimde planlama ve değerlendirme*. İstanbul: Birsen Yayınevi.
- Kırılmaz, E. D. (2015). *Türkiye Cumhuriyeti'nde kurulan ilk kadın basketbol takımına dair sözlü tarih çalışması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi. İstanbul.
- Kızmaz, İ. (2013). *1960-1980 yılları arasında İstanbul'da halk dansları-sözlü tarih çalışması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi. İstanbul.
- Koyuncu, B. (2015). *Cumhuriyetten günümüze sosyal bilgiler programlarının incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kilis 7 Aralık Üniversitesi. Kilis.
- Köker, E., Yamaner, G., Şahin, Ö., Göğüş Tan, M., Atakul, S., Ülker Al, G., İldan Çiftçi, M., Aydın, Ç. K., Saner Kaan, E., Önem, G. ve Bayer, N. (2002). *Anneanne/sırlarını eskitmiş aynalar*. İstanbul: Çiziyazıları Fidenti Kitaplığı.
- Kul, M., Parin, S. (Ed.). (2014). *Eski Van'a doğru bir yolculuk*. İstanbul: YeniYüzyıl Yayınları.
- Kumru, G. (2009). *Tarih öğretimi açısından tarih yazımı: Karca Ahmet Dergâhı örneği*. (Yayınlanmamış yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi. İstanbul.
- Küpüç, E. (2014). *Sözlü tarih kavramı ve sözlü tarihin tarih öğretimindeki rolü*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi. Van.
- Kyvig, D. E., Marty, M. A. (2000). *Yanıbaşımızdaki tarih*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Langlois, Ch. V., Seignobos, Ch. (1937). *Tarih Tetkiklerine Giriş*. (Çev. Galip Ataç). İstanbul: Devlet Basımevi.
- Lüyer, G. (2008). Savaş hikayeleri ve geçmişi yeniden inşa etmek Kore gazileri ile sözlü tarih çalışması. *Toplumsal Tarih*. Sayı 169. Sayfa 46-53.
- Marriam, S. B. (2009). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber*. Selahattin Turan (Çev. Ed.). Ankara: Nobel Yayıncılık.

- Metin, C. (2002). Sözlü tarih ve Türkiye'deki gelişimi. *Türk Kültürü*. Yıl XL. Sayı 469. Sayfa 288-298.
- Milli eğitim Bakanlığı (1990). *Tebliğler Dergisi*. 53 (2315).
- Milli Eğitim Bakanlığı (1998). *Tebliğler Dergisi*. 61 (2487).
- Milli Eğitim Bakanlığı (1998a). *Tebliğler Dergisi*. 61 (2487).
- Milli Eğitim Bakanlığı. (10.08.2016) *Milli Eğitim Dergisi*. Sayı 160. http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/160/dursunoglu.htm sayfasından adresinden elde edilmiştir.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2005). *Sosyal bilgiler dersi ilköğretim 4.-5. sınıf programı*. Ankara: M.E.B.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2005). *Tebliğler Dergisi*, 68 (2575).
- Misztal, B. A. (2003). *Theories of social remembering*. Philadelphia: Open University Press.
- Neyzi, L. (1999). *İstanbul'da hatırlamak ve unutmak/birey, bellek, aidiyet*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Neyzi, L. (2009). *"Ben kimim?" Türkiye'de sözlü tarih, kimlik ve öznellik*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Neyzi, L. (2011). *Nasıl hatırlıyoruz? Türkiye'de bellek çalışmaları*. İstanbul: İş bankası Kültür Yayınları.
- Neyzi, L. (2013). *Özgürüm ama mecburiyet var/Diyarbakırlı ve Muğlalı gençler anlatıyor*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özçelik, İ. (2001). *Tarih araştıranlarında yöntem ve teknikler*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Özkaya, E. (2014). *Çukurova Anonim Halk Edebiyatı ve Âşık Edebiyatında Sözlü Tarih*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi. Adana.
- Öztürk, C. (2009). Sosyal bilgiler: toplumsal yaşama disiplinler arası bir bakış. C. Öztürk (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi* (s.1-32). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Öztürk, S. (2010). Türkiye'de sözlü tarihten iletişim araştırmalarında yararlanma üzerine notlar. *Milli Folklor*. Yıl 22. Sayı 87.
- Öztürkmen, A. (2001-2002). Sözlü tarih: yeni bir disiplin cazibesi. *Toplum ve Bilim*. 2001-2002 (Kış). Sayfa 115-121.

- Patton, M. Q. (2014). Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemi. Mesut Bütün, S. B. Demir (Çev. Ed.). Ankara: Pegem Akdemi Yayıncılık.
- Pulcu, A., Deniz, F., Demiray, M., Pulcu, S., Babacan, M., Kor, Z. T., Demir, M., İnceoğlu, F. S. ve Atış, S. (2006). *Sözlü tarih araştırmacıları için pratik el kılavuzu*. İstanbul: Bilim ve Sanat Vakfı Yayınları.
- Resmî Gazete (1997). *T. C. Resmî Gazete*. 18 Ağustos. Sayı 23084.
- Safran, M. Ata, B. (1998). Okul Dışı Tarih Öğretimi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Cilt 18. Sayı 1. Sayfa 87-94.
- Sağlam, M. (2010). *1970-1975 dönemi ilkököl öğrencilerinin eğitim deneyimleri: sözlü tarih yöntemiyle bir çalışma*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans tezi). Ankara.
- Sarı, İ. (2002). *Sosyal bilgiler dersi tarih ünitelerinde bir yöntem olarak sözlü tarih*. (Yayınlanmamı Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi. Ankara.
- Sarı, İ. (2007). *Sosyal bilgiler öğretiminde sözlü tarih etkinliklerinin öğrenci başarı, beceri ve tutumlarına etkisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi. Ankara.
- Sarı, İ. (2014). Tarih öğretimi ve sözlü tarih. Mustafa Safran (Ed.), *Tarih nasıl öğretilir? Tarih öğretmenleri için özel öğretim yöntemleri* (s.251-255). (2. Baskı). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Say, O. (03.08.2016). Sözlü tarih ve görüşme teknikleri. (Online Erişim Makale). <http://eski.bgst.org/dans/arastirma/SozluTarih.html> adresinden elde edilmiştir.
- Senemoğlu, N. (2011). *Gelişim öğrenme v) e öğretim* (20.Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Somersan, S. (1998). Sözlü Tarih, Araştırmacılık ve Tarih Yazımına Katılım. *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları Sempozyumu*. S. Özbaran (Haz.). İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- Starr, L. (1996). Oral history. David K. Dunaway, Willa K. Baum (Ed.), *Oral history- an interdisciplinary anthology* (s.39 – 61). (2.Baskı). Walnut Creek: AltaMira.
- Stradling, R. (2003). 20.Yüzyıl Avrupa Tarihi Nasıl Öğretilmeli. (Çev. A. Ünal). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Şenalp, T. (2012). *1950'lerden bugüne Türk makam müziğinin değişimi sözlü tarih çalışması*. (Yayınlanmamış doktora Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi. İstanbul.
- Tan, M. (1997). Çocukluğun Tarihi Araştırmalarında Sözlü Tarih Yaklaşımı ve Sözlü Tarihte Bir Çocuk (S.31-56). *Çocuk Kültürü*, I. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi 6-

8 Kasım 1996 (Yay. Haz. B. Onur). Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları

- Tan, M., Şahin, Ö., Sever, M. Ve Aksu, B. (2007). *Cumhuriyette Çocuktular*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi yayınevi.
- Tan, Ş. (2005). *Öğretimi planlama ve değerlendirme*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Tarih Vakfı (01.08.2016). *Sözlü tarih projeleri/sözlü tarih nedir?*. <http://tarihvakfi.org.tr> adresinden elde edilmiştir.
- Thompson, P. (1999). *Geçmişin sesi sözlü tarih*. (çev. Ş. Layıkel). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Thompson, P. (2006). 21. Yüzyılda sözlü tarih için potansiyeller ve meydan okumalar. A. İlyasoğlu, G. Kayacan (Ed.), *Kuşaklar deneyimler tanıklar Türkiye’de sözlü tarih çalışmaları konferansı 26-27 Eylül 2003* (23-38). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Togan, Z. V. (1985). *Tarihte usûl*. (4.Baskı). İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Tosh, J. (1997). *Tarihin peşinde*. (Çev. Ö. Arıkan). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tunçay, N. (1993). *Sözlü tarih atölyesi 6-7 Haziran 1993*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe sözlük*. (10.Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uygun, S. (2003). *Türkiye’de öğretmenlik mesleğine ilişkin bir sözlü tarih araştırması (1937-1954)*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi. Ankara.
- Yazıcı, H. ve Koca, K. (2014). Sosyal bilgiler öğretim programı. B. Tay ve A. Öcal (Ed.), *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi* (s.19-39). (2.Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Yıkmış, M. S. (2016). Sözlü tarihin radikal potansiyeli. *ViraVerita E-Dergi*. Sayı 3. Sayfa 28-40.
- Yıldırım Saçılık, M., Çevik, S. (2014). Pomak yemek kültürünün yaşayan izleri: bir sözlü tarih çalışması. N. Koçak ve Osman E. Çolakoğlu (Ed.), *III. Disiplinlerarası Turizm Araştırmaları Kongresi 04-05 Nisan, Kuşadası, Aydın, Bildiri kitabı* (s.628-638). Ankara: Detay Yayıncılık.

EKLER

EK A: GÖRÜŞME BİLGİLERİ

Adem Kılınc: 1955 Burdur doğumlu, 1979 Isparta Eğitim Enstitüsü mezunu. Görüşme üç aşamada, Denizli Pamukkale İlçe Milli Eğitim Müdürlüğünde gerçekleştirildi.

Ayşe Baldan: 1958 Denizli/Çivril doğumlu, 1980 Bursa Eğitim Enstitüsü mezunu. Görüşme Denizli/Merkez Ayşe Baldan'ın evinde tek aşamada gerçekleştirildi.

Gülten Tok: Yaşını söylemek istemedi. Kayseri doğumlu, 1977 Balıkesir Necati Eğitim Enstitüsü mezunu. Görüşme Denizli/Merkez Gülten Tok'un evinde tek aşamalı gerçekleştirildi.

İbrahim Büyükçulhacı: 1954 Denizli/Tavas doğumlu, 1977 Balıkesir Necati Eğitim Enstitüsü mezunu. Görüşme Denizli/Merkezefendi İbrahim Büyükçulhacı'nın evinde iki aşamada gerçekleştirildi.

Musa Sabancı: 1958 Denizli/Güney doğumlu, 1979 Bursa Eğitim Enstitüsü mezunu. Görüşme Denizli/Merkezefendi Musa Sabancı'nın evinde tek aşamalı gerçekleştirildi.

Müveyla Özünlü: 1952 Denizli doğumlu, 1972 Samsun Eğitim Enstitüsü mezunu. Görüşme Denizli/Merkezefendi Müveyla Özünlü'nün evinde tek aşamalı gerçekleştirildi.

Nail Kayasu: 1949 Denizli/Babadağ doğumlu, 1977 Atatürk Eğitim Enstitüsü mezunu. Görüşme Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde iki aşamalı gerçekleştirildi.

Ömer Özden: 1955 (1954 olabileceğini belirtti) Denizli/Tavas doğumlu, 1979 Gazi Eğitim Enstitüsü mezunu. Görüşme Denizli/Pamukkale Erkek Öğrenci Yurdunda üç aşamalı gerçekleştirildi.

Pernur Şimşek: 1960 Isparta/Keçiborlu doğumlu, 1981 Isparta Eğitim Enstitüsü mezunu. Görüşme Denizli/Pamukkale Çamlık Artı Koleji'nde tek aşamalı gerçekleştirildi.

Sezai Güneş: 1955 Denizli/Bekilli doğumlu, 1979 Balıkesir Necati Eğitim Enstitüsü mezunu. Görüşme Denizli/Merkez Eğitim Sen Denizli Şubesinde tek aşamalı gerçekleştirildi.

Zariyfe Arık: 1948 (1949-yaşını büyütmüş) Denizli/Güney doğumlu, 1968 Buca Eğitim Enstitüsü mezunu. Görüşme Denizli Merkezefendi Zariyfe Arık'ın evinde gerçekleşti.

EK B: GÖRÜŞME SORULARI

1. Kendiniz tanıtır mısınız? (Kısaca hayatınız)
2. Hangi enstitüden kaç yılında mezun oldunuz? Elinizde mevcutsa diplomanızı görebilir miyim?
3. Öğrenim gördüğünüz Enstitü 'de hangi dersler vardı? Transkriptiniz mevcutsa üzerinden takip edelim. Yoksa hatırladıklarınızı sırayla listeleyelim.
4. Üniversitede hocalarınız nasıl ders işlerdi? Varsa ders notlarınızı görebilir miyim?
5. Öğrenim hayatınızda etkilendiğiniz öğretmenleriniz/hocalarınız kimlerdi? Sizi nasıl etkilediler?
6. Öğretmenlik mesleğini nasıl/ neden tercih ettiniz?
7. Öğretmenliğe kaç yılında/yaşında başladınız? Göreve başladığınızda neler hissettiniz?
8. Nerelerde görev yaptınız? (Kırsal veya şehir) Öğrenci profili nasıldı?
9. Öğretmenlik yaptığınız sürede derslerin işlenişinde hangi öğretim yöntem ve tekniklerini kullandınız?
10. Öğretmenlik yaptığınız sürede derslerin işlenişinde uyguladığınız özgün yöntemler var mıydı? Varsa nelerdi?
11. Öğretmenlik yaptığınız dönemde eğitim politikası nasıldı?
12. Hangi yılda emekli oldunuz? Neden bıraktınız? Emekli olunca neler hissettiniz?
13. Şu cümleyi nasıl tamamlarsınız? Öğretmenlik mesleğine geri dönsem ...

EK C: SÖZLÜ TARİH GÖRÜŞMESİ KULLANIM İZİN FORMU

Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Arş. Gör. Melek Öztürk'ün “Denizli İli Emekli Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Mesleğine Yönelik Deneyimleri” isimli tez çalışması kapsamında 09.10.2015 ile 01.06.2016 tarihleri arasında tarafımla yapılmış olan görüşmelerin ses kayıtları, bu ses kayıtlarının çözümleri ve belgelerin (çekilen fotoğraflar) adı-soyadı değiştirilmeden kullanımı için izin veriyorum ve bu malzemeler üzerindeki kullanım hakkımı görüşmeyi yapan kişiye (Melek Öztürk) bırakıyorum.

Görüşmeyi Yapan Kişi: Arş. Gör. Melek ÖZTÜRK

İsim:

İmza:

EK D: Adem Kılıç, Isparta Eğitim Enstitüsü Diploması

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI

----- ISPARTA -----

EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
DİPLOMASI

----- Adem Kılıç -----

Enstitüye devam ederek okuduğu... **Sosyal Bil.** ...bölümü
 derslerinden yapılan bitirme imtihanını başarmış olduğundan
 kendisine bu diploma verilmiştir

Diploma no ve tarihi

Millî Eğitim Bakanı **1305 27.9.1979** Enstitü Müdürü

Orhan Cemal Fersoy **Mustafa Ali Coşkun**

EK E: Ayşe Baldan (Öztürk), Bursa Eğitim Enstitüsü Diploması

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI

Bursa

EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
DİPLOMASI
Ayşe Öztürk

Enstitüye devam ederek okuduğu **Sosyal Bilgiler** bölümü
 derslerinden yapılan bitirme imtihanını başarmış olduğundan
 kendisine bu diploma verilmiştir

Diploma no ve tarihi

Millî Eğitim Bakanı **5852** **3.11.1980** Enstitü Müdürü

Hasan Sağlam **fidil Ural**

Stok No. 84

EK F: Gülten Tok (Adıgüzel), Necati Eğitim Enstitüsü Diploması

EK G: İbrahim Büyükçulhacı, Balıkesir Necati Eğitim Enstitüsü Diploması

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI

.....Balıkesir.....Necati.....

EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

DİPLOMASI

...İbrahim Büyükçulhacı...

Enstitüye devam ederek okuduğu...Sosyal Bilgiler...bölümü
derslerinden yapılan bitirme imtihanını başarmış olduğundan,
kendisine bu diploma verilmiştir

Diploma no ve tarihi

Millî Eğitim Bakanı	4432	23-IX-1977
 Nahit Mentеше		 Yılmaz Çetin

EK H: Musa Sabancı, Bursa Eğitim Enstitüsü Diploması

EK I: Ömer Özden, Gazi Eğitim Enstitüsü Diploması

EK J: Necati Eğitim Enstitüsü Not Çizelgesi (İbrahim Büyükçulhacı)

T. C.
BALIKESİR İLİ
NECATİ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

Balıkesir 7 / 19 / 1978

Sayı : 570/ 8609
Konu : Notlarınız hk.

İbrahim Büyükçulhacı
Topraklık Mah. Garaj Cad.
570 so. Küme 5 No: 4/4
DENİZLİ

İlgi : 14.8.1978 tarihli dilekçeniz.
İlgi dilekçeniz üzerine notlarınız aşağıya çıkarılmıştır. Diplomanızı adınıza göndermemiz mümkün değildir. Ancak görev yaptığınız ilin Millî Eğitim Müdürlüğüne gönderebiliriz.
Bilginizi rica ederim.

MÜDÜR
Cahit Yarış

HK/GA.

<u>I. Sınıf</u>		<u>II. Sınıf</u>	
Genel Tarih	: 7 (Yedi)	Genel Tarih	: 5 (Beş)
Türk Tarihi	: 7 (Yedi)	Türkiye Tarihi	: 5 (Beş)
Sanat Tarihi	: 5 (Beş)	Sanat Tarihi	: 6 (Altı)
Genel Fiziki Coğr.	: 5 (Beş)	Genel Ekonomik Coğr.	: 5 (Beş)
Genel Beşeri Coğr.	: 5 (Beş)	Türkiye Coğr.	: 7 (Yedi)
Sosyoloji	: 8 (Sekiz)	Ülkeler Coğr.	: 6 (Altı)
Eğt. Psikolojisi	: 7 (Yedi)	Sosyoloji	: 9 (Dokuz)
Türkçe	: 6 (Altı)	Ruh sağlığı	: 7 (Yedi)
Y. Dil	: 6 (Altı)	Eğitim Sosyolojisi	: 6 (Altı)
		Türkçe	: 6 (Altı)
		Y. Dil	: 5 (Beş) 6% = 6.09

III. Sınıf

Genel Tarih	: 8 (Sekiz)		
Türkiye Tarihi	: 5 (Beş)		
Türk Devrim Tarihi	: 8 (Sekiz)		6.22
Sanat Tarihi	: 8 (Sekiz)		6.09
Türkiye Coğr.	: 6 (Altı)		7.00
Ülkeler Coğr.	: 7 (Yedi)		
Yurttaşlık Eğitimi	: 8 (Sekiz)		19.31
Ölçme ve Değerlendirme	: 7 (Yedi)		3 = 6.43
Genel Öğretim Bilgisi	: 7 (Yedi)		
Özel öğretim metodu ve uygulama	: 7 (Yedi)		
Yabancı Dil	: 6 (Altı)		

7.7.11 = 7

Kayıtlarımıza uygundur.

EK K: Öme Özden'e Ait İlkokul/Ortaokul/Lise Diploması

İlkokul Diploması

Diploma No: 737/29... Tarihi: 11.6.1966

Adı ve Soyadı	Ömer Özden
Babasının Adı	İsmail
Okul numarası	449
Doğduğu Yer ve Yıl	Tavas. 1.1.1955

Yukarıda künyesi yazılı İsmail...
Oğlu Ömer Özden 1965-1966 öğretim yılında
Kırsal İlkokulunda başarıyla
Okuyup başarıyla
Okulunu bitirdiğinden bu diplomayı almağa hak
kazanmıştır.

Millî Eğitim Müdürü *Kemal Bayraktar* Okul Müdürü v. Öğretmen *Abdul Kadir Hülûl Özpınar*

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
LİSE DIPLOMASI**

Diploma No: 6889 Diploma derecesi: ORTA

İsmail Oğlu Ömer Özden
Edebiyat kolundan girdiği Lise imtihanını başarıyla diploma almağa hak kazanmıştır. 11/7/1975

Adı ve soyadı	Ömer Özden
Babasının adı	İsmail
Doğum yeri	Tavas
Doğum yılı	1955
Okul numarası	3533
İmtihanyı bitirdiği öğretim yılı ve derecesi	1974-1975
Kaç yıl parasız yatılı okuduğu	-
Okuduğu yabancı dil	İngilizce
Diplomayı veren okul	Denizli Lisesi

Millî Eğitim Müdürü *Yusuf Sahir Hacı* Okul Müdürü *Necdet Erdoğdu*

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
ORTAOKUL DIPLOMASI**

Diploma No: 2269 Diploma derecesi: ORTA

İsmail Oğlu Ömer Özden
Ortaokul İmtihanını başarıyla diploma almağa hak kazanmıştır. 21/9/1971

Adı ve soyadı	Ömer Özden
Babasının adı	İsmail
Doğum yeri	Tavas
Doğum yılı	1955
Okul numarası	1385
İmtihanyı bitirdiği öğretim yılı ve derecesi	1970-1971 Güç
Kaç yıl parasız yatılı okuduğu	-
Okuduğu yabancı dil	İngilizce
Diplomayı veren okul	Denizli Merkez Ortaokulu

Millî Eğitim Müdürü *Kemal Bayraktar* Okul Müdürü *Fahrettin Gökmen*

EK N: İbrahim Büyükçulhacı'ya Ait Teftiş Raporu

İLKÖĞRETİM KURUMLARINDA ÇALIŞAN YÖNETİCİ VE ÖĞRETMENLERE MAHSUS TEFTİŞ RAPORU				Rapor No. (.....)	
Adı soyadı	İbrahim Büyükçulhacı	Kıdemi	1. yıl		
Görevi	Stajiyer Öğretmen	Kadro ve maaşı	12/1		
Sicil No.	Okuttuğu sınıflar	3. sınıf		
Doğum yeri ve yılı	Tavas, 1954	Aynı öğrencileri kaç yılı	yıl		
Çıktığı okul	Nazilli İlkög. Oku	dir okuttuğu	28.3.1973		
		Teftiş tarihleri		
Okulun adı	Turnalı Erabzon	Teftiş edilen dersler	Okulan veya sınıfın		
İl	AFRILI	Türkçe	Kayıtlı mevcudu	Teftiş günü gelmeyen	Sürekli devamsız
İlçe	Erabzon	Matematik	E	K	E
Köy	Hayat Bilgisi	E	K	E
			3	4	
ARANAN HUSUSLAR - YAPILAN İŞLER VE TAVSİYELER					
I — OKULUN, SINIFIN, DEMİRBAŞLARIN VE TESİSLERİN DURUMU: (a — Temizlik, tertip ve düzen yönünden, b — Bakım ve onarım yönünden, c — Ders araçları ve bunların gereğince kullanılması yönünden.)					
Sınıfın tertip, düzen ve temizliği normaldir. Mevsim şeridi yapılmış ve işlenmiştir. Grafiklere yer verilmiştir. Gerekli koleksiyonlara da yer verilmeli, kırık camlar taktırılmalıdır. Sınıf kitaplık dolabı yoktur, ancak bu ders yılı 40 kadar kitap sağlanmıştır. İlçemiz kroki yapılmıştır.					
II — YÖNETİCİ VEYA ÖĞRETMENİN EĞİTİM VE ÖĞRETİM ÇALIŞMALARI: (a — Hazırlık, planlama, uygulama ve değerlendirilmedeki başarısı, b — Bireysel ayrıntıları dikkate alınmadaki ve özel eğitim esaslarını uygulamadaki tutumu, c — Öğrencilerin bilgi, beceri, davranış ve değer duygusu yönünden yetiştirme durumları, ç — Kendini yetiştirme, rehber ve örnek olma çabası, d — Beslenme eğitimi, okul ve uygulama bahçesi faaliyetleri.)					
Yıllık, Ünite ve günlük planları vardır, uygulamaya çalışmaktadır. Sosyal kol çalışmalarına yer verilmiştir. Öğrencilerine iş ve alıştırtma defterleri tutturur. Rehberlik etmeye, temizlik alışkanlığı kazandırmaya, çalışmalarını değerlendirmeye çalışır. Beslenme eğitimine gereken önemi verir. Uygulama bahçesi olmadığı için bu konuda bir çalışması da olmamıştır. Yapılan yoklamada: Öğrencilerden okumasını bilmeyen yok. Ancak okuma tekniği üzerinde durulmalıdır. Çarpım tablosu iyi kavratılmamıştır. Verilen çarpma problemini işlem olarak 15 kadar öğrenci çözdü, ancak sonucu <u>hiçbiri söyleyemedi</u> . Hayat Bilgisinden Çevremiz ve İlçemiz Üniteleri normal. Diğer konular üzerinde daha durmalıdır. Sınıf disiplini yeterli görülmedi.					
III — YÖNETİM İŞLERİ: (Kanun, tüzük, yönetmelik, program ve emirleri kavrayışı, uyma ve uygulamadaki başarısı.)					
Ders, yoklama, karne kayıt ve not defterlerini işlemiştir. Ruhsal dosyalar da tutulmalıdır. Stajiyerliği dolayısıyla kanun, tüzük ve yönetmelikleri incelemektedir. Sınıf demirbaşlarını korur.					
IV — OKULU, SINIFI, ÇEVREYİ BÜTÜN OLARAK ELE ALMASI VE ÇALIŞMALARINI BUNA GÖRE YÜRÜTMESİ:					
Arkadaşlarıyla iyi geçinir. Törenlere ve belli günlere gereken önemi verir. Mesleki toplantılara katılır. Çevre incelemesi yapmaktadır. Başarılar dilerim.					
Varna kayda değer diğer hususları		Bölgesi İlköğretim Müfettişi		İncelemiştir.	
		Mehmetoğlu		Müdür Eğitim Müdürlüğü	
		I 4		5/4/1973	
Not: Bu sayfa yetmezse arka sayfaya da yazılabilir.					

EK O: İbrahim Büyükçulhacı'ya Ait Atama Yazısı

N A Z İ L L İ
ERKEK İLKÖĞRETİM OKULU
MÜDÜRLÜĞÜ

Nazilli
13.10.1972

Sayı: 243/ 1409

Konu: Tayin edildığınız
ilin bildirildiği
hk:

İbrahim Büyükçul
Toprakçı Mah. Garaj cad. 251 sok. Küme 5

Denizli

Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdürlüğünün 9/Ekim 1972
gün ve 2.şube 243.01(06-2)/48880 sayılı buyrukları ile (TRABZON) İli
emrine atandınız.

Zati aile yolluğunuzu alabilmeniz için göreve başladığınız Milli Eği-
tim Müdürlüğüne veya İlköğretim Müdürlüğüne baş vurarak yolluğunuzun alınması-
nı ve görev yerinize hemen hareket etmeniz gerektiğinin bilinmesini önemle
rica eder başarılar dilerim.

A.A.13.10.1972

Lütfi Selek
Müdür Yardımcısı

Mehmet Civan
Okul Müdürü

EK P: Ayşe Baldan'ın öğrenci evini ziyareti (1990)

EK R: Ayşe Baldan'ın öğrencileri Vali Recep Yazıcıoğlu ziyaretinde (2003)

EK S: Adem Kılınç'a Ait MEBSİS Kimlik Kartı

MEBSİS KİMLİK KARTI

M.E. G.S.B.

Adı : *Adem*
 Soyadı : *Kılınç*
 Baba Adı : *Osman*
 Doğum Yeri : *Gölkisar*
 Doğum Tarihi : *15-05-1955*
 Görevi : *Müdür*

MEBSİS NO : **0538394**

EK T: İbrahim Büyükçulhacı'ya Ait İlgöretmen Okulları Eleme Sınavları Giriş Belgesi

İLGÖRETMEN OKULLARI ELEME SINAVLARI GİRİŞ BELGESİ

Öğrencinin

1. Aday Numarası : **2001608**
 2. Adı : **İBRAHİM**
 3. Soyadı : **BÜYÜKÇULHACI**
 4. Cinsiyeti : ERKEK KIZ
 5. Doğum Yılı : **1954**

Onaylayanın

Adı ve Soyadı : **SEYFİ DEDA**
 Görevi : **OKUL MÜDÜRÜ**
 Tarih ve Mühür : **5-5-1969**
 İmza :

EK S: Özgeçmiş

Kişisel Bilgiler	
Adı	Melek
Soyadı	Öztürk
Doğum Yeri ve Tarihi	Karasu 28/10/1985
Uyruğu	T. C.
İletişim Adresi ve E-mail adresi	Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı melekozturk@pau.edu.tr
Eğitim Bilgileri	
İlköğretim	Adatepe Köyü İlköğretim Okulu - 1998
Ortaöğretim	Açıköğretim Lisesi – 2006
Yükseköğretim (Lisans)	Marmara Üniversitesi - 2011
Yükseköğretim (Yüksek Lisans)	Pamukkale Üniversitesi – Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi
Yabancı Dil	
İngilizce - YDS – Eylül 2013	77,5
Mesleki Deneyim	
2014 - Halen	Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Araştırma Görevlisi